

ალექსანდრე ჯიჯიუშვილი

აჭარული საცეკვაო ფოლკლორი და მისი მესვეურები

გამომცემლობა

„აჭარა“

ბათუმი

1995

ალექსანდრე ჯიჯეიშვილის წერილები, მილოცვები, მიძღვნილი ლექსები შეკრიბა, ბიოგრაფიული მონაცემები დაურთო, წიგნი შეადგინა და გამოსათმად მოამზადა თეიმურაზ კომახიძე.

© გამომცემლობა „აქარა“ — 1995

4702170200—013
 47021(08)—95 წგპ.—1994

ალექსანდრე (საშა) ჯიჯიშვილი

ჩვენგან წავიდა კაცი, რომელიც ამშვენებდა ქალაქს, წავიდა ზორციელად, მაგრამ სულიერად ის მუდამ თითოეული ბათუმელის სულში ტრიალებს, მისი სახელი უკედავია და შთაქმადლობიდან შთამომავლობაში გადავა.

ლამაზი ცხოვრება განვლო ბატონმა საშამ, ლამაზი იყო თავადაც. ნახევარ საუკუნეზე მეტხანს ცერებზე მდგომი ხიბლავდა ბავშვებს. ის დიდი ხელოვანი ამავე დროს იყო დიდი აღმზრდელი პედაგოგი და ნიჭიერი პუბლიცისტი. მან თავისი განემეორებელი, დახვეწილი ოსტატობით საქართველოს აღუზარდა ცეკვის მრავალი ვირტუოზი.

საშა ჯიჯიშვილი დაიბადა 1915 წელს ქ. ფოთში, ხელოვნებას მოყვარულთა ოჯახში, მამის წყალობით ბავშვობიდანვე შეისისხლხორცა ცეკვის სიყვარული. საშა თავის ბიოგრაფიაში გადმოგვცემს: „მე ბავშვობა და ყრმობა გავატარე ფოთის იმ უბანში, რომელიც ცნობილია ეგხატე ნინოშვილის სახელით. სწორედ აქ იმართებოდა ჯარიანობა ორი ცადაჯორცნილი ჭადრის ქვეშ სიმღერებითა და ცეკვებით, ხალხური სანახაობით, ხშირად ეწყობოდა საღამოები. (შემოსავალი ხმარდებოდა უპატრონო და ობლად დარჩენილ ბავშვებს).

სხვებთან ერთად ამ ღონისძიების ერთერთი მოთავე გიხლდათ მამაჩემი, ქრისტეფორე ნიზარბეგის ძე, იგი მოყვარული იყო საცხენოსნო სპორტისა, თანაც ეტრფოდა სიმღერასა და ცეკვას, სალხური სანახაობებისადმი მამის ტრფიალმა განსაღღრა ჩემი ცხოვრების მომავალიც“.

ბავშვობიდანვე საშა ჩაეწერა ცეკვის შემსწავლელ წრეში, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ვარლამ ალანია.

1925 წელს ილიკო სუხიშვილმა ფოთის ცენტრალური კლუბში გახსნა ქორეოგრაფიული სტუდია. ამ დროისათვის

საშა უკვე ჩამოყალიბებული ახალგაზრდა მოცეკვავე იყო. შერჩევის ნიადაგზე ის ჩაირიცხა ილიკო სუხიშვილის სტუდიაში. აქ საშა მონდომებით დაეწაფა ქართული ხალხური ცეკვის შესრულების მეთოდებსა და ხერხებს. ილიკო სუხიშვილი 1926 წელს სამუშაოდ მიიწვიეს თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრში, ილიკო სუხიშვილის რეკომენდაციით საშა პარალელურად სწავლობს ფოთის საბალეტო სტუდიაში, რომელსაც კოტე მარჯანიშვილს ძმა ალექსანდრე ხელმძღვანელობდა. სტუდიაში სწავლის პერიოდის შესახებ საშა გადმოგვცემს: „საბალეტო სტუდიაში, სადაც რამდენიმე თვე დავეყავი, ზევარი რამ ვისწავლე, ჩამომიყლიბდა დგომის მანერა, კორპუსის წყობა, ზტომის და ტრიალის ხვევები, მაგრამ რადგან ხალხური ცეკვები მიზიდავდა, საბალეტო სტუდიას თავი დავანებე. ამას იმანაც შეუწყო სული, რომ ახლო-მასლო რაიონებში ხშირად იმართებოდა ქარანობა, როდესაც მამა მოსაწვევს მოიღებდა, მეც თან წამოყვანდა, საიდანაც კმაყოფილნი ვბრუნდებოდით“.

1932 წელს საშა ქ. ფოთის ეთნოგრაფიულ მომღერალთა გუნდის სოლისტი მოცეკვავეა.

1934 წელს ამიერკავკასიის ხალხთა ოლიმპიადაზე იგი იმსახურებს პრიზსა და ფულად ჯილდოს. სწორედ ამ ოლიმპიადაზე გამარჯვებამ განაპირობა საშას მიწვევა საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების პირველ დეკადაზე.

1937 წელს მოსკოვში ჩატარდა დეკადა. კონცერტებზე გაიმართა ჯერ დიდ თეატრში, შემდეგ კულტურის სასახლეში, დასკვნითი კონცერტი კი ჩატარდა კრემლის სვეტებიან დარბაზში. საშას საშემსრულებლო ხელოვნებამ დაიმსახურა ფასიანი საჩუქარი და ფულადი ჯილდო.

1937 წელს საშა მიიწვიეს ფოთის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის ქორეოგრაფად და მოცეკვავე სოლისტად. ანსამბლმა რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე პირველი ადგილი დაიკავა და ფასიანი საჩუქრით დაჯილდოვდა.

1938 წელს ფოთის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი ბათუმს ეწვია, კონცერტები სამ დღეს მიმდინარეობდა ბათუმის სახელმწიფო თეატრში. მაყურებლის წინაშე მაღალი საშემსრულებლო ოსტატობით წარსდგა საშა ჯიჯიშვილი, რამაც განაპირობა მისი მიწვევა აჭარის სახელმწი-

ფო აკადემიურ გუნდში ქორეოგრაფად. იმ დროისათვის გუნდში ცეკვოდნენ გ. გოგობერიძე, ს. ახალაძე, მარიკა კობახიძე, გ. ჩიხლაძე, შ. გოგოტიშვილი და სხვები. როდესაც აკადემიური ძომღერალთა გუნდი კაპელად გადაკეთდა, ამ შემადგენლობამ აპარის სახელმწიფო ეთნოგრაფიულ მომღერალთა გუნდში გადაინაცვლა.

აღ. ჯიჯეიშვილის ხელმძღვანელობითა და მონაწილეობით აკადემიურ გუნდში მაღალ დონეზე დაიდგა ცეკვები: „ქართული“, „ძითულური“, „აფხაზური“, „სორუმი“ და სხვა. პარალელურად, საშა ჯიჯეიშვილმა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში ჩამოაყალიბა ქორეოგრაფიული სტუდიები, სადაც მოავალი ახალგაზრდა ეზიარა ცეკვის ხელოვნებას. ამ სტუდიებში აღზრდილი მოცეკვავეებით დაკომპლექტდა ქორეოგრაფიული ანსამბლი „გაზაფხული“.

ზეორე მსოფლიო ომის პერიოდში შეიქმნა სიმღერისა და ცეკვის საფრონტო ანსამბლი, რომლის სამხატვრო ხელმძღვანელობა დაევალი საშა ჯიჯეიშვილს. ანსამბლი საშეფო კონცერტებს მართავდა სასაზღვრო ზონის, საზღვაო ფლოტის, სახმელეთო ჯარების მეზრძოლებისა და ჰოსპიტლებში დაქრილებისათვის.

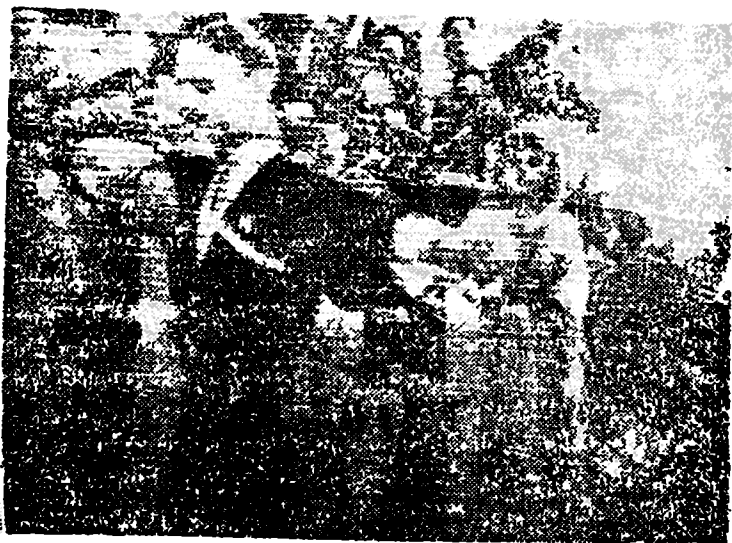
ომის დამთავრების შემდეგ ს. ჯიჯეიშვილი სხვადასხვა დროს მუშაობდა ქორეოგრაფად ახალგაზრდობის პარკში, პაუუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში, აქარკოოპკავშირის კლუბში, ქალაქის კულტურის სახლში, პროფსაბჰოს კულტურის სასახლეში, ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კულტურის სასახლეში, იწვეედნენ საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებში და სოფლებში.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ს. ჯიჯეიშვილის შემოქმედებითი მოღვაწეობა ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრში, სადაც მისი ხელმძღვანელობით დაიდგა ცეკვები: ვაჟა ფშაველას „მინდიაში“, ლ. გოთუას „მეფე ერეკლეში“, კანდელაკის „პროვინციელში“, კ. თათარაშვილის (უიარაღო) „მამლუქში“ და სხვებში.

1946 წ. საშა დაინიშნა აპარის ხალხური შემოქმედების რესპუბლიკური სახლის დირექტორად, ხოლო 1966 წელს აირჩიეს აპარის მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თავმჯდომარედ.

1975 წლის 4 ოქტომბერს აჭარის კულტურის სამინისტრომ ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრში აღნიშნა ღვაწლმოსილი ქორეოგრაფის, კაცური კაცის საშა ჭიჭეიშვილის დაბადებიდან 60 და მოღვაწეობის 45 წლის იუბილე.

საღამოზე იუბილარს მიესალმნენ: საქართველოს სახალხო არტისტი მ. ხინიკაძე, საქართველოს მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თემქდომარე კომპოზიტორი ო. გორდელი, მოსკოვის სახალხო ანსამბლ „კოლხიდას“ და სტუდია „ივერიის“ სამხატვრო ხელმძღვანელი, საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე რ. ჭანიშვილი და სხვები.

ცეკვა „ქართული“, სოლისტი ალ. ჭიჭეიშვილი

აქვე მინდა გაგაცნოთ მერავ ხინიკაძის მოხსენებრიდან მოკლე ამონარიდი: „ქართველი ხალხის შეტად მდიდარი ცეკვებიდან განსაკუთრებით პოპულარულია „ქართული“. ცეკვა „ქართული“ ეს არის მთლიანი პოემა ტრფიალებისა, სადაც მშვენივრად აირეკლება მაღალი წსეობა, მორალური კეთილშობილება, რაინდული სულის ტემპერამენტი. თავდაპირილობა, მოძრაობის კეთილშობილება, ზომიერებისა და ტა-

ქრისტე გრძნობა.

საგანგებოდ შევეხებით ცეკვა „ქართულს“, რადგან ვინც საშა ჯიჯიშვილს იცნობდა, ან მის მიერ შესრულებული „ქართული“ უნახავს, დაგვეთანხმება. რომ სცენაზე აუციკვინის შესრულების დროს მის მიერ განსახიერებულ კეთილშობილ რაინდსა და საშა ჯიჯიშვილის პიროვნებას. შორის ზოგარი არ არსებობს. მისი პოტრეტის დახატვისას უნებლიეთ ავალწინ წარმოგიდგებათ ცეკვა „ქართულს“ მართალი სილამაზე და ხატოვნება.

აქარაში მომუშავე ქორეოგრაფებთან ერთად ს. ჯიჯიშვილს დიდი წვლილი მიუძღვის აქარაში გავრცელებული ხალხური ცეკვების გამოვლინების, აღდგენისა და მისი სრულყოფის საქმეში. (ასეთებია ზემო აქარული სორუმის და ქობულეთის გადახვეული სორუმის თავისებურებათა დადგენა, მისი შინაარსობრივი და შესრულების თავისებურებანი): ცეკვა „განდაგანას“ დახვეწაში, მისთვის ზედაკლასი ელემენტების ჩამოცილება და მასპურობაში. მის მიერ სხვადასხვა დროს დამუშავებული და აღდგენილია ხალხური ცეკვები მეგრული „ფერხული“ და „ძაბრა“, „მეჩაიე ქაღთა ცეკვა“. განსაკუთრებით დიდი მოწონება ჰქვდა წილად მის მიერ შექმნილ მასიურ ცეკვას „წაღო, ხარინჯიანო“.

ა. ჯიჯიშვილი აღმზრდელობით-მედაგოგიური და ქორეოგრაფიული მოღვაწეობის გარდა დიდა სამოგადოებრივ მუშაობასაც ეწეოდა. იგი მრავალი წამოწყების ინიციატორი იყო.

1975 წლის 18 ოქტომბერს იუბილე გაგრძელდა ახალგაზრდობის პარკში. პარკის დირექტორმა, საქართველოს დამსახურებულმა მასწავლებელმა რ. ბოლქვაძემ მოსულ სტუმრებს აუწყა, რომ ალ. ჯიჯიშვილი, რომელმაც პარკელმა დააფუძნა 1939 წელს ბავშვთა ქორეოგრაფიული ანსამბლი „გაზაფხული“ არჩეულია ამავე ანსამბლის საპატიო პრეზიდენტად. იუბილეზე მოხსენებით გამოვიდა აქარის დამსახურებული არტისტა, ანსამბლ „გაზაფხულის“ ქორეოგრაფი ზ. ლაზიშვილი, აქვე მინდა გაგაცნოთ ზ. ლაზიშვილის ახლად დაწერილი მოგონება საშა ჯიჯიშვილზე: „ბიბლიური გამოთქმისა არ იყოს ალ. ჯიჯიშვილმა სიცოცხლეში

ივე დაიდგა ნათელი. მან ქართული ხალხური ქორეოგრაფი-
ის თანავარსკვლავედში გამორჩეული შემოქმედის სახელი
დაიმკვიდრა. იღვაწა კეთილსინდისიერად, პატრიოტული გან-
წყობითა და მაღალი მოქალაქეობრივი შეგნებით“.

აღბათ, რეალობას მოკლებული იქნება, ვეძებოთ რაიმე უპირატესობა ალ. ჯიჯეიშვილის საშემსრულებლო და საღადგმოდ ნიჭიერებაში. თვალს მოგტაცებდათ მისი მკვირცხელი, პაეროვანი, ცეცხლისმფრქვეველი ილეთებისა და სცენური გარდასახვების მრავალფეროვნება. ჩოხა საოცრად შეენოდა, ქუჩაში მოსიარულეს ადვილად ეტყობოდა ცეკვის ხასიათები და ეესტები. პე-იანი წლებს დასასრულს ჩამოვიდა, ჩვენს მხარეში. საკმაოდ მრავალფეროვანი საცეკვაო „მარგალიტები“ ჩამოიტანა და უშუალოდ მიმოარიგა თვითმოქმედ და პროფესიულ კოლექტივებში.

მაშინ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთისა და ბარის საცეკვაო ფოლკლორი გავრცელებული არ იყო აჭარაში. ასაღზარდობა მეტის მონდომებით დაეწაფა მის ქორეოგრაფულ სიკეთეს. არადა ვინ შეაქცევდა ზურგს „მთიულურის“, „სვანურის“, ქალაქური ფოლკლორისა და მეგრული საცეკვაო მოტივების სილამაზეს.

თაობები დააფრთიანა, სასახელია, რომ მათ შორის ზოგი კიდევ ტრეტულოვანი ხელოვანი გახდა. ასევეები არიან: საქართველოს სახალხო არტისტი ბ. სვანიძე, საქართველოს დამსახურებული არტისტი თ. მიქელაძე; აჭარის დამსახურებული არტისტები: ნ. გოგიტიძე, ბ. კაპარავა, გ. მიქაძე და აწ გამსვენებული ი. ხალვაში. მრავალმხრივი გაქანების ხელოვანი ერთნაირი პასუხისმგებლობით მუშაობდა ბავშვთა ანსამბლებსა და მშრომელთა კოლექტივებში. შექმნა ორიგინალური კომპოზიციები, თემატური აქტუალობითა და ფორმის სიასლით რომ ხიბლავდა ხელოვნების მოყვარულთ. აღბათ, ბავშვების უსაზღვრო სიყვარულის გამო ჩამოქარგა „თოჯინების გასეირნება“, „მე ია ვარ“, „ყვავილებში დამეყარა, წითელქუდავ“. ქართული ქორეოგრაფიული კულტურის შეხაყენია მისი „ქალო, ხარინჯიანო“. იგი აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადანე (გაიმართა 1975 წ. თბილისში), მაღალპროფესიულად შეასრულეს აჭარის სახ. ანსამბლს მოცეკვავე მსახიობებმა, დიან, ბევრგან იმოღვაწა ბატონმა ალექსანდრემ და ყველგან დატოვა მაღლიანი შემოქმედის ნათელი კვალი.

... დადგმული აქვს ცეკვები: სოხუმის, ფოთის, ქობულეთის, ჩოხატაურის, ცხაკიას, მახარაძის კულტურის სახ-

ლების ქორეოგრაფიულ კოლექტივებში. თბილისის პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლებში, მოსკოვის ქართული ხალხური ცეკვის სახალხო ანსამბლ „კოლხიდასა“ და სტუდია „ივერიაში“.

ღვაწლმოსილი ხელოვანი ახალგაზრდა ქორეოგრაფებს ნამდვილი პირისუფალი და გულშემატკივარი იყო. იმდენ სიტყვას დაწევდა ცეკვის დებიუტანტებს, პრაქტიკულად ეხმარებოდა მათ. 60-იანი წლების დასაწყისში ბათუმის მე-14 სკოლის ახალი თავკაცი სურამ კომახიძე დააჯერა ჩვენს ქორეოგრაფიულ შესაძლებლობებში, „ხელი შეუწყვე და შენი სკოლა წარმატებებს მიაღწევსო“. ბევრჯერ მომინათულა, გამიმაგრა გული, გამიშალაშინა ნედლი საცეკვაო მანახაზები“.

იგი ხშირად აქვეყნებდა წერილებს რესპუბლიკურ ჟურნალ-გაზეთებში. მისი თეორიული ნააზრევნი დღესაც არ კარგავს პირვანდელ მნიშვნელობას და უტყუარი კომპასიონით გვიკვლევს გზას ნათელი შემოქმედებისაკენ ისევე, როგორც ნათელია მისი რომანტიკული ბუნება, გაუხუნარო ხელოვნება და მოქალაქეობრივ-პედაგოგიური მოვალეობისათვის წმინდა სამსახური.

დიახ, წმინდად კიაფობს ალ. ჭიჭეიშვილის სახელი ეროვნული საცეკვაო ხელოვნების უმშვენიერეს მწვერვალზე.

1976 წლის შემოდგომაზე ალ. ჭიჭეიშვილს საიუბილეო სადამო გადაუხადეს თბილისის რკინიგზელთა კულტურის სასახლეში, სადც საშას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ მოხსენება წაიკითხა მისმა ყოფილმა მოსწავლემ, საქართველოს ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ, ანსამბლ „გორდას“ ხელმძღვანელმა ბ. სვანიძემ.

იუბილეზე საშას მიესალმა მისი პირველი მასწავლებელი ილიკო სუხიშვილი, რომელმაც განაცხადა: „ჩემთვის ცნობილია, რომ ჩვენი საყვარელი საშა ბავშვობიდან ეზიარა ცეკვის ხელოვნებას, დღეს იგი დასრულებული ქორეოგრაფია, ამიტომ მას ვუძღვნი ცეკვა „ქართულს“ საქართველოს ხალხური ცეკვის სახელმწიფო აკადემიური ანსამბლის შესრულებით“. იუბილე მაღალ დონეზე ჩატარდა.

დაბადების 60 წელთან დაკავშირებით ბატონ საშას მოართვეს დიდი რაოდენობით ადრესები, ლექსები და ფა-

სიანი საჩუქრები. ინტერესმოკლებული არ იქნება თუ მკითხველს გავაცნობთ ზოგიერთი ადრესის შინაარსს:

1. „საქართველოს მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმი გილოცავთ თქვენს ესოდენ დიდ აღიარებას და დაფასებას.

სასოგადოების სახელით **ო. გორდელი**“

2. „საქართველოს პროფსაბჭოს რესპუბლიკური სახლის თანამშრომლები, აღმზრდელს, მასწავლებელს, ამაგდარა, გილოცავთ დაბადების 60 და სასცენო მოღვაწეობის 45 წლის საიუბილეო თარიღს, გაჭილდოებით საპატიო სიგელით და ფასიანი საჩუქრით.

საქართველოს სახალხო არტისტი **დ. ანთაძე**“

3. „საქართველოს თეატრალური საზოგადოების პრეზიდიუმის და რესპუბლიკის თეატრების სახელით, მხურვალედ მოგესალმებით და გილოცავთ თქვენი ხანგრძლივი და ნაყოფიერი საქმიანობის საიუბილეო სადამოს.

საქართველოს სახალხო არტისტი **ბ. კობახიძე**“

4. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლები და სახალხო ანსამბლ „გორდას“ მოცეკვავეები გილოცავთ ესოდენ აღიარებას და დაფასებას, რაც თქვენი უანგარო შრომით არის მოპოვებული.

საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული

მოღვაწე **ბ. ხვანიძე**“

5. „გილოცავთ ცხოვრების და მოღვაწეობის ღირსახსოვარ თარიღს, სწორედ ამ საზეიმო ვითარების დროს იგონება ხელოვნის ესოდენ დიდი დაფასება, რომელმაც განელო გზა სიყმაწვილიდან შევერცხილობამდე. ბედნიერი იყოს თქვენთვის ყოველი ხვალისდელი დღე.

საქართველოს სახალხო არტისტი **გ. ხალუქვაძე**“

6. „მ. რუსთაველის სახელობის ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლები და სტუდენტ-ახალგაზრდობა გილოცავთ ესოდენ აღიარებას და დაფასებას. თქვენი შემწეობით ჩვენს ინსტიტუტში მრავალი ახალგაზრდა ეზიარა ცეკვის ხელოვნებას, რომელსაც თქვენ

წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდით, კვლავაც მაღლა გეპიროთ ღირსება ქართული ქორეოგრაფიული ხელოვნებისა, წარმატებები გქონდეთ შინ და გარეთ.

ინსტიტუტის რექტორი, პროფესორი ო. ბაყურაძე“

7. „აქარის მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმი და მასში შემავალი რაიონული გაზგეობები, საწარმოო კომბინატის მუშა-მოსამსახურეები და ეოკალურ-ქორეოგრაფიული ხელოვნების მუშაკები, გილოცავთ ღირსახსოვარ თარიღს. ჩვენ ვიცით, რომ თქვენ პირველმა დაფუძნეთ არსებული საზოგადოება, რომელსაც წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდით.

აქარის მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული
საზოგადოების პრეზიდიუმი“

ბატონ საშას ყველა ბათუმელი იცნობდა და უყვარდა იგი. მისი გაღიმებული სახიდან მუდამ სითბო აირეკლებოდა. ყველასთან გულგახსნილი და ყურადღებიანი იყო. სუფრასთან საშა ყველასათვის სასურველი და უცვლელი თამადა იყო. სიტყვითაც და ცეკვითაც ეშხს მატებდა წვეულებას. მის თამადას ლექსიც კი მიუძღვნეს:

მუღამ მხნე და მუღამ
შემართებით,
და სხვა სიკეთითაც
თქვენ ხართ ერთადერთი,
მუღამ ამაყი და მუღამ თავმდაბალი,
ყველგან მეგობარი
საქმით ქედმაღალი,
სიტყვით მოღუღუნე,
გულით მოალერსე,
კაცი ცეკვის ხიბლი,
თამადა, მოლექსე,
ჯანის უბერები,
რჩევის ქირონი,
ყველგან დაილოცოს
თქვენი მირონი.

ღმერთმა დაგანათლოს
დღენი ხანიერი,
ბატონო საშა,
მ რ ა ვ ა ლ ჟ ა მ ი ე რ ი!

ბატონი საშა განუმეორებელი მამა და ბაბუა იყო. როდესაც მის ქალიშვილსა და შვილისშვილს მის შესახებ ვეკითხებოდი, ისინი თვალცრემლიანები, მელაპარაკებოდნენ. „ყველა ბათუმელი ბატონ საშას იცნობდა, როგორც თბილსა და კეთილს, ყურადღებიან კაცს, .მე მაინტერესებს, როგორი იყო ის ოჯახურ გარემოცვაში-მეთქი“. ამ კითხვაზე ორთავეს სახე გაუნათლდა, რადგანაც ჩემი დაკვირვებით მათ თვალწინ წარმოუდგათ საშას კეთილი, მოალერსე სახე. ორთავემ ერთდროულად მიპასუხა: „ჩვენთვის მარტო მამა და ბაბუა კი არა, ის იყო ჩვენი უახლოესი მეგობარიც. ოჯახის საჭიროებიდან გამომდინარე, მას უყურადღებოდ არცერთი წვრილმანი საკითხიც კი არ გამორჩებოდა“. საშას ქალიშვილს ვთხოვე მოკლე მოგონება დაეწერა მამაზე, მან პირობა მომცა, რომ დაწერდა და მართლაც მესამე დღესვე მომიტანა. წერილს გადმოგცემთ უცვლელად:

„მამაჩემი, საშა ჭიჭეიშვილი 15 წლისა იყო, როცა პირველად ჩამოვიდა ფოთიდან ბათუმში, იგი ცეკვისათვის დაბადებული ადამიანი გახლდათ და არც არასოდეს ეპარებოდა ეჭვი თავის არჩევანში. მის გვარში თითქმის ყველა ხელოვნების მოტრფიალე იყო და გული წყდებოდა იმის გამო, რომ შვილები არ ვამყლავნებდით დიდ ინტერესს ცეკვისადმი.

მამას აჭარა ძალიან უყვარდა, რამოდენიმეჯერ შესთავაზეს თბილისში გადასვლა, მაგრამ აჭარას ვერ შეეღიო.

იგი ერთნაირად მოსიყვარულე იყო ოჯახში და ოჯახს გარეთაც. იყო შესანიშნავი მეუღლე, მზრუნველი მამა და მოსიყვარულე ბაბუა. მკაცრი და ამავე დროს მოსწავლეების ერთგული მასწავლებელი. ყველაფრისადმი ცხოველი ინტერესი ახასიათებდა, რაც სიცოცხლის ბოლომდე შეინარჩუნა.

არასოდეს გვეფერებოდა, მაგრამ მისგან უდიდეს სიყვარულს ვგრძნობდით. იყო ძალზე აქტიური ბუნების ადამიანი. უნდოდა, მის შვილებს და შვილიშვილებს გვენახა

ყველა წარმოდგენა, რაც კი ბათუმში გაიმართებოდა. გრძნობდა ჩვენს თითოეულის სურვილს. ახარებდა ჩვენი წარმატებები.

მოსწავლეებიც ძალიან ახლოს იყვნენ მასთან. ბათუმში ჩამოსვლისას ყოველთვის ნახულობდნენ მას. ამ დროს, ვერ მალავდა სიხარულს.

ყველას დიდებულ მასპინძლობას უწევდა. მახსენდება ჩვენი ოჯახში როდესაც წვეულება იყო, იგი ყოველთვის ცეკვა-თამაშით და სიმღერით მთავრდებოდა.

მას პირველობის უდიდესი წყურვილი გააჩნდა. არ უვარდა წაგება და ამას გამოხატავდა ყველგან: სცენაზე და ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ოჯახურ წრეში დედა და მამა ხშირად თამაშობდნენ ნარდს. დედა ხშირად უგებდა მამას. ასეთ შემთხვევაში გულწრფელად გაცხარდებოდა და წამოიძახებდა „რას ჰქვია მომიგეო“ და რევანშის აღებაზე ფიქრობდა.

ნათესავთა და ახლობელთა წრეში ხშირად ირჩევდნენ თამადად. ეს საქმეც კარგად გამოსდიოდა. ყველა თავშეყრაზე მისი დიდი სურვილი იყო თამადა ყოფილიყო. ხშირად ხუმრობით იტყოდა: „100 წელს ვითამადე და მერე წავალ ფოთშიო“. ბოლო პერიოდში ბევრი ღვინის დაღვეას ერიდებოდა, მაგრამ თამადაობას ვერ თმობდა და თუ არ აირჩევდნენ თამადად, წყინდა. ეს არ იყო გამორჩევის უბრალო სურვილი, ამას განაპირობებდა ცხოვრებისადმი მისი უდიდესი სიყვარული და ახალგაზრდული გული, რასაც ქვემოთ ზოთხრობილიც ადასტურებს.

მისი სიცოცხლის ბოლო წლებში მთელი ოჯახი ქეიშეოში ვისვენებდით. ვილაცამ მოიკითხა იგი, როგორც მოხუცებული, მან პასუხი არ გასცა. უკან მოაბრუნა მომკითხავი და უთხრა: „აქ მოხუცებული არავინ არ არის და არ ვიცი ვის კითხულობთ“.

მის ადამიანურ თვისებებზე ყველაზე უკეთ მაინც შემდეგი ფაქტი მეტყველებს. იგი ეკუთვნოდა იმ იშვიათ ადამიანთა რიცხვს, რომლებსაც სამაგიდო და სახელმძღვანელო წიგნად „ვეფხისტყაოსანი“ მიაჩნდათ. გამუდმებით კითხუ-

ლობდა პოემას და უამრავი სტროფი ზეპირად იცოდა. სჯე-
ზოდა ამ წიგნის და ხშირად გვახსენებდა მის ზნეობრივ პრი-
ნციპებს. „ვეფხისტყაოსნით“ მკითხაობდა კიდეც. რაიმე სა-
კმეზე წასვლის წინ რა სტროფზეც გადაშლიდა წიგნს, იმ
სტროფით ხელმძღვანელობდა: ამას შეილება და შეილიშვი-
ლები ირონიით ვუყურებდით. გარდაცვალების შემდეგ კი
ვიგრძენით, რომ მის ცხოვრებას ერთგვარ მიმართულებას
აქლევდა პოემის სიბრძნე.

სამუშაო ოთახის კედელზე რუსთაველის პორტრეტი
გვიდა და მუშაობის პროცესში, წერის დროს ხშირად მას
უყურებდა.

არ ვიცი, ალბათ ამ სიყვარულის გავლენა იყო ისიც,
რომ არავის განიკითხავდა, ბოროტს კეთილით გადაუხდიდა.
ტყუილი ძალიან ეჯავრებოდა, მაგრამ მის კეთილ გულს მა-
ტყუარაც ბევრჯერ შეუწყნარებია.

ასეთი დარჩა ჩვენს მეხსიერებაში: მაღალი, ლამაზი,
ჰსრებგაშლილი, დაუდეგარი, ოპტიმისტი და ყველას მოსი-
ყვარულე, კეთილი გულის ადამიანი, მამაჩემი — საშა ჯიჯი-
შვილი“.

ბატონი საშა კარგი პუბლიცისტი იყო, მას მრავალი
შინაარსიანი წერილი აქვს დაბეჭდილი სხვადასხვა ქურნალ-
გაზეთებში. ასევე დასაბეჭდად მზად ჰქონდა ორი მონოგრა-
ფია: „საცეკვაო ფოლკლორი და მისი მესვეურები სპარს-
ში“, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ავტორს აჭარაში ხან-
გრძლივი დროის მუშაობის შედეგად კარგად შეუსწავლია
აჭარის რეგიონის დამახასიათებელი ფოლკლორული ცეკვ-
ები. ნაშრომში სრულყოფილადაა გაანალიზებული ქართუ-
ლი ცეკვის საწყისები, მოვლენები, განვითარება, როგორც
ფოლკლორული, ისევე საყოფაცხოვრებო და შრომის ამსა-
ხველი ცეკვები.

პიონერთა პარკის ანსამბლი „გაზაფხული“

მეორე ნაშრომია — „ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების რესპუბლიკური ოლიმპიადები“.

აქვე მინდა წარმოგიდგინოთ საშა ჯიჯეიშვილის დღე-ღუღებები სხვადასხვა, ფოიად მნიშვნელოვან საკითხზე: „... ხელოვნების ცალკეულ დარგებს შორის ქართული ხელოვნური ცეკვის ხელოვნება თავისი ღრმა შინაარსით ერთდროს უძველესი ფორმაა, თვითმყოფადობით ნაკურთხი.

ვფიქრობ, უმიზნო იქნებოდა ხალხის შემოქმედება, თუ თითოეულ ხალხურ ცეკვას არ ექნებოდა საზრიანი მიღწევა თავისი ტრადიციებით, რაც ჩვენი ცხოვრების სარკეა. ბევრი როდია ერი მსოფლიოში, ჰქონდეს გარკვეული სიუჟეტი, დამაზასიათებელი კოლორიტი, ჩაცმულობის და კაზმულობის ნაირფერობა, შესრულების კულტურა და ოსტატობა, ვიდრე ქართველებს.

ამიტომ ქორეოგრაფი თავისთავად უნდა იყოს მობილიზებული, კარგი ორგანიზატორი, ჰქონდეს აქტიური მოქმედების უნარი. იყოს საღად მოაზროვნე, ერკვეოდეს ფოლკლორ-

ჩულა ცეკვების ცოდნაში, იყოს კეთილი და მომთხოვნა.

ისიც უნდა ითქვას, რომ იყო ქართული, ცეკვის შეს-
რულებელი, თანაც ეროვნული თვისებების გამრმხატველი,
დიდი პატივია. იყო ქორეოგრაფი, მომავალი საზღვრის აღმ-
ჩდელი — საშური საქმეა.

გახსოვდეთ ჩემო ახალგაზრდა კოლეგებო! სიპი ფუქსა,
თუ ნიჭს პროფესიის ერთგულება არ ახლავს.

ამიტომ მუდამ გასოვდეთ, ვინც პირველად ქსელის
გაიტანა, ცეკვის მარცვალ გაღვივა. გაახარა, აღორძინა
და ისინიც, ვინც განავითარა და ქართული ცეკვის სიკეთე
მსოფლიოს სცენებს მოჰფინა.

ეს პრიორიტეტი პირველყოფილია სინო რამიშვიტსა და
ილიკო სუხიშვილს ენიჭება, რომლებმაც გააოგნეს, მოაჯა-
დოვეს, ნოზიბლეს სუთივე კონტინენტის საზოგადოება და
შორს გაუთქვეს სახელი საქართველოს.

ახალგაზრდებო! აი, რა არის საჭირო ჩვენი მზარდი
ახალგაზრდობის ცხოვრებისა და შემოქმედების მიზანსწრაფ-
ვის დასაქმყოფილებლად, სელოვნების ცალკეული დარგებ-
ის ასათვისებლად. მისი სრულყოფილად წარმოჩენისათვის.

ეს მოწოდება ახალგაზრდებისადმი ალექსანდრე ჯიჯი-
შვიტმა 74 წლის ასაკში დაწერა, მაშინ, როცა ის უკვე პენ-
სიონზე გასული კაცი იყო და გარკვეულწილად თავის საყვარ-
ელ პროფესიასთან პრაქტიკულად ჩამოშორებული. მიუხე-
დავად ამისა მას ქართული ახალგაზრდობისადმი, მათი
ილი მომავლისადმი ფიჭრი არასოდეს ასვენებდა.

ბატონ საშას ბავშვობიდან ვიცნობდი და, როდესაც
ვხვდებოდით ერთმანეთს, ყოველთვის მესაღმებოდა, რითაც
თავი მომწონდა. რატომღაც ჩემს მიმართ მუდამ სი-
მპატიურად იყო გამსუვალული, არ ვიცი ყოველივე ამას რა
განაპირობებდა. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ჩვენი
ურთიერთობა უფრო მეგობრულ დამოკიდებულებაში გადა-
იზარდა. რამდენიმეჯერ მომიწია მისი შეწუხება, გარკვეულ
საქმეებთან დაკავშირებით. მე არ მასსოვს, რომ შეპირება
დროულად არ შეესრულებინოს. ერთხელ როდესაც აღარის
სახალხო განათლების მუზეუმს ვკმნიდი, მას ვთხოვე გე-
წია, ჩემთვის პრაქტიკული დახმარება სელოვნების მუშაყებ-

ის საქმიანობის საბუთების შეგროვების საქმეში. მან ჩემი თხოვნა გულთან მიიტანა და ყველაფერი გააკეთა დროზე და ხარისხიანად. ის იყო დიდად ტაქტიანი პიროვნება. მე არ გამიგონია, რომ მას ვინმესათვის ეწყენინებინოს. პირიქით, ცდილობდა ყველასათვის პატივი ეცა. ის იყო მუდამ მოფუსფუსე. მშრომელი, დაუდგრომელი კაცი.

ცეცა „ხორუმი“

ალექსანდრე ჯიჯეიშვილს 1946 წელს მიენიჭა აქარის, ხოლო 1957 წელს საქართველოს დამსახურებული არტისტის წოდებები. იგი გარდაიცვალა 1992 წლის მაისში. წავიდა ჩვენგან ვალდებულად და საბუნებრივი კაცური კაცი, წავიდა და დაგვიტოვა ცრემლი და იბილი მოგონებები.

თეიმურაზ კომახიძე,

სრულიად საქართველოს მემაღ, აბაშიძის საქველმოქმედო
საზოგადოება „მამულიშვილის“ პრეზიდენტი

ეუძლენი ჩემს მასწავლებელს,
საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტს,
სახელმწიფო და რუსთაველის პრემი-
ების ლაურეატს ი. სუბიშვილს,

წინათქმა

საქართველოში ჯერ კიდევ ჩვენა
წელთაღრიცხვამდე რამდენიმე საუკუ-
ნით ადრე გაჩენილიყო უოფილა
ხალხური ხელოვნება.

დამიტრი ჭანელიძე.

სარწმუნო წყაროები ცხადყოფენ, რომ საქართველო
დიდი კულტურის მქონე ქვეყანაა მსოფლიოში. მის წიაღში
აღმოცენებულ ხელოვნების ცალკეულ დარგებს შორის ცე-
კვის ხელოვნება თავისი ღრმა შინაარსით ერთერთი უძვე-
ლესია.

ცეკვის ხელოვნება თავისთავად დიდი მცნებაა, იგი
აღსაესეა ხალხური შემოქმედების მრავალი სახეობით, რაც
ხალხის გენიას შეუქმნია საუკუნეებში, უტარებია და თაო-
ბისათვის შემოუნახავს თავისი შინაარსით, უცვლელი ფორ-
მით. ამიტომ მაღლობით მოვიხსენიოთ ის, ვინც პირველი
ხეული გაიტანა, ცეკვის მარცვალ გააღვივა, გაახარა, ააღორ-
ძანა და ისინიც, ვინც განავითარა და ქართული ცეკვის სი-
კეთე მსოფლიოს სცენებს მოჰგინა.

ქართული ხალხური ცეკვები ოდითგანვე იყო აჭარის
მკვიდრთა სულის ნაწილი; მისი ტკივილების საღებუნი და
სიცოცხლის თანამგზავრი შრომაში, ბრძოლაში, ჭირში თუ
ლხინში.

მიუხედავად ამ მხარის ავტელობისა, აჭარის ქართველ-
ობა თავის გრძნობებს, აზრსა და იდეებს სიმღერისა და ცე-
კვის სიყვარულში აქსოვდა, დედები მომავალ გმირებს აკ-
ვანში ქართულ პანგებს უმღეროდნენ, ქართულ ადათ-ჩვევე-
ბით ზრდიდნენ, რომლის ექო თაობიდან თაობაში გადმო-
დიოდა.

საქართველოს უგვირგვინო მეფის, ბრძენი ილიას თქმით, ჩვენი ცხოვრება აქ აყვავებულა, ჩვენს სიცოცხლეს აქ უჩქეფია, ჩვენი სულის ძლიერებას აქ აღუმართავს თავისი სახელგანთქმული დროშა, სწავლა-განათლება და მამულისათვის თავგამოდებული სიყვარული აქედან, სამხრეთ-საქართველოდან ეფინებოდა ჩვენს ქვეყანას ერთდროსო.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქალაქებსა და რაიონებში 30-იან წლებში მოეწყო ექსპედიცია, მას გზა უნდა გაეხსნა ხალხური შემოქმედების აღმავლობისათვის. ხალხის დაინტერესებამ, სპეციალისტების ცოდნამ, ფესტივალების, ოლიმპიადების, დეკადების, კონკურსების სისტემატურად ჩატარებამ სრულყო ცეკვის და სიმღერის ხელოვნების აღორძინება და განვითარება ამ კუთხეში.

არ არსებობს ადამიანის სულში არც ერთი გრძნობა, რომლის გააზრება ქართულ ქორეოგრაფიულ ხელოვნებას არ შეეძლოს, იგი რთული შინაარსის მხატვრული ნაწარმოებია და დედაენასავით გასაგები, რომლის შინაარსი იკითხება ისე, როგორც წიგნი*.

* რედკტორის შენიშვნა — ალექსანდრე ჭიჭეიშვილის ეს ნაშრომი 1989 წელს დაიწერა.

ცეკვა „ხორუმი“

∴ ცეკვა „ხორუმი“ საბრძოლო ცეკვებს შორის ყველაზე რთული და საუკეთესო ნიმუშია, იგი შემსრულებელთა სხეულის უჩვეულო გარდასახვით გადმოგვცემს ცეკვის შინაარსს, ასახავს სიფხიზლეს, გამარჯვებას, ცეკვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებებია დაზვერვა, მტრის ბანაკის აღმოჩენა, მიპარვა, შეტევა, შემართება, შენელება და კვლავ გამძაფრება, რაც თვალნათლივ გვიხატავს საბრძოლო სურათებს, ეს თვისებები შესანიშნავად გადმოგვცა პოეტმა მ. ლებანიძემ ლექსში „ხორუმი“

ჩუ, ნალარის ხმა მომდის
თუ ეს დოლი გრიალებს,
ტყის პირს რაჭში გამოდის
მაშლიყს მოაფრიალებს.

მოიჩრდილეს ხელი და
ბუქსა ჰკრეს და ღელავენ,
ვაჰ, თუ გაჩნდა მტერი ჯა
შემოგარენს ზეერავენ.

ფხიზლად, საქართველოს
გარეშემო უვლიან,
არავენ გადათელოს
აქარა და გურიცა.

ფხიზლად, ფხიზლად, ლომური
კამარისთვის წახრილან,
ფხიზლად, ფხიზლად, ხორუმში
გრგვინავს სულის ძახილად.

ბრძოლებით გვიპოვნია,
კითხეთ სარფს და ციხისძირს,
ხორუმი სიმფონია —
საქართველოს სიფხიზლის.

„ხორუმს“ 5/4 მუსიკალური რითმული თვლა აქვს, რაც იშვიათობაა. მსოფლიოს ბევრ ხალხს როდი აქვს ასეთი საცეკვაო მელოდიები, მთის ხორუმში, თავმოსამე ჯგუფთან ერთად განაგრძობს შეტევას, აღანთებს მათ ბრძოლის ჟინით, ბარში კი „ხორუმს“ ისე ცეკვავენ, რომ მეთაური არ იჭრება, ხოლო თავმოსამე და ჩამკეტი, ბრძოლების შემაკავშირებელი, უფრო მკვირცხლნი და შემტევნი არიან.

როგორც ხედავთ, მდიდარი და მრავალფეროვანია „ხორუმის“ შინაარსი და წარმომსახელობა, მაგრამ მთავარი მაინც შემსრულებელია, მერედა, რამდენი ბრწყინვალე შემსრულებელი ჰყავდა მას, აჭარისა და გურიის გაერთიანებულ მომღერალთა გუნდში კომპოზიტორ კ. ფოცხიშვილის ხელმძღვანელობით ცეკვავდნენ „ხორუმს“, გადახვეულ ხორუმსა“ და „ქობულეთურ ჩამორებულს“ (ქობულეთის რაიონის სოფელ აქისა და ქაქუთის მკვიდრნი ძმები კაკალაძეები, აბდულ ჟორდანი, ხუსეინ ცეცხლაძე და სხვები. (გადმოცემით ცნობილია, რომ მათ მონაწილეობა მიუღიათ ქუთაისში გამართულ აკაკი წერეთლის საიუბილეო საღამოზე და პოეტის ქება-დიდება დაუმსახურებიათ).

1925 წელს, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მეხუთე წლისთავზე თბილისში გამართულ საზეიმო კონცერტში „ხორუმი“ უცეკვია ქობულეთის მომღერალთა მცირე ჯგუფს (თავმოსამე მურად ანანიძე, ჩამკეტი ალი ტაკიძე, ზურნა-ჭიბონზე უკრავდა ხასან ანანიძე, დიდ დავლზე იუსუფ ანანიძე).

1929 წელს თბილისში სრულიად საქართველოს ხალხური შემოქმედების ოლიმპიადაზე ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის სცენაზე „ხორუმი“ იცეკვა აჭარის აკადემიურ მომღერალთა გუნდის მოცეკვავეთა ჯგუფმა. იგი დადგა საქართველოს სახალხო არტისტმა დ. ჯავრიშვილმა. მანვე „ხორუმს“ ფართო აღიარება მოუპოვა მსოფლიოს ხალხთა აიექვის ფესტი-

ვალზე ლონდონში 1935 წელს. „ხორუმის“ თავმოსამე გაზ-
ლდით საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, სახელმწიფო
და რუსთაველის პრემიების ლაურეატი ი. სუხიშვილი.

1934 წელს თავადაც მინახავს ცეკვა „ხორუმის“ საუკე-
თესო შემსრულებლები, ხულოს რაიონის სოფელ ხიხაძიონის
მკვიდრნი (თავმოსამე ასლან აბაშიძე), ჩამკეტი — თ. გაბა-
იძე, ამჟამად აჭარის ასსრ კულტურის დამსასურებელი მუ-
შაკი. მათ წარმატებას ზელს უწყობდა განუყოფელი მე-
კიბონე ედექემ სურმანიძე (ქოჩახელა), რომელიც თავისებუ-
ლი მიხრა-მოხრით ლაზათს მატებდა კიბონის საამო ჰანგე-
ბით ცეკვის რთულ ილეთებს.

ფართო აღიარება ჰპოვა „ხორუმმა“ კინოფილმ „დარ-
კოში“ ოზურგეთის რაიონის მეხორუმეთა ჯგუფის. შესრუ-
ლებით (ნიუა ლომინაძის ხელმძღვანელობით და მონაწილე-
ობით) და კინოფილმ „ნარინჯის ველში“ (თავმოსამე ასლან
ბოლქვაძე, იმ დროისათვის რუსთაველის თეატრის სტუდენ-
ტი).

1936 წელს ხალხური შემოქმედების მე-4 რესპუბლიკ-
ურ ოლიმპიადაზე წარმატება ზედა წილად საქართველოს
პოლიტექნიკური ინსტიტუტის მოცეკვავეთა ჯგუფს (თავმო-
სამე გ. სალუქვაძე. ამჟამად საქართველოს სახალხო არტის-
ტი, ჩამკეტი — ჩვენი თანამემამულე, პროფესორი ზ. ჯაფა-
რიძე) და საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის
მეხორუმეთა ჯგუფს (თავმოსამე მ. გოგოლიშვილი, შემდგო-
მში აჭარის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე, ამჟამად პრო-
ფესორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე).

1936 წელს ხალხური შემოქმედების აჭარის საოლქო
ოლიმპიადაზე „ხორუმი“ უცეკვიათ ე. ხაბაძეს, ა. დოლო-
ძეს, ფ. კიშიოლლის და ქიურის მოწონება დაუმსახურებიათ,
მაგრამ ყველაზე დიდი აღფრთოვანება ამ ცეკვას ხიხაძი-
ონის შემსრულებით მოჰყოლია, ამის თაობაზე საქართველოს
სახალხო არტისტი ე. ხაბაძე მოგვითხრობს:

1936 წელს ბათუმის სახელმწიფო ცირკის შენობაში
ხალხური შემოქმედების საოლქო ოლიმპიადა მიმდინარეობ-
და, მისი მონაწილე მეც გახლდით, მახსოვს, ხიხაძიონელ მე-
ხორუმეთა ჯგუფის თავმოსამე, 80 წელს გადაცილებულმა
მოხუცმა, სცენიდან რომ გადიოდა, უცნაური მოჩაობა გა-

კეთა, წითელი მანდილი ამოიღო და მომყოლს მკერდზე გადაწვა. მანდილი ააფრიალა და სცენიდან ისე გავიდა. ზმპროეისაციის გამო დამსწრეთა შორის სხვადასხვა აზრი გაჩნდა. ზოგმა თქვა, მოხუცი დაიღალა და იმიტომ წაუწვავო, მე კი მეგნელი, „ხორუმო“ სომ საბოძოლო ცეკვაა, მოხუცმა თავისი ქცევით დაჭრილი მეომარი განასახიერა, მანდილი კი ემპარჯეების სიმბოლოდ აღიქვა.

ცეკვა „ხორუმის“ ასლან აბაშიძისეული ხიხაძორული ეარიანტი. ჯერ თ. გაბაიძემ განაგრძო (აქარის კულტურის დამსახურებული მუშაკი), შემდეგ ე. გაბაიძემ (აქარის დამსახურებული არტისტი). ღღეს ამ ტრადიციებს დიდი სიყვარულით აგრძელებს აქარის კულტურის დამსახურებული მუშაკი ე. ხალვაში. „ხორუმის“ ქედურ ვარიანტს შესანიშნავად ასრულებდა სოფელ ცხმორისის მეხორუმეთა ჯგუფი, ხუსეინ ანანიძის, შემდგომ ბინალი ირემადის ხელმძღვანელობით (ჭიბონის აკომპანიმენტს ასრულებდა ი. ირემადე). ღღეს მათ ტრადიციებს ირემადეების ოჯახი განაგრძობს (ჭიბონით აკომპანიატორი შ. ირემადე).

ეროი საინტერესო ფაქტი მიწლა. შეეახსენო მკითხველს: რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის აქარის სექციის სტუდიელებმა „ხორუმის“ საუკეთესო შესრულებით მოხიბლეს ქართული თეატრის რეფორმატორი სანდრო ახმეტელი (თავმოსამე მ. ხინიკაძე, ამჟამად საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, ომარ ხალვაში, ე. ცივაძე, გ. კობახიძე, დოღზე უკრავდა ი, კაიკაციშვილი), ბატონ. სანდროს ისე მოსწონებია სტუდიელების მიერ შესრულებული ცეკვა, რომ თავის ერთერთ დადგმაში შეუტანია, რომელიც წარმოადგინეს მოსკოვში, 1935 წელს, რუსთაველის სახელობის თეატრის გასტროლების დროს.

ცნობილია აგრეთვე შეახვევლი დაგითაძეების, ჭვანელი ჭოღალიძეების, დღვანელი ფუტკარაძეების მიერ შესრულებული ცეკვა.

თავისებური კოლორიტით ასრულებდნენ „ხორუმს“ და „გადახვეულ ხორუმს“ მაზნიაჯაურელი ძმები ჭიჯავაძეები და ჩაისობნური ჭყონიების ოჯახები. თავის დროზე ბევრს ლპარკობდნენ ხუცუბნის, ალამბრის, აჰყვისთავის, მეფანა-

ქეების, ანანიძეების, ბაუჟაძეების ოჯახების მეხორუმეთა ჩტუფებზე..

ბაუჟაძეების ოჯახი, კერძოდ, ძმები ნოდარ, თეიმურაზ, ჯემალ ბაუჟაძეები დღესაც გამოდიან სცენაზე, არიან საკავშირო ფესტივალის ლაურეატები. უფროს ძმას, ნოდარს, აჭარის დამსახურებული არტისტის წოდება მიენიჭა 1985 წელს, როგორც ცეკვა „ხორუმისა“ და „გადახვეული ხორუმის“ თავმოსამეს.

ერთი სიტყვით „ხორუმმა“ ხალხის წიალიდან პროფესიულ სცენაზე გადაინაცვლა და ბევრი თავყვანისმცემელი გაიჩინა შინ და გარეთ.

ყველას ახსოვს, თუ რაოდენ მაღალი დონით წარმოჩნდა სცენაზე კომპოზიტორ ანდრია ბალანჩიშვილის ქართული ბალეტი „მთების გული“ და მასში მონუმენტური ცეკვა „ხორუმი“, რომელიც დადგა საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტმა, ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატმა ვახტანგ ჭაბუკიანმა. მანვე ეს ცეკვა დადგა კინოფილმ „ჯურღალის ფარში“, სადაც თავმოსამეს თვით ვ. ჭაბუკიანი საოცარი ოსტატობით, ვირტუოზულად ასრულებდა.

„ხორუმი“ მაღალი საშემსრულებლო ოსტატობით მეტად მასშტაბური გახადეს მსოფლიო გზებზე ნინო რამიშვილმა და ილიკო სუხიშვილმა, საქართველოს ხალხური ცეკვის სახელმწიფო აკადემიური ანსამბლის მეოხებით. ამ ცეკვის შინაარსს, მის ნიშან-თვისებებსა და მუსიკალურ რიტმებს ღრმად სწვდებოდა საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ჯანო ბაგრატიონი და დიდი წარმატებაც ჰქონდა.

დასამახსოვრებელია საქართველოს სსრ სახალხო არტისტის ენვერ ხაბაძის მიერ დადგმული „ხორუმი“ და „გადახვეული ხორუმი“, რომელიც განსაკუთრებული ძალით წარმოაჩინდა აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკანოზი 1957 წელს ქ. თბილისში. მათ ასრულებდნენ აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის მოცეკვავეები (თავმოსამე თეშელ მიქელაძე).

დიდი სამამულო ომის დამთავრებისთანავე, 1946 წელს, მოეწყო მუშა-მოსამსახურეთა მხატვრული თვითმოქმედების საკავშირო დათვალიერება, ამ დათვალიერებაში აჭარის ღირსებას იცავდა ხულოს რაიონის კულტურის სახ-

ლთან ასრებული მოცეკვავეთა ჯგუფი (ხელმძღვანელი მკვირცხლი და მუხლმაგარი თავმოსამე ასლან ბოლქვაძე, ჩამკეტრთეიმურაზ მელაძე, კიბონსე უკრავდა მევლულ რიჟეაძე).

მომდევნო თაობის წარმომადგენლებმა, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ რევაზ ჭანიშვილმა და რესპუბლიკის დამსახურებულმა არტისტმა ზაურ ლაზიშვილმა „ხორუმის“ საფეხურები ფუძემდებლად ახლებურად გააშუქეს და დაიცვეს მისი ღირსება ქართული ხალხური ცეკვის ინდივიდუალურ შემსრულებელთა კონკურსებზე ქ. თბილისში როგორც მოზარდთა, ისე მოზარდოთა შესრულებით. დღეს ამ მხრივ გამოირჩევიან შუახევის რაიონის სოფელ კვიახიძეების მკვიდრი სიმონ ფუტყარაძე და ვეტერანი მოცეკვავეები თემელ მიქელაძე, ნიაზ გოგიტიძე, თოფუხ გაბაიძე, თამაზ ჯახუტაშვილი, თამაზ ბეჟანიძე, ზურაბ ბაღდადიშვილი და სხვები.

როდესაც ცეკვა „ხორუმზე“ ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ ვახსენოთ მისი ერთერთი ნაირსახეობა „გადახვეული ხორუმი“. იგი მხოლოდ ქობულეთშია გავრცელებული, თუმცა მისი ნიშან-თვისებები აქარის მაღალმთიანი რაიონების ცეკვის მესვეურებმაც გაითავისეს და არც თუ ცუდად, ცეკვის მანერას მთის სიბოც შეუხამებ. ეს ცეკვა გვხიბლავს სხეულის უჩვეულო მიხვრა-მოხვრით, გასმების რთული მიმოქცევით, ილეთ-მოძრაობების სიუხვით, მათ მასშტაბური — მუსიკალური რიტმული თვლა აქვთ და სინკოპებშია გადაწყვეტილი, რაც იშვიათია მსოფლიო საცეკვაო მელოდიებს შორის. ამავე დროს ყოველ ილეთს თუ გასმას თავისებური მუსიკალური წერტილი და ყოვნა აქვს. მოცეკვავეები ილეთის გამოსახვის უჩვეულო მანერისა და გასმების რთულ ნაერთს მუსიკალურ თანხლებას უთავსებენ.

„გადახვეული ხორუმი“ გამარჯვებულ პატრიოტთა ზეიმის წარმომჩენი კომპოზიციაა, მის ერთ-ერთ ფრაგმენტში გასმების (ილეთის) მიმოქცევით ნათლად ჩანს დამარცხებული მტრის მოკვეთილი „ჩამორებულში“ გადაიზრდება და გამარჯვებულთა საზეიმო ხასიათს ღებულობს.

„გადახვეული ხორუმის“ ქობულეთური ვარიანტი სოფელ ბობოყვათის მკვიდრთა შესრულებით საქართველოს ტელევიზიის ფონდში ინახება (მოცეკვავეები იუსუფ ნემსა-

ძე, შუქრი კონცელიძე, მემედ გიორგაძე, მ. მანელიშვილი, ზურა-კიბონზე უკრავს სოციალისტური შრომის გმირი მუსუნ გიორგაძე).

ომის შემდგომ პერიოდში გადახვეული „ხორუმის“ წარმოჩენაში გარკვეული წვლილი შეიტანა საქართველოს სახალხო არტისტმა ხასან მეგრელიძემ.

ცეკვა „განდაგანა“ ანუ საბრწყინლო კომედა

„განდაგანა“ მაღალმთიანი აპარის დამახასიათებელი ცეკვის საუკეთესო ნიმუშია, მისი ფესვები შორეულ წარსულში იკარგება. ცეკვა „განდაგანას“ ძველად საოჯახო ზეიმზე ან კიდევ სახალხო ღღესასწაულებზე (შუამთობა) ცეკვავდნენ ქალი და მამაკაცი ცალცალკე, ხოლო ზამთარში დიდი თოვლიანობის დროს შრომის ამსახველ ცეკვად იყო მიჩნეული (შესატყვისი ტექსტით, სიმღერის თანხლებით).

მამაკაცების ცეკვა გამოირჩეოდა ქვედა კიდურების ვულგარული ილეთ-მოძრაობებით, მაგრამ ამ ცეკვას ქონდა დადებითი თვისებები, მათ შორის: რაინდული ჩამორებული სელა, მაღალი გასმა, მუხლის, ხელისა და მხრების ულამაზესი შერწყმა, ჩახვეული ილეთებიდან მოხდენილად წერტილის დასმა და სხვა. ცეკვა „განდაგანა“ იმ ფესვების განმტკიცებაა, გაღრმავებაა, განვითარებაა, შორეულ წარსულში რომ დაუდგა ხალხმა, რომლის წინამორბედიც „ჯაყდანანა“ „კათიაშაირით“, „ყოლსამა“ კიბონის აკომპანიმენტით, „თარნანინანი ნანო“ სიმღერის თანხლებით.

1934 წელს ამიერკავკასიის ხალხთა ხალხური შემოქმედების ოლიმპიადა გაიმართა ქ. თბილისში, ოლიმპიადის შემდგომ ლენინის მოედანზე აუდიტორიის წინაშე ყველა ჩამოსული სტუმარი თავიანთ ხელოვნებას უჩვენებდა.

მახსოვს, ხულოს რაიონის ხიხაძირის მეხორუმეთა ჯგუფის ახალგაზრდა მოცეკვავემ თოფუზ გაბაიძემ ხალასი იუმორით შეასრულა „ყოლსამა“, კიბონზე უკრავდა განუმეორებელი მეჭიბონე ედეძემ სურმანიძე, ეს ცეკვა მე პირველად ვნახე და უჩვეულო სიზაოზად მიყვინა რუსეთის პრემი-

ის ლაურეატმა ფრიდონ ხალვაშმა შესანიშნავად წარმოადგინა ცეკვა „განდაგანა“.

მიწილადე სიხარული,
რწმენით, თმენით მონატანი,
წყალს ნაფოტი ჩამოქონდა,
ალეის ხის ჩამონათალი.

ჩამოკრიტა ცა კალთაში
ფეშტემლების ფერთა ფრენამ,
ამეტყუელდა „განდაგანა“
ლალი, როგორც დედა-ენა!

განდაგანა, ნება, შეება,
ცხელი ცრემლით განმანილი,
განდაგანა მოქნეული
პწკარი ქართულ ანბანზე.

განდაგანა მონატრებით
დავიწყების გადათელვა.
განდაგანა სიცოცხლეში
სიყვარულის ზღვათა ღელვა.

აქარული ხალხური შაირები

წყალს ნაფოტი ჩამოქონდა
ალეის ხის ჩამონათალი,
წყალო დადექ და მიაშვე
საყვარლის შემონათვალ.
აგერ ზეიდან წვიმა მოდის
ნარინჯის ფერი გადმოდის,
გოგოვ ისე ლამაზი ხარ,
მთავარი სული ამოდის.
ხულოს ზეიდან ქედლები,
ჩემი კიბნის დედნები,
ლამაზ გოგოს რომ დვენახავ
ერბოსავით დაედნები.
წიფლის ფოთოლ ნუსხას დაეწერ

ღამწიფებულ მოცუთაო,
გოგოვ ერთი მაკონინე,
წახვალ ზემი ლოცუთაო..

სათამაშო ვაშლი მქონდა
შენსკენ გადმომივარდაო,
მე თუ გძულვარ, სხვაი გიყვარს,
ფესვი ამოგივარდაო.
ფარშავანგი ამოფრინდა
აბრეშუმის ბუდიდანა,
გოგოვ, შენი სიყვარული
არ ამოვა გულიდანა.
წუხელი სიზმარში გნახე,
წარბი აღმა აგეყარა,
ფანჯარაზე მომდგარიყავ,
ნაწნავი გადმოგეყარა.

ცეკვა „ყოლსამა“

თურქულად „ყოლ“ მხრებს ნიშნავს, ხოლო „სამა“ ცეკვას. ადრე სოლო იყო, შემდგომში დუეტი, დღეს „განდაგანად“ წოდებული.

ცეკვაში მონაწილე ვაყები ურთიერთგანსხვავებული ილეთ-მოძრაობებით და საკუთარი მანერით გადმოგვცემდნენ ამ ცეკვის შინაარსს და იგი შეჯიბრის ხასიათს ღებულობს.

მაღალმთიანი აჭარის სოფლებში: დანდალოში, ოქტომბერში, დანისპარაულში, ლორჯომში, ხულოში მცირეოდენი განსხვავებით, ცოტა ვულგარულადაც ასრულებდნენ ამ ცეკვას. განსაკუთრებით მოგეწონდა „ჩაყდანანა“ კაფია-შიირებით და სიმღერით, შემსრულებელი ძმები მერჯან და ქერიმ ბოლქვაძეები, „ყოლსამა“ — დურსუნ მელაძის, დურსუნ ჩიქვაძის, ქაზიმ ფუტკარაძის და სხვების მონაწილეობით..

როგორც ვთქვით, „განდაგანას“ წინამორბედი „ყოლსამა“, მის სრულყოფაში განსაკუთრებული დამსახურება მიუძღვის ამ ცეკვის უბადლო შემსრულებელს თეიმურაზ მელაძეს. მან 1946 წელს ორი ჭიბონის თანხლებით ხალხური შემოქმედების აჭარის სოლოქო დათვალიერებაზე ცეკვა

პირველმა სასცენო ხანაბობად აქცია და საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა.

როგორც აღვნიშნეთ მამაკაცები და ქალები „განდაგანას“ ცალცალკე ცეკვავენ. ქალ-ვაჟის ერთად ცეკვის იდეა ეკუთვნით გამოჩენილ რეჟისორს, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტს, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატს არჩილ ჩხარტიშვილს, მეცნიერების დამსახურებულ მოღვაწეს პროფესორ ნ. ნიჟარაძეს და ე, ხაბაძეს. პირველად „განდაგანა“ დუეტი 1946 წელს მუშა-მოსამსახურეთა რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე ქ. თბილისში შეასრულა. საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ, გულიკო ნოლაიდელმა და საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებულმა მუშაკმა თეიმურაზ მელაძემ, იმავე წელს პროფესიულ სცენაზე „განდაგანას“ დადგმა (დუეტი) განახორციელა და პროფესიული სული შთაბერა საქართველოს სსრ სახალხო არტისტმა ფატმა კობალაძემ (ცეკვავენ აჭარის სიმღერისა და ცეკვის საიხელმწიფო ანსამბლის სოლისტები ფატმა კობალაძე და ჯანი რეზელიანი).

1949 წელს ხალხური შემოქმედების აჭარის საოლქო ოლიმპიადაზე კიდევ ერთი სიახლე ვიხილეთ, შუახევის რაიონის სოფელ ოლადაურის მოცეკვავე ქალების შესრულებით ცეკვა „თარნანო“ — კონსულტანტი აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი ს. ახალაძე, ხელმძღვანელი თ. ფუტყარაძე, ისინი ყველა ჩარიცხეს მე-6 რესპუბლიკური ოლიმპიადის მონაწილე აჭარის მხატვრული თვითმოქმედი კოლექტივების გაერთიანებული სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლში, რომელიც 200-მდე საუკეთესო მომღერალსა და მოცეკვავეს ითვლიდა. ანსამბლმა წარმოადგინა მონტაჟი „კომუნიზმის“ დილა“ (ავტორი პოეტი გ. სალუქვაძე, დადგმელი რეჟისორი საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე შ. ინასარიძე, გუნდის ხელმძღვანელი საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ა. ერქომაიშვილი). ანსამბლში გამოდიოდნენ ცეკვა „განდაგანას“ ვირტუოზი შემსრულებლები: თეიმურაზ მელაძე, თემელ მიქელაძე, ნიაზ გოგიტიძე, იაშა მელაძე, ფატყუმე ავიძბა, ენვერ ხალვაში, ზური ირემაძე, მუხამედ ვანაძე, და, რა თქმა უნდა, ოლადაურელი ქალები და სხვები. სწორ-

ვდ ამ კოლექტივში პირველად დაიდგა ქალ-ვაჟის მონაწილეობით მასობრივი „განდაგანა“ (დადგმა ამ სტრიქონების ავტორის).

„განდაგანას“ შემსრულებელთა ოსტატობას კიდევ მეტ ელვარებას ანიჭებდა „აჭარული შაირები“ (მუსიკა ვალერიან სადრაძისა), ედეჰემ სურმანიძის (ქოჩახელას), და მეხტიელ გორგაძის ჰიბონის საამო ჰანგები, ახმედ მიქელაძის (კოჭო-ბას) გარმონის აჭარული კოლორიტი, ბილალ ბაგიროვის დოლის განუმეორებელი რიტმები.

მომდევნო წლებში უფრო მასობრივი გახდა „განდაგანა“, მისთვის კომპოზიტორებმა შექმნეს ახალი მუსიკალური ნაწარმოებები, მათგან აღსანიშნავია ალექსი ფარცხალაძის „ფანტაზია“, „აყვავებული აჭარა“, მიხეილ ესეუბას „ნანიდო ნანა“, გულნარა ნოლაიდელის „ოპონანა“, ვალერიან სადრაძის „აჭარული შაირები“, ამირან ბერაძის „ამღერებული აჭარა“ და სხვები.

50-იან წლებში „განდაგანამ“ პოპულარობა მოიპოვა და დაიხვეწა. ამალღდა საშემსრულებლო ოსტატობა, რაც შეეხება კოლორიტს, იგი ამთავითვე ჰქონდა ამ ცეკვას, რა და მავიწყებს ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის ქალ-ვაჟთა შერეული გუნდის მიერ რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე თბილისში წარმოსახულ „განდაგანას“.

ეს ცეკვა „მხარული“ 1946 წელს ქ. თბილისში ბავშვთა მხატვრულ თვითმოქმედების რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე აჭარის სკოლების მოსწავლეთა სიმღერისა და ცეკვის გაერთიანებულმა ანსამბლმა შეასრულა. მანამდე იგი იყო სოლო ცეკვა, შემდეგ დუეტი სიმღერის თანხლებით. ბოლოს კი „განდაგანად“ წოდებული. — ცეკვა შეჯიბრების ხასიათს ატარებდა (დადგმა ა. ჯიჯეიშვილის). ამ ცეკვაში სოლო პარტიებს ასრულებდნენ ხულოს რაიონის სოფლების: ღორჯომის, ხიხაძირის, შუახევის საშუალო სკოლის უფროსკლასელები: ნ. ირემაძე, რ. ვანაძე, ნ. ანთაძე, ვ. დავითაძე, ე. ხალვაში, მ. ბათნიძე და სხვები.

საბჭოური ცხოვრების გარიჟრაჟზე, როცა აჭარული საცეკვაო ფოლკლორი წინაპართა ნაბოძებ გზებს იკვლევდა, „ყოლსამას“ საუკეთესო შემსრულებელთა შორის იყვნენ

დღევანელი ქაზიმ ფუტყარაძე, ხიზაძირელი თოფუზ გაბაიძე, ოქტომბრელი (ხულოს რაიონი) ხასან მელაძე, დურასუნ რი-
ჩვაძე და სხვები.

ცეკვა „ჯაყდანანა“

„ჯაყდანანა“ თავყრილობის ადგილებში (ნადი, მუ-
მთობა, ქორწილი) სრულდებოდა. მოცეკვავეები არა მარტო
ცეკვაში, არამედ კაფიაობა-შაირობაშიც ეჯიბრებოდნენ ერთ-
მანეთს. ცეკვას სიმღერასთან ერთად ეშხს მატებდა ჭიბონის
თანხლება. გამარჯვებულად ის ითვლებოდა, ვისაც შაირ-
კაფია არ გამოეღეოდა.

ეს ცეკვა მთიანი აჭარისათვის არის დამახასიათებელი
და მისი უბადლო შემსრულებლებიც იქაურები იყვნენ: მე-
რჯან და ქერიმ ბოლქვეები, თოფუზ გაბაიძე, ედეშემ სურ-
მანიძე და სხვები. „ჯაყდანანას“ შინაარსი გადმოცემა აჭარუ-
ლი ფოლკლორის საუკეთესო მცოდნემ, დეანოზოსილმა ბო-
ცეკვავემ თოფუზ გაბაიძემ. მისი თქმით „ჯაყ“ შეჯახებას ნი-
შნავს და ერთმანეთს ცეკვა-შაირობაში ეჯიბრება ორი შემ-
სრულებელი.

აქვე მოგვყავს ხალხური ლექსის ერთი ვარიანტი. მსგა-
უსი ლექსები ან კიდევ ექსპრომტად თქმული ურთიერთშო-
რის კაფიაობა-გაშაირებით სრულდებოდა. ცეკვას სიმღერით
ზემაკაცვს, ასრულებდნენ.

ერთი ლექსი მოგახსენო
მოალ ასალ ზეგნდანა,
გამჩენლო, შემიბრალო,
უნდა მოვკვდე დერდიდნა.

ვერცერთი დოხტური მარჩენს
ვერაფერი წამლიდანა,
შოგნით გულში დამწვარი ვარ
ამ ლამაზი სევდიდანა.

ქაულდივით თეთრი შუბლი
მოანთებს წინიდანა

იმას ქვეიდან შავი თვალრ,
გაჩენილი ღმერთიდანა,
ზედ ნამწნები დაეყარა
ოქრო იყო სირმიდანა,
იმას ქვეიდან თეორი ღოჯა
გადაშლილი ვარჯიდანა.

შენი ეზოს ქენერ-ქენერ
ამოსულა ზოზიკა,
ოსმან ბიძავ, გოგო მომე
და დაუქარ მუზიკა.

მისამღერი:

ჯაყდანანას უკრავენ.
ჩვენი გოგო მოჰყავენ,
მას რათ უნდა ბუკეტი,
გულში ვეხუტუნები.

სათამაშო ვაშლი მჭონდა
გადავცვალე ბიაში,
რა ღამაში გოგო შენ ხარ,
გენაცვალე ყიაში.

ვფქრობ, ცეკვის პირველი ვარსიანტის აღდგენა და კომპოზიციურად ჩამოყალიბება აჭარული საცეკვაო ფოლკლორის საუკეთესო შენაძენი იქნება. გვაქვს თემა, მიმართულება, საჭიროა ამ ცეკვის კოლორიტის მიზედვით მუსიკის შექმნა, ლექსთა წყობის, ხალხური რიტმის დაცვით შესატყვისი ილეთ-მოძრაობის, მანერისა და ცეკვის ხასიათის აღდგენა (დუეტის ცეკვა სიმღერით, „ნეტავი გოგოვ მე და შენ“ მსგავსად).

ჩაცმულობა შეიძლება ისეთივე დარჩეს, როგორც წინაპრებს ეცვათ — ფეხსამოსად წაღები, პაიჭები, ტანისამოსად — გალიფე, ყაითანით შეკერილი ბლუზა, ჩვეულებრივი ქართული ქამრით, უხანჯლოდ, ბოხჩა იარაღის ან კიდეც საოჯახო დანის სათავსოთი, თავსამოსად კრაველის ქუდი. ეს ცეკვა უთუოდ დაამშვენებდა სიმღერისა და ცეკვის პროფესიულ თუ თვითმოქმედ ანსამბლებს.

საინტერესო მოსაზრება მოგვაწოდა „ჯაყდანანას“ თაობაზე ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატმა. პოეტმა ჯემალ ჯაყელმა, მისი აზრით, მისი უძველესი სახელწოდება უნდა იყოს „ჯაყ-და-ნანა“, რაც უნდა ნიშნავდეს ტოპონიმ „ჯაყთან“ დაკავშირებულ ცეკვას, სიმღერის თანხლებით, თვით ტოპონიმი „ჯაყ“ კი უნდა მომდინარეობდეს საქართველოში უძველესი და უღამასესი ხეობის სახელწოდებიდან, ამ ხეობაში ცნობილია ტოპონიმები „ჯაყომანი“, ჯაყის ციხე, ჯაყის ხეობა და სხვა.

სწორედ აქ უნდა გაჩენილიყო დღევანდელი მეტად პოპულარული ცეკვის „განდაგანას“ პირველი მთავარი და განმსაზღვრელი ილეთი, რობელძაც შემდგომ ცეკვას ფრიალ ორიგინალური სახე ჩამოუყალიბა.

ამ მოსაზრებასთან ერთად ჯ. ჯაყელმა საკუთარი ლექსიც მოგვაწოდა:

ჯ ა ჯ დ ა ნ ა ნ ა

ჯაყდანანა, — ჯაყისმანის
ნასიზმარი ნანი და ნანა,
სოფლის ბიკმა. სოფლის გოგო
სოფლის წყალზე გაიყვანა.

მკლავზე კოკა გაუგორა,
ცეცხლი სულში დაივანა,
გზა-გზა თითი ატყაყენა,
სულში ჩაიჯაყდანანა.

მზეს ღიმილი ჩამოკრიფა,
ზღრმუხტებში გადაცვალა,
სოფლის ბიკმა სოფლის გოგოს
თავი თვისი ანაცვალა.
წყაროს წყალთან ნეკერჩხალი
სიცილ-სიცილ ატყარცვალა,
გოგოს პირი დაუკოცნა,
წყლის გაესება არ აცალა.

ცეკვა „ფადიკოს“ ფესვები შორეულ წარსულში აქვს. იგი შინაარსითა და დანიშნულებით ბერიკაობას ჩამოგავს. ცეკვას შინაარსი ძირითადად ასეთია: ქალის როლს ქალის ტანსაცმელში გამოწყობილი, სახეზე ნიღაბფარებული მამაკაცი ასრულებს. მასთან ერთად ორი მამაკაცი ცეკვავს, რომლებიც ქალის სიყვარულში ეცილებიან ერთმანეთს, ცეკვის დროს თუ რომელიმე მამაკაცი შეეხებოდა ქალს, სახელდახელოდ შექმნილი ჟიური, რომელიც თვალ-ყურს ადევნებდა მათს ცეკვას, მათრახის დარტყმით სჭიდა წესის დამრღვევს. ეს კი ხალხში სიცილსა და მხიარულ განწყობილებას ქმნიდა.

რაკი ცეკვა „ფადიკო“ ბერიკაობის შინაარსისაა, სასურველია იგი ისევ აღდგეს და ფეხი მოიკიდოს აჯარაში, როგორც ბერიკაობამ აღმოსავლეთ საქართველოში. ცეკვის სრულყოფილად ჩამოყალიბება-გაყვითილშობილებასე უნდა იზრუნონ ჩვენმა ქორეოგრაფებმა.

ცეკვა „ოპოინანო“

„ოპოინანო“ საყოფაცხოვრებო სახასიათო ცეკვის საუკეთესო ნიმუშია, მას ხულოს რაიონში, კერძოდ ხიხაძირში და მის ახლო მდებარე სოფლებში ცეკვავდნენ. „ოპოინანო“ თავისი შინაარსით ხალხურ თამაშობათა, საყოფაცხოვრებო სანახაობებს მიეკუთვნება, იგი მოქმედების ცალკეული ფრაგმენტებისგან არის შეკრული და ერთ მთლიან ჩარჩოშია მოქცეული, სრულდება რეჩიტატივით. შესატყვისი ოუმორის გამომხატველი ტექსტის თანხლებით. ცეკვაში კომიკური ელემენტებია გამოყენებული. მისი ნიშანდობლივი თვისებებია, „ვინ დამიჭერს“, ვინ ფხიზლობს“ და სხვა. ერთი სიტყვით, ეს ცეკვა გართობასთან არის დაკავშირებული.

1956 წელს აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკანოზის მზადებასთან დაკავშირებით ცეკვებისა და სიმღერების გამოსავლინებლად მოეწყო ექსპედიცია აჭარის მაღალმთიან რაიონებში, კერძოდ, ხულოს რაიონში. მასში შედიოდნენ საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი ა. ჩხარტიშვი-

ლი, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი ხ. ასვლედიანი, საქართველოს სახალხო არტისტები, კომპოზიტორები: შ. მილორაია, ბ. კვერნაძე, ქორეოგრაფი ე. ხაბაძე და სხვები.

საქართველოს სსრ დამსახურებულმა არტისტმა ხ. მიქელაძემ, რომელსაც, როგორც ლოტბარს, კარგად ესმის ფოლკლორი, ექსპედიციის წევრებთან საუბარში თქვა: უფროსი თაობის წარმომადგენლებისაგან გამიგონია, სალხინო ცეკვას ასრულებდნენო წკებლით ხელში.

ექსპედიცია მიჰყვა კვალს, ხიხაძისა და მის მიდამოებში აღმოაჩინა ასეთი ცეკვა „ოპოინანოს“ სახით. მისი შინაარსი ძირითადად ასეთია: ძველ აქარაში ქორწილი გვიან ღამით იმართებოდა და „გამთენიოს ვარსკვლავის“ ამოსვლამდე გრძელდებოდა. ბუნებრივია, მაყრიონს ჩაეძინებოდა, რაც ადამიანებისთვის მიუღებელი იყო. ვინმეს სუფრა რომ არ მიეტოვებინა, ფხიზლობდა მაყრიონის მოთავე წკებლით ხელში და, თუ ვინმე ჩასთვლემდა, იგი „ოპოინანოს“ შემოსძახებდა და განურჩევლად სტუმარ-მასპინძლისა, გადმოხტებოდნენ, ვინ წინ, ვინ უკან, ვინ გვერდიდან და ხელს ჩაჰკიდებდნენ ერთმანეთს, ცეკვით შემოუვლიდნენ სახლს, სასიძინდეს, ბოძებს თუ ბედელს, სხვადასხვა მიმართულებით ირბოდნენ და კლაკნილ ნახაზებს ქმნიდნენ, რაც ტექსტში ჩანს: „აქეთ წამოი, არ ჩამორჩე, იქით წამოი, შუუხტი ზეზე“ და სხვა.

დაკანონებული წესით, ყველა ცეკვის მოთავეს ანუ მძაწიონის მოთავეს ემორჩილება. ვინც ცეკვაში ტემპს ვერ განავითარებდა, ქვედა კიდურებში წკებლის დარტყმით დასჯიდნენ, ვინც ფხიზლობს, იგი იმარჯვებს, გამარჯვებულები საერთო წრეს შეკრავენ, რამდენიმე ფინალურ ილეთს ჩაახვევენ, გაიშლებიან და „ოპოინანოს“ დასძახებენ, შემდეგ სუფრას მიუსხდებიან და მხიარულება გრძელდება.

ცეკვის შინაარსმა, უხუცესთა (მეთილ გორგაძის, ედეშემ სურმანიძისა და თოფუზ გაბაძის) გადმოცემით მოაღწია ჩვენამდე, მათივე გადმოცემით ისიც ცნობილია, რომ ცხრაასიან წლებში „ოპოინანოს“ პირველი შემსრულებლები იყვნენ ხასან ჯაიანი, ედეშემ სურმანიძე (ქოჩახელა), 100 წელს მიღწეული მეთილ გორგაძე, წამყვანი ესრეთ კაკაბაძე, ჩამკეტი ხუსეინ სურმანიძე და სხვები.

აქარული ფოლკლორის საუკეთესო მცოდნის თოფუზ

გაბაიძის თქმით, ცეკვა „ოპოინანოს“ მაშინაც რეჩიტატივით
აქცევადნენ წეპლით ხელში.

ჩვენს დროში ცეკვა „ოპოინანო“ პირველად 1957 წელს
შეასრულებს თბილისში აპარის ლიტერატურისა და ხელოვნების
დეკადანზე სიხაპირელებმა ე. ხალვაშმა (მოთავე), ე.
გაბაიძემ, ხ. გაბაიძემ, გ. მიქელაძემ, ა. გაბაიძემ, მათ კიდევ
უფრო აამაღლეს და გაამდიდრეს „ოპოინანო“.

1981 წელს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების
დამყარების 60 წლისთავისადმი მიძღვნილ ხალხურ შემოქ-
მელების ოლიმპიადაზე, თბილისში, ცეკვა „ოპოინანო“ სიახ-
ლეებით აღავსეს. ოლიმპიადებსა და კონსერტებზე ცეკვას
აპარის ასრ კელტურის დამსახურებული მუშაკი ე. ხალვა-
ში უძღვებოდა და უძღვება, როგორც თავმოსამე.

მისასალმებელია, რომ ენვერ ხალვაშმა ცეკვა „ოპოი-
ნანო“ სხვა ფოლკლორულ ცეკვებთან ერთად ხოსაძირის სა-
შუალო სკოლის მოსწავლეებს შეასწავლა, (თავმოსამე. ე. ხა-
ლვაშის შვილიშვილი იანუშ ხალვაში). მოსწავლეთა მხატვრ-
ული თვითმოქმედების მე-12 რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე
ისინი ოპერის მედლით დაჯილდოვდნენ და ლაურეატის წო-
დება დაიმსახურეს, იანუშის სახით ცეკვა „ოპოინანოს“ ტრა-
დიცია გრძელდება.

ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, წარსულში ბრწყინ-
ვალე მოცეკვავე ლილი გვარამაძე თავის ფუნდამენტურ ნა-
შრომში — „ქართული ხალხური ქორეოგრაფია“, — ქართ-
ულ ხალხურ ცეკვებს ჰყოფს სამ ნაწილად: პატრიოტული,
საბრძოლო, საყოფაცხოვრებო, „ოპოინანო“ ლხინთან, გარ-
თობასთანაა დაკავშირებული და ვფიქრობ, ქალბატონო ლი-
ლი მას საყოფაცხოვრებო ცეკვებს მიაკუთვნებს.

ჩემი აზრით, ცეკვა „ოპოინანო“ მოითხოვს სპეციალის-
ტების მეტ ყურადღებას, ტექსტის დადგენას და ცეკვის ში-
ნაარსის მიხედვით ილეთ-მოძრაობებით გამდიდრებას. „ოპო-
ინანოს“ ხალხური ლექსის სხვადასხვა ვარიანტი აქვს. აქ მო-
ვიტანთ ერთერთ მათგანს, რომელიც გადმოგვცემს ცეკვის
შინაარსს:

ამ ცეკვაში ვინც ვერ მარჯობს,
წინ უსწრებს, ან უკან რჩება,

ცეკვას ჰქვია ოპოინანო
და რად ჰქვია იცით განა?
ერც ცეკვაში დასჯება,
დაიძახებს ოპოინანოს!

ზრომის მაღიღებელი ცეკვები

ჩვენს კუთხეში გავრცელებული ზრომის მაღიღებელი ფოლკლორული ცეკვების „ლაზურის“, „სერტლის ნადრს“ გვერდით დგას საბჭოთა სინამდვილის ამსახველი ცეკვები „მეჩაიეთა ცეკვა“, „თუთუნის კრეფა“, „ქალო ნარინჯიანო“ და სხვა. გაივლის დრო და ეს ცეკვები დაიმკვიდრებენ ფოლკლორული ქორეოგრაფიის ნიშან-თვისებებს და ხალხური ელფერი მიენიჭებათ, რადგან თითოეული მათგანი ეროვნული ცეკვების საფუძველზეა აღმოცენებული.

ლაზ მეთმეფეთა ცეკვა ანუ „ლაზური“

მე-3 საუკუნეში საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის უდიდესი მკვლევარი და მემკვიდრე ვახუშტი ბატონიშვილი კანეთის აღწერისას ლაზთა შესახებ ამბობდა: „კაცი ლამაზნი, მკვირცხლნი, არიან ხელოვანი ხის მუშაკობითა და შენებოთ ნავთა დიდთა და მცირეთა“. ასევე კარგად ახასიათებს ბერძენი მკვლევარი აგათია სქოლასტიკოსი: „უძლეურესი და ულამაზესი ხალხია ლაზები... კოლხთა ძველი სპელთით ამყობენ და არც თუ უსაფუძვლოდ... მე არ მეგულება არცერთი სხვა ესოდენ სახელგანთქმული და ძველი ხალხი, როგორც თავისი სიმდიდრის სიუხვით, ისე ქვეშევრდომთა სიმრავლით, როგორც მიწა-წყლის სიქარბით და მოსავლიანობით, ისე ხასიათის სიმშვენიერითა და სიმკვირცხლით“.

ლაზებმა საუკუნეებში გამოატარეს და ჩვენამდე მოიტანეს ფოლკლორული სიმღერისა და ცეკვის საუკეთესო ნიმუშები, ჩასაბერი და დასარტყმელი ინსტრუმენტები, ლაზთა ფოლკლორული სიმღერისა და ცეკვის თვითმოქმედმა ანსამბლმა პირველი საკავშირო ფესტივალის ლაზრეატის საპატიო წოდება დაიმსახურა. ამ ანსამბლის შემოქმედება არა-

ერთხელ გადაუცია საქართველოს ტელევიზიას, შეუქმნა პრესას. მას მრავალჯერ მიუღია მონაწილეობა საზეიმო კონცერტში გუნდს ხელმძღვანელობდა აქარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი გ. თურმანიძე, ქორეოგრაფები: საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი ი. ხალვაში და საკავშირო ფესტივალის ლაურეატი ნ. დევამე, ლაზურ საკრავ ინსტრუმენტზე „პილილზე“ უკრავდა ვირტუოზი ნ. მემიშიში, ლაზური სამოსისა და კაზმულობის კოლორიტულობა მკაფიოდ ჩანს ო. წურჭავას ესკიზებში.

სოფელი სარფი მღებარეობს შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს ზოლში, სსრ კავშირის და თურქეთის სახელმწიფო საზღვრებთან, სარფელებმა იციან შრომაც და დასვენებაც. 1986 წელს მეორე საკავშირო ფესტივალზე კვლავ დაიმსახურეს ოქროს მედლები და ლაურეატობის საპატიო წოდება. სოფელში ყოველწლიურად ზეიმით აღინიშნება „კოლხობა“, დღესასწაულში მონაწილეობენ რაიონული და ახლომდებარე სოფლების თვითმმართველი კოლექტივები, ჩამოდიან საპატიო სტუმრები, შემოქმედებითი დაწესებულებების წარმომადგენლები. განსაკუთრებით: სიამოვნებთ სარფელებს, როდესაც პროფესორი ვაჰტანგ კოტეტიშვილი ესტუმრება „კოლხობის“ დღესასწაულზე.

ლაზემს განსაკუთრებულად უყვართ და მოსწონთ მათი ანსამბლის მიერ შესრულებული ცეკვა „ლაზური“. მისი შინაარსი ძირითადად დაკავშირებულია კოლექტიურ შრომასთან, ზღვისთან, ნავთან, ბადის ქსოვასთან, თევზის რეწვასთან. ლაზი იტყვის: „ზღვა დელაა ჩემი, თევზი ჩემი მარჩენალიო“. ცეკვავენ მამაკაცები ცალკე და ქალებთან ერთადაც. ცეკვა სრულდება სიმღერის თანხლებით ლაზური საკრავი „პილილის“ აკომპანიმენტით (ტექსტი გ. სალუქვაძის).

ამ შეატუხა ბიჭებმა
არ ლაზოგეს მკლავები,
მოატურეს ნაპირთან
თევზით სავსე ნაგები.
გაიხარე გოგონა

აგისოულდა წადილი,
შესი ბიჭი დაბრუნდა,
ვაჟაცაია ნამდვილი.
აგისრულებს ყველა ნატერას,
რასაც გელთ ისურვებ,
ოქროს თევზი მოთხოვე,
ვჯლსაც არ ჯაიშურებს.

ცეკვაში გამოყენებულია აგრეთვე ხალხური ლექსები, მათგან ერთი ლექსი ასეთია (მ. ვანილიშის ავტორობით):

მანე ზღვისკენ გაეშურა
ზღვას საკერ ანკესებით,
ერთი გოგო შემიყვარდა
წააწაქების დამშვენებით.
გელშერდზე რომ წითლად ბრწყინაეს
ჩვენი გმირი ნაზიკოა,
ნაჰო ე არ უ მიჰირო
სათელზაო ანკესებით.

ცეკვა „ლაზურს“ თითოეული ქორეოგრაფი აანალიზებს, იმპროვიზაციითა და იმიტაციით გამოსახავს მის შინაარსს: ნაევებით გასვლა ზღვაში, ბადის მოყრა, ფეხების ბაკუნით თევზის მოქცევა, დატვირთვა, გადმოტვირთვა და შრომის შემდეგ ზეიმი. ქორეოგრაფების ნაწილი ცეკვას ქალთა შრომით იწყებს (ბადის შეკეთება ან ახლის ქსოვა, ქსოვისას ხელების პლასტიკური მოძრაობა). ამ დროს მამაკაცები ნაევებით ნაპირს მოადგებიან, ბადით დაიტვირთებიან და ზღვაში გადიან, მოაყრიან ბადეს და იწყებენ თევზჭერას, დანარჩენი როგორც პირველ ვარიანტშია.

„ლაზურს“ 4/4 მუსიკალური რიტმული ზომა აქვს. სრულდება ლაზური ინსტრუმენტის „ბილილის“ აკომპანიმენტით და სიმღერის თანხლებითაც. უნდა ვირწმუნოთ, რომ ეს მგლოდია ძველთაძველია და იგი დიოსკურიისა და ფაზისის მემკვიდრეობიდან მოდის.

პირველად „ლაზურა“ ომის შემდგომ პერიოდში შეასრულეს სოფელ მახოს მკბოვრებლებმა შუაქრი ქუჩიძის ხე-

ლმპლქანელობით, ო. ხაჭიშვილის ბ. ხაჭიშვილის, ნ. კომახიძის, ნ. სარიძის, ა. ლავითაშვილის, ა. აბდულაშვილის მონაწილეობით. ისინი დღესაც დიდი ენთუზიაზმით, მათთვის დამახასიათებელი კოლორიტულობით ასრულებენ ამ ცეკვას დათვალეირებებსა თუ ოლიმპიადებზე, ულამაზესი ხერხებითა და იმპროვიზაციით გადმოგვცემენ ცეკვის ნიშანდობლივ თვისებებს: ნავის მიმართულებას, ბადის მოყრას, ბადის ამოსილვასა და სხვა ეპიზოდებს მოცეკვავეებო მარჯვნივ და მარცხნივ დაკეპითი მოძრაობით გამოხატავენ თევზის ბადეში შერეკვას, უკან, გაწეული მარცხენა ფეხის მარჯვენა ფეხზე შიღევნებით. იგრძნობა ზღვის ფონზე ნადავლით დატვირთული ნაევების სრიალი და ა. შ.

ლანებს ჰქონდათ სალაშქრო ცეკვები, რომლებიც მხატვარ ლანსერეს ილუსტრაციებშია გამოსახული, ეს ძიებას და მიგნებას მოითხოვს შესაბამისი შემოქმედებითი დაწესებულებების მეშვეობით.

ცეკვა „ლაზური“ ახლებურად გააშუქა საქართველოს სახალხო არტისტმა ე. ხაბაძემ, საცეკვაო მუსიკა შესანიშნავად გამოძებნა გარმონზე დამკვრელმა ა. ქუთათელაძემ. ლაზურ და კოლხურ თემებზე მონუმენტური საცეკვაო მასალა შექმნა საქართველოს სახალხო არტისტმა, კომპოზიტორმა შოთა მილორაევამ (ტექსტი გ. სალუქვაძის), რომელიც პირველად აუღერდა 1957 წელს აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადანო ქ. თბილისში. აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებული ანსამბლის შესრულებით (დადგმა ე. ხაბაძის).

„ლაზურმა“ საზოგადოებრიობის დიდი მოწონება დაიმსახურა. იგი ბევრმა პროფესიულმა და თვითმოქმედმა კოლექტივმა შეიტანა რეპერტუარში, განსაკუთრებით სამეგრელოს რაიონებში, რამეთუ მშობლიურად მიიჩნიეს იგი. კერძოდ, ზუგდიდის რაიონის ქორეოგრაფებმა რ. ბულიამ, ე. ნადარეიშვილმა, ლოტბარმა ჯორჯიკიამ და სხვებმა გაითავისეს და შეისისხლბორცეს ეს ცეკვა.

აღსანიშნავია, რომ ცეკვა „ლაზური“ დადგა თბილისის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ცეკვის სახალხო ანსამბლმა „გორდამ“ და ახლებურად გააშუქა მისი შინაარსი. (და-

დგმა საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის ბ. სვანიძის).

ეს ცეკვა საქართველოს ხალხური ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებულმა აკადემიურმა ანსამბლმა „აქართულ სურათი“ მოაქცია და განუყოფლად ერწყმის აქართული საცეკვაო ფოლკლორის კოლორიტს, მის ნიშანდობლივ თვისებებს. გვეამაყება ისიც, რომ ცეკვამ „ხორუმის“ და „განდაგანს“ მწყობრში ფართო აღიარება მოიპოვა მსოფლიო გზებზე საქართველოს ხალხური ცეკვის სახელმწიფო აკადემიური, სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლების მეშვეობით.

მიუხედავად „ლაზურის“ ესოდენ დიდი წარმატებისა მისი კოლორიტი, სამოსი, კაზმულობა, ცეკვები, „ობირიზი“, „მაგვალი“, „ოსტერუში“, „ოსხაპუე“ თუ სალაშქრო ცეკვები, ფიქრისა და განსჯის საგანს წარმოადგენს.

„ხერტლის ნადი“

„ხერტლის ნადი“ აქარის მაღალმთიანი რაიონებისათვის არის დამახასიათებელი და კოლექტიური შრომის ამსახველ ქალთა მასობრივ ცეკვადაა მიჩნეული. იგი სრულდება სიმღერის თანხლებით:

ოი-ნანი და ნანა-ა

ხერტალმა ხელი დამღალა, ოი ნანი და ნანა-ა

ხერტალ გასატეხელმაო... და სხვა.

წინათ „ხერტლის ნადი“, უმეტეს შემთხვევაში ზამთარში, დიდთოვლიანობისას, მიმოსვლის შეწყვეტის დროს ეწყობოდა მეზობლებს შორის. მისი მონაწილენი სექვებზე გაღმაგამოდმით ჩამოჯდებოდნენ. სექვებს შუა ადგილს საცეკვაოდ იყენებდნენ. ჩეჩავდნენ მატყლს, ართავდნენ ძაფს, ქსოვდნენ სამინაო, საოჯახო ნივთებსა და სათხილამურო წინდებს:

შრომის პროცესში იწყებოდა გაშიარება, სექვებზე მსხდომი მოპირდაპირე მხარეები ჯერ სიმღერებში ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს, შემდეგ სიმღერა-ცეკვაში გადაიზრდებოდა და იმართებოდა დიდი შეჯიბრება. ქალები ცეკვაში მამაკაცებსაც ბაძავდნენ, და ცეკვის ეშხში შესულნი, ქალთა „ხორუმსაც“ ჩამოუვლიდნენ. შრომა ლხინში გადაიზრდებოდა და დიდად კმაყოფილი რჩებოდა სტუმარიც და მასპინძე-

ლიც. ასეთი ნადი რიგრიგობით ყველა მეზობლის ოჯახს მო-
ივლიდა.

ამ შესანიშნავ ტრადიციას ორი დადებითი მხარე ჰქონ-
და. პირველი, თაობიდან თაობაში მემკვიდრეობით გადა-
დიოდა წინაპართა ზნე-ჩვეულებანი და ხელს უწყობდა
ურთიერთსიყვარულსა და გატანას, ჭირში თანადგომას, ამა-
ღლებდა მეგობრულ, მეზობლურ გრძნობებს, და, მეორეც,
ახალგაზრდები ბავშვობიდანვე ეჩვეოდნენ შრომას, სწავლო-
ბდნენ მატყლის ჩეჩვას, რთვას, ქსოვას, ამასთან ერთად
სიმღერასა და ცეკვას. ახალგაზრდობა თავის მხრივ აფართო-
ებდა, ალამაზებდა ცეკვას და უფრო მრავალფეროვანს ხდი-
და მას, ხალხური მთქმელები დროის შესატყვისს ლექსებს
თხზავდნენ. ახალ ლექსებზე შექმნილი სიმღერები კიდევ
უფრო შინაარსიანს ხდიდა ამ ცეკვებს და მიმზიდველ სანა-
ხობად აქცევდა. ხალხურ პოეზიაში ძალზე ბევრია „ხერტ-
ლის ნადის“ ამსახველი ლექსები. მათგან მოვიყვან მრავალ-
თა შორის ერთი ლექსის პატარა მონაკვეთს:

ზამთარია მოსავალი,
თოვლი მოგვაყარა პერში,
საჩეჩელი გამოვკერი,
მატყლი არის გასაჩეჩი.
კალათაში მორგვებო,
ფანჯარაში გოგუებო,
შენი ჩონა-ახალუხი,
ბიკო მე მომიქსოვია,
ღმერთმა ის ქალი აცოცხლოს,
ვისი ძუძუც გიწოვია
საჩეჩელში მატყლი დამრჩა,
მე შენიდან ხათრი დამრჩა,
საჩეჩელი ჩეჩობ-თა,
ჩამითვალე ბეჩობიო.
ხერტალო, ბზი, ბზი,
მატყლი დამირთი,
არც ხოშორი, არცა წმინდა
ორთა დამირთი.
ხერტალმა სელი ჯანჯალა,

ხერტალ-გასატეხელმან,
დამპირდა გოგომ, მომატყუა
კისერმოსატეხელმან., და სხე,

ეს ცეკვა პირველმა აღადგინა აქარული ფოლკლორის საუკეთესო მცოდნემ თოფუზ გაბაიძემ და პირველმა გამოიტანა ორმოცდაათიან წლებში მხატვრული თვითმოქმედების აქარის საოლქო ოლიმპიადაზე. იგი გამოიყენა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ, ამჟამად სახალხო არტისტმა გიორგი სალუქვაძემ ქობულეთის რაიონის, სოფელ ქაქეთის სიმღერისა და ცეკვას მხატვრული კოლექტივის მიერ წარმოდგენილ მუსიკალურ-ქორეოგრაფიულ კომპოზიციაში — „სერიი“.

როგორც ვთქვით, ოლადაურელმა ქალებმა ორმოცდაათიან წლებში აქარის საოლქო ოლიმპიადაზე მშვენივრად წარმოადგინეს ცეკვა „თარნანანო“. ამ ტრადიციას მხარი აუბა სოფლის მოსწავლე ახალგაზრდობამ, ბავშვთა თვითმოქმედების მეთორმეტე რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე ცეკვა „ხერტლის ნადი“ ავტორიტეტული ჟიურის მაღალი შეფასება დაიმსახურა (ქორეოგრაფი ნ. ფუტყარაძე). „ხერტლის ნადი“ შესანიშნავი ტექსტითა და სიმღერის თანხლებით კოლორიტულად წარმოაჩინა ოთხმოციან წლებში ხალხური შემოქმედების აქარის საოლქო ოლიმპიადაზე ხულოს რაიონის სოფელ ოქტომბრის მეჩონგურეთა ქალთა ანსამბლმა (ხელმძღვანელი გურამ აბულაძე). მას დიდი წარმატება ხვდა 1981 წელს ხალხური თვითმოქმედების რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის აკადემიური თეატრის სცენაზე, ანსამბლის ეს ტრადიცია გრძელდება.

1985 წლის 6 აპრილს მხატვრული თვითმოქმედების აქარის საოლქო ოლიმპიადაზე, რომელიც მიეძღვნა დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის გამარჯვების 40 წლისთავს, „ხერტლის ნადი“ წარმოადგინა ბათუმის სამედიცინო სასწავლებლის ცეკვის ქალთა ანსამბლმა (მომღერალთა გუნდის ხელმძღვანელი აქარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე სოსო მიქელთაძე, ქორეოგრაფი ამ სტრიქონების ავტორი).

როგორც ხედავთ, მაღლდება და მშვენიერდება ცეკვა „ხერტლის ნაღის“ გზები.

მეთამბაჰოეთა ცეკვა „თუთუნის კრეფა“

ამ ცეკვის დადგმა განაპირობა თამბაქოს კულტურის არნახულმა განვითარებამ აჭარის მაღალმთიან რაიონებში. პირველად იგი სცენაზე გამოიტანეს ხულოს საშუალო სკოლის მოსწავლეებმა აჭარის მოსწავლეთა საოლქო ოლიმპიადაზე 1939 წელს. ცეკვა „თარნანანოს“ მოტივებზე სრულდებოდა (დადგმა ე. დოლიძის).

ცეკვის ცალკეულ ფრაგმენტებში თამბაქოს წარმოების ყველა პროცესია ასახული: რგვა, ფოთლის შეტეხვა, ანემსვა, გაფენა და წნეხვა (ტექსტი პოეტ ნ. მაღაზონიასი).

თუთუნს ხელით დარგვა უნდა,
გათოხენა და მოვლა უნდა.
თავის დროზე გასხვლა უნდა,
ანემსვა და გაკვრა უნდა..

ცეკვა „თუთუნის კრეფა“ ვიხილეთ მხატვრული თვით-მოქმედების საოლქო ოლიმპიადაზე 1949 წელს ხულოს სა-რაიონო კულტურის სახლის მოცეკვავეთა ჯგუფის (ფ. ავიძ-ბას, თ. მელაძის, ი. მელაძის) შესრულებით, „ყოლსამას“ მოტივებზე დოლისა და გარმონის თანხლებით. ცეკვით დაი-ნტერესდა ბათუმის პედსასწავლებლის სიმღერისა და ცეკვ-ის ანსამბლი, სადაც მან უფრო ფართო მასშტაბი მიიღო, რამდენადაც მასში გოგონები და ვაჟები მონაწილეობდნენ (ტექსტი ნ. მაღაზონიას, მუსიკა ვ. სადრაძისა, დადგმა ამ სტრუქტონების ავტორისა). ცეკვა შესრულდა ჩონგურის აკო-მპანიმენტით და სიმღერის თანხლებით. ეს იყო 50-იან წლე-ბში, მას შემდეგ „თუთუნის კრეფა“ არავის გახსენებია. სა-სურველი კი არის მისი აღდგენა და კომპოზიციური გამდი-რება, რის საშუალებასაც ტექსტის შინაარსიც და მუსიკის რიტმულობაც იძლევა.

ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“ თემატური ცეკვის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს. მის შინაარსს ძირითადად განსაზღვრავს პოეტ აკადემიკოს იოსებ გრიშაშვილის ამავე სახელწოდების ლექსი, რგი ასახავს საბჭოურ ცხოვრებას და ეძღვნება შრომის გმირ ქალს (მუსიკა ნინელი კინცაძის).

ქალო ნარინჯიანო, ჩითის კაბა გაცეცია,
ეს სიმორცხვე, სინაზე სინატიფეს განიქებს,
ო, რა მარდად მუშაობს შენი მარჯვე ცაცია,
ო, რა მარდად ალაგებს თურინჯებს და ნარინჯებს,
როგორც ნაზი პეპელა, ფრთამალი და მჩატე ხარ,
მთის შევლივით ნაეარდობ, გიყვარს ჩქარი განივი,
გრიშაშვილმა გნახა და ლექსის ნავსი გატეხა.
მკვდარი გრძნობა აღნთე ნათელ ჩირაღდანით,
შენი ტკბილი კიკიკი; გულში მადლად ჩამენსა,
კოპაყებით შეაღე მკერდდახშული კარები,
შენმა მხიარულებამ, შენმა თვალს ნაკვეთმა
ცას ღიმილი აჩუქა და ზღვას მინანქარები.
ქალო ნარინჯიანო, მოხეალ მოიმღერები.
მოკლი ქვეყნის ბაჯალღოს დაატარებ უბითა...

ცეკვის პირველი ნაწილი

სოციალისტური შრომის გმირი ჩაის პლანტაციებისა და ციტრუსოვანთა ბაღების შუაგულში დგას და ლაყვარდოვანი ცისა და ზღვის ზურმუხტოვანი მთისა და ბარის ულამაზესი სიერცის ფონზე ცერებზე შემდგარი, ზიგზაგით შემოუვლის ჩველი ყლორტებით აბიბინებულ თითოეულ ჩაის ბუჩქს, ნაყოფით დახუნძლულ ციტრუსოვანთა ნარგავებს და სახე გაბრწყინებული ეგებება თავისი ბრიგადის წევრებს, ქალებსა და მამაკაცებს. შემართებით რომ იღვწიან შრომითი წარმატებებისათვის.

ცეკვის განვითარება

გოდრების გამომხატველი ზეაწეული ხელებით ცერებ-

ზე შემდგარი გოგონები წრეს შემოხაზავენ, ერთიმეორის პირდაპირ განლაგდებიან და ფრესკას ემსლავლებიან, ვაჟები მორეგობით ყოველ ორ თვლაში, ლამაზ ნახტომში ქალების წინაშე თავს ხრიან და შრომისათვის განეწყობიან.

საეკევაო მელოდია შესატყვისი სიმღერისა და ტექსტის თანხლებით ცეკვას ეშხს მატებს და სივრცეს ეფინება. მოცეკვავებო ცეკვის მონახაზში შრომის გამოძსატვილ ილეთ-მოძრაობების იმპროვიზაციით მაღალ ტექნიკას ავლენენ, ცეკვა საზღვიმო ხასიათს ლებულობს და საწეისრტლებლო ოსტატობით კელმინაციას აღწევს.

როგორც ზედავთ, ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“ თავისი შინაარსით გადმოგეცემს საბჭოთა ადამიანების სულიერ განწყობას. გამოქვეყნებულ რეცენზიაში საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, სახელმწიფო და რუსთაველის პრემიების ლაურეატი ნ. რამიშვილი წერდა, რომ ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“ მოეკუთვნება აქარული ცეკვების ჯგუფს, იგი არის სასიმღერო-საცეკვაო ეტიუდი საკოლმეურნეო თემაზე, რომელიც შექმნა აქარის დამსახერებულმა არტისტმა, ქორეოგრაფმა ალექსანდრე ჯიჯიშვილმა ნინელი ცინცაძის მუსიკაზე (ტექსტი ი. გრიშაშვილისა) და განაგრძობს: ეტიუდი სრულდება ჩინებული ანსამბლით, რომელშიც განსაკუთრებით გამოირჩევიან უფროსი თაობის წარმომადგენლები ფატმა კობალაძე, ლუდმილა ლუკაშვილი, თემელ მიქელაძე. ი. ტრაპაიძე, ალი ანთიძე, ახალგაზრდა მოცეკვავე ჯემალ ჩიჩუა და სხვები“.

ამ ცეკვამ ფართო ასპარეზი მოიპოვა რიგ მეჩაიეობის რაიონებში. დასანანია, რომ ბოლო დროს მას ერთ მოლიანობაში იწვიათაღ წარმოადგენენ. სამაგიეროდ დამკვიდრდა მეჩაიე ქალთა ცეკვა, რომელიც თემატური ცეკვის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს.

გავა დრო, ცეკვა „ნარინჯიანო“ გამდიდრდება კუთხის დამახასიათებელი თვისებებით, შეიქმნება ახალი ტექსტი, ახალი სიმღერა და იგი ისეთივე ადგილს დაიკავებს ხალხურ ქორეოგრაფიაში; როგორც „ხერტლის ნადი“, „ლაზური“, „მწყემსური“ და სხვა.

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის დოცენტმა, ფოლკლორისტმა და მომღერალმა ჯემალ ნოღაიდელმა ქობულეთის რაიონში, კერძოდ, წყავროკის, აჭყვისთავის, ლელვას მიდამოებში მიაგნო უნიკალურ ოთხხმიან ხალხურ სიმღერებს და რამდენიმე ნარკვევი მიუძღვნა მათ, ხოლო სრულყოფილად გააანალიზა სადისერტაციო ნაშრომში. ამ აღმოჩენით დაინტერესდა ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის დოცენტი, მუსიკათმცოდნე ვლადიმერ ასობაძე. იგი დატკავშირდა ამ უნიკალური სიმღერების საუკეთესო მცოდნეს მხცოვან ხ. როყვას, ა. ტაკიძეს, მ. ანანიძეს, მ. მამულაიშვილს, ა. ნოღაიდელს და სხვებს. სტუმარს მეგზურობას უწევდნენ ხალხური სიმღერების საუკეთესო მცოდნე, საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი ქ. ტაკიძე და აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი ა. ბერიძე. მათი მეშვეობით მეტად რთული მუსიკალური წყობის სიმღერების ნამსხვრევებიდან ვ. ასობაძემ ერთი მთლიანი კომპოზიციური ფორმა მიიღო. 1961 წელს აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობამ ცალკე წიგნად დასტამბა „ქართული აჭარული ხალხური ოთხხმიანი სიმღერები“, რაც იშვიათობას წარმოადგენს მსოფლიო ხალხთა საგუნდო ხელოვნების ისტორიაში.

ოთხხმიან სიმღერებს სიცოცხლისუნარიანობა შეიძინა და სასცენო სანახაობად აქცია სოფელ წყავროკას მომღერალთა გუნდმა, რომელსაც ქამილ ტაკიძე ჩაუდგა სათავეში. მასში გაერთიანდნენ ამ რთული პოლიფონიური სიმღერების საუკეთესო მცოდნე ენთუზიასტები ხ. როყვა, ა. ტაკიძე, მ. ანანიძე, მ. მამულაიშვილი, ა. ნოღაიდელი, რ. ქათამაძე, რ. მესხიძე, ს. ძიძიგური, ზ. მჟავანაძე, ი. ბაბილოძე. ნ. გოგიტიძე, ა. მესხიძე, ა. კონცელიძე, ძმები დათუნაიშვილები და სხვები.

ამ გუნდის საქმიანობით დაინტერესდა აჭარის ასსრ მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმი და გზა გაუკაფა მას. ჯერ იყო-და 70-იან წლებში საქართველოს ტელევიზიამ წარმოაჩინა ოთხხმიანი სიმღერები სიმონდის ყანაში შრომის პროცესების იმპროვიზაციით, რადიომაუწყე-

ბლობამ ფირზე ჩაიწერა უნიკალური სიმღერები: „ქალი ვი-
ყავ აზნაური“, „მთას ირემი დაწოლილა“, „ვართუ დილას
კურდღელმა“, „მთას ხოხობი აფრენილა“, „ყარანაი“ და
სხვა მრავალი.

1971 წელს საქართველოს მუსიკალურ-ქორეოგრაფიუ-
ლმა საზოგადოებამ და საქართველოს სსრ კულტურის სამი-
ნისტრომ ბათუმში, სოხუმში, მახარაძეში, ქუთაისში მოაწყვე-
ეს ხალხური სიმღერების დღეები, მასში მონაწილეობდნენ
მომხმე რესპუბლიკების და ქალაქების მუსიკათმცოდნეები,
კომპოზიტორები, ფოლკლორისტები; შემაჯამებელი საღამო
გაიმართა ქ. თბილისში 1971 წლის 15 მაისს. აქაც თავი გა-
მოიჩინა წყავროკის მომღერალთა გუნდმა, რომლის ავტორი-
ლიტი თანდათან იზრდებოდა. 1973 წელს გადაწყდა მისი მო-
ნაწილეობა მოსკოვის მეშვიდე მსოფლიო ფოლკლორის კონ-
გრესში. საქართველოს კულტურის სამინისტრომ კონსულ-
ტანტად მოავლინა პროფესორი გრიგოლ ჩხიკვაძე, რომელიც
აღრევე ეძიებდა ქობულეთის რაიონში ოთხხმიან ნაღურ სი-
მღერებს... ამ ლაღრესად მცოდნე ენთუზიასტმა დიდი სარგე-
ბლობა მოუტანა გუნდს. და, აი, დადგა სანატრელი დღე —
წყავროკელთა გუნდი მოსკოვში, სვეტებიან დარბაზში წარს-
დვა კონგრესის მონაწილეთა წინაშე. სიმღერების იშვიათო-
ბამ დააინტერესა სტუმარი საზღვარგარეთელი მუსიკოსები,
მუსიკათმცოდნეები, კომპოზიტორები, კონგრესის მასალების
განხილვისას ქართული ხალხური მრავალსმიანობის თაობაზე,
სიტყვით გამოვიდა საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი,
ლენინური პრემიების ლაურეატი კომპოზიტორი ოთარ თაქ-
თაქიშვილი.

მე წილად მხვდა ბედნიერება ვყოფილიყავი ამ დიდი
ფორუმის მონაწილე, როგორც აქარის მუსიკალურ-ქორეოგ-
რაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თავმჯდომარე და
წყავროკელთა გუნდის შეფი და ორგანიზატორი. სამწუხარო-
ოდ, ამ შესანიშნავი კოლექტივს დღევანდელი დონე ვერ
პასუხობს მაღალ მოთხოვნებს. მიზეზი? მიზეზი ენთუზიასმი-
სადმი უყურადღებობაა.

ზემო აქარაში უხვადაა ხალხური ერთხმიანო, ორხმია-
ნი, სამხმიანი სიმღერები, მათ შორის ამ კუთხის ავებდობის

გამომხატველი სიმღერა „ჩაღმა ჩაყრილო ვენახო“. მისი ტექსტი ხალხმა შექმნა.

ჩაღმა ჩაყრილო ვენახო,
სად წადი და სად მოგნახო?
მოგნახე და აღვადგინე,
შენს ძირს, ფესვებს ვენაცვალე.

ცნობილია, რომ აჭარა ერთ დროს განთქმული იყო მე-ვენახეობითა და ვაზის საუკეთესო ჯიშებით, მაგრამ ოსმალთა ბატონობის ოროს იგი გაჩანაგდა. ეს ფაქტი ხალხმა ლექსით და სიმღერით გამოხატა. ხალხური პოეზია და სიმღერის ეს საუკეთესო ნიმუში ცეკვის კომპოზიციით წარმოაჩინეს თბილისში მნატველი თვითმოქმედების მეექვსე რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე აჭარის რაიონების და ქალაქების გაერთიანებული სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლმა (სოლისტები ალი ანთიძე და სოსო ახალაძე).

ეს ცეკვა შრომის გამომხატველ აჭარულ ცეკვად მიიჩნია ოლიმპიადის ავტორიტეტულმა ჟიურმა, რომლის აღდგენა სხვა მივიწყებულ ცეკვებთან ერთად გაამდიდრებს აჭარულ საცეკვაო ფოლკლორს.

მორეობრაფია და მუსიკალური თანხლება

ქორეოგრაფია წარმოდგენელია მუსიკალური თანხლების გარეშე, როგორც მოცეკვავე უტრენაჟოდ. მუსიკალური თანხლება ერთერთ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტად ითვლება ცეკვის ბელოვნებაში. მას ეკისრება მოცეკვავის სახეცვლილებათა გამომხატველობა, სიხარულის, მწუხარების, სატრუიალო, საღაღმბო, სახასიათო და გმირული მხატვრული ხედვის თანახმობა.

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, საკრავის აღერებას ეკრა. დაკვრა, ჩამოკვრა, ცემა ეწოდება. ამ მხრივ აჭარა მდიდარია კოლორიტული საკრავი ინსტრუმენტებით, მათ შორისაა გუდის ჭიბონი, ორხაზოვანი გარმონი, პატარა დოლი დასარტყმელი ჯოხებით, დიდი დავლი, ჩონგური, პილილი, სალამური, დოლი.

კომპოზიტორმა ალექსი ფარცხალაძემ აჭარის რაიონებში ექსპედიციის დროს ჩაიწერა „აჭარული ყოლსამა“, შესრულებული ჩონგურზე არიფ ანანიძის მიერ ქობულეთში. 1934 წელს, ცეკვა „თამაზარა“, „ყარაბაზი“, „ძველი ყოლსამა“, „ქურთბარი“, „ხორონი“, ჩაწერილი ხიხაძირში, ხულოს რ-ნი, ედებემ სურმანიძის (ქოჩახელას) მიერ 1934 წელს. არანაკლები მნიშვნელობა აქვს საცეკვაო ტექსტს. ამ მხრივაც არა ვართ ღარიბი. ცოტა როდია ქართული ცეკვებისადმი მიძღვნილი ლექსები, რომლებიც კარგად გამოხატავდნენ ცეკვის შინაარსს, კოლორიტს, ასევე მდიდარია ხალხური პოეზია.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია გულის ჭიბონი, ჭიბონს აქვს სასულე გუდა, ნავი, ქარახსი, გულის ჭიბონს იყენებენ როგორც ცეკვის აკომპანიმენტად, აგრეთვე დასამღერებლად. ვირტუოზო მეჭიბონედ აჭარაში ითვლებოდა ედებემ სურმანიძე (ქოჩახელა). ე. სურმანიძეს აჭარის მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტმა სოფელ კვატიაში (ხულოს რ-ნი) მემორიალური დაფა დაუდგა.

ცეკვა „ქართული“

ქართულ ხალხურ ცეკვებს შორის ცეკვა „ქართული“ ყველაზე მეტად პოპულარული და მათ შორის საუკეთესო ნიმუშია. პოემა ტრფილისა, ქალ-ვაჟის ტრფობის უკუდავი და უნაზესი პოემა, რომელსაც კუთხურობა არ ახასიათებს. აქ იგრძნობა ქართველი ასულის ზნეობრივი თვისებები, მოკრძალებულობა და ქართველი ვაჟკაცის რაინდული სული.

ქართველმა ხალხმა ხალხური ცეკვები საუკუნეებში ატარა და თაობას შემოუნახა თავისი შინაარსით, უცვლელი ფორმით.

ღიას! ეს თვისებები შესანიშნავად გადმოგვცა ქართული თეატრის ფუძემდებელმა გიორგი ერისთავმა, სადაც ხაზგასმულია ქართველი ასულის სილამაზე და ცეკვაში ოსტატობა.

ხედავთ მაგ ტანსა გულწამტანსა, ნორჩსა მხეველსა,
უყურეთ თმათა ხშირთა შავთა, შეენობენ წელსა,

მე შკალეს ხელების ზესთა ფრენის უცხო ხმარება,
ევრე მოსცურაეს, თითქოს მიწას არ ეყარება.

ასეთივე შინაარსით გადმოგვცა პოეტ-აკადემიკოსმა
იოსებ გრიშაშვილმა:

შენ ცეკვავედი და ეგ ფეხი
მეტყველებდა, ბაასობდა,
ოქროს ფერად იშლებოდა
ბრილიანტის შადრევანი,
და მის ქვეშე ცისარტყელად
შოლტაობდა შენი ტანი.

ღიახ! აქ იგრძნობა ქართული ხალხური ცეკვის მიმზიდ-
ველობა, როცა საცეკვაო ხელოვნებაში ღრმად იჭრება არ-
ტისტული გარდასახვის ელემენტები, დადგმის კულტურა და
ქართველი ვაჟკაცის რაინდული სული.

პოეტი ნოდარ ჯალაღანიას თქმით:

ჩვენ ბრძოლებში ფეხზე ვკვდებით,
არ გეჩვენია ქედის მოხრა,
ქართველები მუხლზე ვდგებით,
მხოლოდ მაშინ, როცა ვცეკვავთ.

უყურებ გემოვნებით და ყველა თავისი თვისებებით დადგ-
მულს ცეკვა „ქართულს“ და გრძნობ რამდენი პლასტიურობა
და დინამიურობა ახასიათებს მას, იგი ეროვნული ნიშანთვი-
სებებით გატყვევებს და გაგრძნობინებს, რომ ასეთი მოკრძა-
ლებით და ზნეობრივი თვისებებით მხოლოდ საქართველო-
ში შეეძლო ესაუბრა ქალ-ვაჟს მსგავსად თინათინისა, ავთან-
დილისა, ნესტან-დარეჯანისა და ტარიელისა. ამიტომ ქორე-
ოგრაფი თავისთავად მობილიზებული უნდა იყოს, ქონდეს
აქტიური მოქმედების უნარი, ერკვეოდეს ეოლოკლორული
თვისებების ცოდნაში, იცავდეს ხალხური ცეკვების სიწმინ-

ეს, მიხედოს ჩაცმულობის და კანმულობის ნაირფერობას და სხვა მრავალ სკეტეს.

მროვნული სამოსი და კანმულობა

ისეთ ცეცხლოვან ცეკვებს, როგორიცაა „განდაგანა“, „ხორუმი“ თუ გადახვეული „ხორუმი“, თავისი საცეკვაო სამოსიც ჰქონდა. მათი აღდგენა საშვილიშვილო საქმეა და მას მეტი ყურადღებით უნდა მოვეყიდოთ. ცეკვას შვენის სასცენო სამოსისა და კანმულობის ფერთა შეხამება, თარგის ორიგინალობა, სისადავე, მოცეკვავეს კი ჩაცმის კულტურა, გავლას მანერა, იღეთ-მოძრაობების ტექნიკური წარმოსახვა, შესრულების კულტურა, ოსტატობა. თუ სამოსი, და კანმულობა არ ერწყმის ერთმანეთს, ცეკვის კომპოზიციური წყობა უთუოდ დაირღვევა. ამიტომ მათი დაკვეთისას უნდა გავითვალისწინოთ კუთხისათვის დამახასიათებელი ძირითადი, აუცილებელი ეთნოგრაფიული და ფოლკლორული ნიშან-თვისებები, საამისოდ აუცილებელია ეროვნული მოტივების, ორნამენტების, მქარგველობის, მხატვრობისა თუ თარგის გამოჭრის სრულყოფილი ცოდნა. ქორეოგრაფი კარგად უნდა ერკვეოდეს ამ საკითხში და მხატვარ-მოდელიორთან ერთად იცავდეს ეროვნულ საუნჯეს. ეროვნული ჩაცმულობის სტილიზაციის უბადლო ოსტატია საბჭოთა კავშირის სახალხო მხატვარი, ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი სელიკო ვირსალაძე. იგი დიდ ყურადღებას უთმობს ფორმის ძველებური იერსახის შენარჩუნებას, მაგრამ ამასთან ქმნის ახალ კომპონენტებსაც, რომელთა ღირსებაა ფერთა ჰარმონიული შერწყმა და სისადავე. სწორედ ასეთი კოსტიუმებით შემოიარა ქართული ხალხური ცეკვის სახელმწიფო აკადემიურმა ანსამბლმა მთელი მსოფლიო. მან გააოგნა უცხოელები არა მარტო ვირტუოზული საშემსრულებლო ტექნიკით, არამედ ხალხური საცეკვაო სამოსის სისადავეთა და მშვენიერებითაც.

დიდი ამაგი დასდო ს. ვირსალაძემ მ. კუხიანიძის სახელობის აქარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებულ ანსამბლს. ანსამბლისათვის მის მიერ შექმნილი კოსტიუმები მოიწონა ჩვენი დროის დიდმა ქორეოგრაფმა ნინო

რამიშვილმა. მისი სიტყვით, ისინი სილამაზის სისადავით გამოირჩევიან. განსაკუთრებით გამოყოფს იგი ცეკვა „განდგანას“ ქალთა ჩაცმულობას.

სამწუხაროდ, ბოლო დროს გახშირდა ეროვნული ჩაცმულობის დამახინჩების ფაქტები, მართალია, ამალდა ცეკვის შესრულების კულტურა, მაგრამ ამავე დროს ქარწყლდება ეროვნული სამოსისა და კაზმულობის სისადავე და მომხიბლაობა. რა არის მიზეზი? ნაჩქარევად შედგენილი ესკიზები, თარგის გამომკრელთა დაბალი კვალიფიკაცია, მოჭარბება პრიმიტიული ფანტაზიისა, მხატვრული გაფორმებით ზედმეტი გატაცება და ა. შ. ცხადია, ამას სავალალო შედეგი მოსდევს. სშირად ჩონხა მწელი გასარჩევია ჩაქურისაგან, ზოლო კაბების თარგი სიმწრის ღომილს გეგვრის.

„ხორუმის“ როგორც საბრძოლო ცეკვის შემსრულებელთა ჩაცმულობა მოითხოვს მუქტონიან ქსოვილს, ჩაქურის ზედა მოსასხამს შემთხვევითი როდია, რომ ქონდა ჯიბე საბრძოლო ვანებისათვის, შარვალს კი მარყუჟით ჩასკვნილი ზომიერი უბე. ყველაფერი ეს ხელს უწყობდა „ხორუმისა“ და „გადახვეული ხორუმის“ რთული საცეკვაო ილეთების შესრულებას. ი. სუხიშვილის თქმით, რატომღაც ამ ბოლო დროს ჩაქურის შარვალი კლასიკური ბაღეტის რეიტუნს დაემსგავსა. „მეორე მხრივ ამ სამოსის კომპლექტი ზომიერად უნდა ფორმდებოდეს ოქროს ან ვერცხლისფერი სირმეზი, მამაკაცის ჩაქურის წელსახვევისა და ყაბალახისათვის არ გამოდგება აბრეშუმის ქსოვილი, რადგან მოიშვებს და დასრალდება, უმჯობესია ზამბეულის ან სინთეტური ქსოვილი.

რაც შეეხება „გადახვეულ ხორუმს“, გამარჯვებულთა ზეიმს რომ გამოხატავს, მისთვის უცხო როდი იქნება მხიარული ფერები, ოღონდ მაშინ, როცა ცალკე ნომრად სრულდება. ასევე ითქმის ქობულეთური. ჩამორებულის შესახებ.

„განდგანა“ ანუ სატრფიალო სუიტა — ეს ზომ ამღერებულ ცეკვაა, სინარჩარისა და ხალისიანი რიტმების ღრთიერთშერწყმა. მისი ხატოვნად წარმოსახვისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გარეგნულ ფაქტორებს, თუმცა ფეფქტისადმი გადაჭარბებულ მისწრაფებებს აქაც უკიდურესობამდე, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ქორეოგრაფი-

ულ დადარჴმადე, ზაზებისა და საღებავების ქაოსურ აღრე-
ვამდე მივყავართ (ჩემი აზრით). „განდაგანას“ შემსრულებე-
ლთათვის (განსაკუთრებით ქალის სამოსი საუკეთესოა ვირსა-
ლადის, ასკურავასა და ლაპიაშვილის ესკიზებში). მოწონებას
იმსახურებს მხატვარ ო. წურჭავას ღუეტი „განდაგანას“ სა-
მოსის ფერთა შეხამება.

რაოდენ მოსდენილი სამოსია ჩოხა! იგი არ საჭიროებს სედ-
მეტ ორნამენტს, სწორედ უბრალოება და სისადავეა მისი
ღირსება. საუბედუროდ, ზოგი ხელოვანი სხვანაირად ფიქ-
რობს, ცდილობს მისი იერსახის „სრულყოფას“ ზიზილ-
პიპილოებით, ცვლის მის ტრადიციულ მოდელებს. შევერო
ისეთი სასცენო ტანსამოსი, დროსა და გემოვნებას რომ
უბასუბებს, ესეც ხელოვნებაა, მაგალითად: მოდიან უცნაუ-
რად ჩაცმული მხატვრული თვითმოქმედების ენთუზიასტები
აუდიტორიის წინაშე და საბოლოო ჯამში რა გამოდის? ის
რომ სვანურს, მთიულურს, მოხეურსა და ხევსურულ ცეკვებს
ისევე, როგორც აფხაზურსა და ოსურს, ეკარგება თვითმყო-
ფადობა, სამოსის ტრადიციული იერსახე და იძულებული
ვართ ერთხელ კიდევ გავიმეოროთ: არა! ჩვენ არ გვჭირდება
ესოდენ დამახინჯებული სიკეთე, შევინარჩუნოთ ის, რაც
წინაპრებმა დაგვიტოვეს, მხატვრული თვითმოქმედის მო-
ღვაწენი ვალდებული არიან შეისწავლონ სპეციალური ლი-
ტერატურა. ეპოქის თავისებურებანი, მიაკითხოთ აქარის
ახილმწიფო მუზეუმს, სადაც საკმაოდაა ჩვენებური ჩაცმე-
ლობის, კაზმულობის ნაირფერობა. ამით იმას როდი ვამ-
ბობთ, რომ აბსოლუტური სიზუსტით გადმოვიღოთ ამ ექს-
პონატთა ასლი, მთავარია თარგირება ესადაგებოდეს ფოლ-
კლორის განვითარების ინტერესებს.

აჭარაში ზემოაქმედებითი საწყისების განვითარება

1921 წელს საფუძველი ჩაეყარა აქარის სახელმწიფო
აკადემიურ მომღერალთა გუნდს. მას სათავეში ჩაუდგა საგუ-
ნდო ხელოვნების საუკეთესო მცოდნე, შემდგომ აქარის
ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე მელიტონ კუ-
ლიანიძე. ამ გუნდის წარმატებებზე, რაც მის შინაარსობრივ

გამომხატველობაში აისახა, ბევრი ითქვა და დაიწერა, ბევრიც დაიწერება. მაგრამ მისი შემოქმედებითი ისტორიიდან საკმარისია მოვიყვანოთ თბილისში გამართულ მეორე რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე მიღებული შეფასება.

გაზეთმა „კომუნისტმა“ 1929 წლის ივლისში გამოაქვეყნა ცნობილი კომპოზიტორის პროფესორ კ. მელვინეთუსუცესის სტატია. ავტორი წერდა: „აჭარის აკადემიური გუნდი“ მელიტონ კუხიანიძის ხელმძღვანელობით წარმოადგენს იმლაკეარ მხატვრულად დამუშავებულ ერთეულს, რომელიც შემოწმებით განსაკუთრებულად უნდა ჩაითვალოს. გუნდი საესებით ემორჩილება ნიჭიერი ლოტბარის ყოველ განზრახვას, ცალკე სმებისა და სმების ჯგუფების ბგერობრივი სისწორე არა თუ უდრიან, ბევრ შემთხვევაში გადააჭარბებენ ინსტრუმენტალურ სისწორესაც კი“. რეცენზენტი დასძენს, ამ გუნდის საორგანიზაციო ტექნიკური და მხატვრული მხარე ნამდვილად პირველხარისხოვანი არისო. ავტორიტეტულმა ჟიურმაც ასე შეაფასა გუნდი. გაზეთმა „კომუნისტმა“ დიდად შეაქო გუნდის მოცეკვავეთა კლუბიც, რომელმაც პირველმა უჩვენა მასობრივი ცეკვები ორსართულიანი „ფერხული“ და საბრძოლო „ხორუმი“ საქართველოს სსრ სახალხო არტისტის დ. ჯავრიშვილის დადგმით.

აკადემიური გუნდის მდიდარ ტრადიციებს ღირსეულადაა განაგრძობს აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დასახულებული ანსამბლი, რომელიც ამჟამად მისი დამაარსებლის მელიტონ კუხიანიძის სახელს ატარებს. ანსამბლის სამხატვრო ხელმძღვანელი და მთავარი ქორეოგრაფია საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ენვერ ხაბაძე, მთავარი დირიჟორი საქართველოს სსრ ხელოვნებას დამსახურებულ მოღვაწე გულიკო ნოღაიდელი, დირიჟორი აჭარის ასსრ დამსახურებულ არტისტი ანზორ ანანიძე. ქორეოგრაფი აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი თემურ ბოლქვაძე.

ამ ანსამბლის წლების მანძილზე სათავეში ედგა მელიტონ კუხიანიძის ღირსეული მოწაფე, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი. ჰირიან ჩხიკვიშვილი, თანამდგომი იყო მისივე აღზრდილი, ნიჭიერი ლოტბარი, საქართველოს სსრ ხელოვნებას დამსახურებული მოღვაწე, მხეილ კილაძე.

1925 წელს ბათუმის საზღვაო სავაჭრო ნავსადგურის ბაზაზე შეიქმნა თვითმოქმედ მომღერალთა გუნდი. მის ხელმძღვანელად მოიწვიეს გურულ-აჭარული სიმღერების საუკეთესო მცოდნე, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, არტემ ერქომაიშვილი. გუნდი დაკომპლექტდა საუკეთესო მომღერლებით. მათ შორის იყვნენ არტემის მამა გიგო, ძმები ანანია და ვლადიმერი. ივანე კოპლატაძე, ალი ტაკიძე, მურად ანანიძე, მურად მამულაიშვილი, მურად მესხიძე, ვლადიმერ გიორგაძე, გუნდის სული და გული დამწყები და გამყივანი — ძმები. იროდი და თეოფილე დოლიძეები და სხვა. გუნდმა საუკეთესო მომზადება გამოავლინა 1927 წელს რესპუბლიკური მნიშვნელობის პირველ ოლიმპიადაზე ქ. ქუთაისში.

ცნობილია, რომ 1927 წელს ქ. ქუთაისში გამართული მომღერალთა გუნდის შეჯიბრება იყო ხალხის წიაღიდან ნაჰის გამოვლინების პირველი ცდა. მან ხალხური შემოქმედების წმინდა და თავანკარა წყაროს მისცა მიმართულება და საფუძველი ჩაუყარა მომდევნო ოლიმპიადებს, მაღალ დონეზე რომ ტარდება ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ ქ. თბილისში.

ქ. ქუთაისში გამართულ ოლიმპიადაზე მომღერალთა მცირერიცხოვანი გუნდები გამოდიოდა. ხოლო ცეკვა ინდივიდუალური და წყვილური შემსრულებლებით იყო წარმოდგენილი. მიუხედავად გარკვეული ნაკლოვანებებისა, მათ შემოქმედებას მაღალი შეფასება მისცა ოლიმპიადის, ეიურმა, რომლის წევრები იყვნენ კომპოზიტორები ზაქარია ფალიაშვილი (თავმჯდომარე), დიმიტრი არაყიშვილი, მელიტონ ბალანჩივაძე და ო. კარგარეთელი, მუსიკათმცოდნე ილიკო აბაშიძე და სხვა.

ოლიმპიადაზე პატრიოტული სიტყვა წარმოთქვა კომპოზიტორმა დიმიტრი არაყიშვილმა, მან თქვა: „ქართულ კულტურას, ქართულ ხელოვნებას, ქართულ მუსიკასა და ქართულ ცეკვას ჭერ ასეთი მზიანი დარი არ დადგომია, საბჭოთა ხელისუფლებამ გააჩანსადა და ააღორძინა ჩვენი კულტურა“.

ქუთაისის რესპუბლიკური მნიშვნელობის ოლიმპიადას პერ დაესწრო (გარდაცვალების გამო) ამ ოლიმპიადის მოთა-

ვე და ორგანიზატორი, ხალხური სიმღერის დიდი მოქორნახ-
ულე ძუკუ ლოლუა.

ძუკუ ლოლუას ღვაწლი არაერთხელ აღინიშნა თბილის-
ში. სოხუმში, ზუგდიდში, განსაკუთრებით მის მშობლიურ
ფოთში. იგი იყო ფილარმონიული საზოგადოების აქტიური
წევრი. საზოგადოებისა, რომლის თავმჯდომარე განდღამ-
ერის სასიყვადულო კომპოზიტორი და საზოგადო მოღვაწე
ზაქარია ფალიაშვილი.

ძუკუ ლოლუა, გარდა მისი ძირითადი საქმიანობისა, ფი-
ლარმონიული საზოგადოების ყველა დავალებას პირნათ-
ლად ასრულებდა. დ. ლოლუას საქმიანობის შესახებ იგონებს
საქართველოს სახალხო არტისტი, კომპოზიტორი გ. კოკლავ-
აძე: აღსანიშნავია, რომ ქუთაისის ოლიმპიადის საორგანიზა-
ციო მხარეც დ. ლოლუას ქონდაო დავალებული.

ქ. ქუთაისში გამართულ ფორუმზე აჭარის წარგზავნი-
ლებმა ა. ერქომაიშვილის ხელმძღვანელობით დიდ წრმტე-
ბას მიაღწიეს. მათ მიეკუთვნათ პირველი ადგილი და გადაე-
ცათ ფულადი ჯილდო. მომდევნო წლებში ეს მომღერალთა
გუნდი აჭარის ასსრ სახელმწიფო ეთნოგრაფიულ მომღერალ-
თა გუნდად გადაკეთდა, შემოქმედებითად ამალდა და ბევრ
წარმატებასაც მიაღწია შინ და გარეთ.

1939 წელს სახელმწიფო კაპელისა და ეთნოგრაფიული
მომღერალთა გუნდის ბაზაზე შეიქმნა აჭარის სიმღერისა და
ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი. მის სამხატვრო ხელმძღვანე-
ლად დაინიშნა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებუ-
ლი მოღვაწე, კომპოზიტორი ალექსი ფარცხალაძე. მთავა-
რი დირიჟორი იყო არტემ ერქომაიშვილი, შემდგომში საქა-
რთველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, დირიჟო-
რი ჯონდო რურუა, ქორეოგრაფი ემელიან დოლიძე. ანსამბ-
ლმა 1940 წელს იმოგზაურა და კონცერტები გამართა დასა-
ილეთ საქართველოში, ხოლო 1941 წელს ეწვია აღმოსავლ-
ეთ საქართველოს და ყველგან პატივი და მოწონება დაიმსა-
ხურა. ამ ანსამბლში ცეკვავენენ ე. საბაძე, ფ. კიშილოვლი,
მ. გოგიბერიძე, ა. დოლიძე, ჟ. დოლიძე, შ. გოგოტიშვილი,
ა. ქემენჯიანი. და სხვ.

ანსამბლმა თავისი მოღვაწეობა შეწყვიტა დიდი სამა-
მულო ომის დაწყების გამო. აჭარის მუსიკალური და ქო-

რეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმმა სამოცდაათი წლებში აღადგინა ეთნოგრაფიული მომღერალთა გუნდი და იგი დღესაც განაგრძობს მუშაობას.

ცეკვის უძესწავლელი წამები და სტუდიები (1930-1939 წწ.).

საბჭოური ცხოვრების დამკვიდრების შედეგად ბათუმსა და მის გარეუბნებში გაიხსნა ქართული ხალხური ცეკვის შემსწავლელი წრეები. სწავლება ფასიანი იყო. სწავლობდნენ ცეკვებს: „ქართულს“, „ბაღდადურს“ და სხვა ცეკვებს. დიდი მოწონება ჰქონდა „ხორუმსა“ და „გადახვეულ ხორუმს“. წრეებში გაერთიანებული იყვნენ ცეკვის მოტრფიალნი: სულეიმან გოგიტიძე, ხასან ბაკურიძე, აბდი ჯაფარიძე, მანა პატარაია, ეორა ჭოლაძე, კოწო ქაჯაია, როსტომ აბაშიძე, ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილი, ვ. ახალაძე და სხვები. თითოეული მათგანი საკუთარი მანერით გადმოგვცემდა ცეკვის შინაარსს, იჩენდა მაღალ საშემსრულებლო ოსტატობას, ს. გოგიტიძეს შეენოდა დარდიმანდული მიხვრა-მოხვრა, „ბაღდადურს“ ხ. ბაკურიძე ბრწყინვალედ ცეკვავდა. „ლეკურს“ ა. ჯაფარიძე, ლამაზად ასრულებდა, აფხაზურ ცეკვებს — ვ. ჭოლაძე და კ. ქაჯაია, ნ. ჩარეჭიშვილი, ვ. ახალაძე მთელი ულურ ცეკვებს თავისებურად წარმოსახავდნენ, ხოლო როსტომ აბაშიძე „ხანჯლურის“ საუკეთესო შემსრულებლად ითვლებოდა. ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ ქალაქის უბნებში მოწყობილ სახალხო თავყრილობებში და მეზობელი რაიონებისა და სოფლების ცეკვის მოყვარულთა შორისაც იცავდნენ ბათუმელ მოცეკვავეთა ღირსებას.

ამ წრემ სხვადასხვა ხელისშემშლელი მიზეზების გამო ფეხი ვერ მოიკიდა და დაიშალა, მაგრამ ენთუზიასტებს ფარხმალი არ დაუყრიათ. რ. აბაშიძემ აქარის სახელმწიფო ფილარმონიასთან შექმნა ქორეოგრაფიული ჯგუფი, რომელშიც გაერთიანდნენ გ. ჩიხლაძე, ვ. ახალაძე, ნ. ჩარეჭიშვილი და სხვები. საქართველოს სახალხო არტისტის დავით ჯავრიშვილის თაოსნობით აქარის პედაგოგიური სასწავლებლის ბაზაზე 1925-26 წლებში ჩამოყალიბდა ცეკვის შემსწავლელი

წრე. ამ წრემ დიდად შეუწყო ხელი ქორეოგრაფიული ხელოვნების პოპულარიზაციასა და განვითარებას.

მომღევენო წელს სტუდია აქარის განათლების კომისარიატთან არსებულ სტუდიად გადაკეთდა, რომელსაც ღვათ ჯავრიშვილი ჩაუდგა სათავეში, კონკურსის შედეგად მასში ცეკვის ნიჭიერი მოტრფიალენი ჩაირიცხნენ, მათგან არჩეული მოცეკვავეებით აქარის აკადემიური მომღერალთა გუნდი დაკომპლექტდა.

მალე ღვათ ჯავრიშვილი ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერასა და ბალეტის აკადემიური თეატრის მთავარ ბალეტ-მეისტერად მიიწვიეს და ამის გამო ოცდაათიანი წლების მოწერულს სტუდიამ შეწყვიტა მუშაობა. გავიდა ხუთი წელი და 1936 წელს ბათუმში გაიხსნა ქორეოგრაფიული სახელმწიფო სასწავლებელი, რომლის დირექტორად იუსუფ კობალაძე დაინიშნა (შემდგომ საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი), ხოლო პედაგოგებად ი. ვაკარეცი, თ. დუდინსკაია, ს. ჩანტლაძე, ე. დოლიძე და სხვა.

სასწავლებელი დაკომპლექტდა ნიჭიერი ახალგაზრდებით. მათ შორის იყვნენ ამჟამად საქართველოს სსრ სახალხო არტისტები ფატმა კობალაძე, ზურაბ კიკალეიშვილი, ენვერ ზაბაძე, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი გივი ოდიკაძე, მხატვარი ოთარ დაშნიანი, აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი ლიუდმილა ლუკაშვილი, ფერიკ კიშილიოლი, ბ. სვანიძე (შემდგომში საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, კომკავშირის პრემიის ლაურეატი). ამ ქორეოგრაფიულმა სტუდიამ 1939 წელს შეწყვიტა საქმიანობა. მის ბაზაზე ძირითადად დაკომპლექტდა აქარის ეთნოგრაფიული მომღერალთა გუნდი, მოცეკვავეები ზურაბ კიკალეიშვილი საბალეტო სამსახურში ჩადგა, გ. ოდიკაძე და ფ. კიშილიოლი ჩემთან ერთად მონაწილეობდნენ საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების პირველ დეკადაში, რომელიც გაიმართა 1937 წელს ქ. მოსკოვში. შემდეგ ისინი კვლავ დაუბრუნდნენ ეთნოგრაფიულ მომღერალთა გუნდს.

1939-1940 წლებში ყველა ქართულ სკოლაში გაიხსნა ცეკვის შემსწავლელი წრეები და სტუდიები, სადაც ბევრი ახალგაზრდა ეზიარა ქართული ცეკვის ხელოვნებას. აი ისინი: გ. გოგიბერიძე, ი. ცანავა (ამჟამად საქართველოს სსრ სახა-

ლხო არტისტი), ფ. მიქელაძე, გოგიტიძე (ამჟამად საქართველოს დამსახურებული არტისტები), ბ. სვანიძე (ამჟამად საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე), თ. გოგოტიშვილი (ამჟამად საქართველოს დამსახურებული პედაგოგი), ა. ანთიძე, თ. ჯახუტაშვილი, ნ. დევაძე, გ. მიქაძე (აქარის დამსახურებული არტისტები), გ. კაჭარავა, ჯ. ლომთათიძე, ამჟამად აქარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკები) და სხვა.

ბევრმა მათგანმა სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგში საუკეთესო სახელი დაიმკვიდრა, მათ შორის არიან ნ. სიხარულიძე, მ. ჯინჭარაძე, დ. ბაძგარაძე, ჩ. ჩოგოვაძე, მ. მიქაძე, ი. ცინცაბაძე, კ. ჭავჭავაძე, ნ. ქიქოძე, ნ. ჯოჯუა, დ. ნაკაიძე, ფ. ფხაკაძე, გ. ნიშნიანიძე, გ. ბოკერია, ზ. ჩხარტიშვილი. ე. მეგრელიძე, ნ. ბზიკაძე, ბ. სვანიძე, ს. ჭავჭავაძე, გ. ბანძელაძე, ნ. სამხარაძე, ნ. ნიქარაძე, ვ. ჯოხაძე ა. ჩხიკვაძე, ნ. კომახიძე, ლ. გურგენაძე და სხვები.

აჭარის სპორტული დელეგაცია თბილისში (1940-1941 წწ.)

საბჭოთა სპორტის არნახული ზრდისა და განვითარების შედეგად მოეწყო საკავშირო ფიზკულტურელთა დემონსტრაცია, რომელიც მოსკოვში, წითელ მოედანზე გაიმართა 1937 წლის 18 ივლისს.

საქართველოს დელეგაციის გამოსვლას ხელმძღვანელობდა წარსულში სპორტული და მხატვრული ტანვარჯიშის უბადლო ოსტატი, ქართული ქორეოგრაფიული ხელოვნების ამაღლარი, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი დავით ჯავრიშვილი. დემონსტრაციის მონაწილეებს ჯერ ინდივიდუალური წესით არჩევდნენ, შემდეგ კი რესპუბლიკის დედაქალაქებში გამართულ ფიზკულტურელთა პარადებს მიზიდვით. ასეთი დემონსტრაციები ყოველი წლის მაისის პირველ ნახევარში ეწყობოდა თბილისში, მასში მონაწილეობდნენ აფხაზეთის, აჭარის, სამხრეთ ოსეთის, თბილისის, ქუთაისის სპორტული დელეგაციები.

1940 წელს აჭარის ფიზკულტურელთა დელეგაციამ წარმოადგინა კომპოზიცია ბათუმის რევოლუციური წარსულ-

იდან და დიდი მოწონება ჰქონდა წილად. მომდევნო წელს მანვე წარმოადგინა სპორტული კომპოზიცია „ნარინჯის ველი“, რომელმაც დაიმკვიდრა სპორტულ სანახაობათა სრულიად ახალი ჟანრი, სადაც მაყურებელმა თვალნათლივ დაინახა აჭარის მიწა-წყლის მადლი, ჩაის პლანტაციებისა და ციტრუსოვანთა ბაღების სიუხვე და სილამაზე, შრომა და გარჯა, სპორტულ სანახაობათა მრავალფეროვნება და სხვა მრავალი სიკეთე. ამ დიდ ფორუმში ჰაბუკებთან ერთად მონაწილეობდნენ ქალთა პედსასწავლებლის მოსწავლე აჭარელი გოგონები. თითოეულმა მათგანმა შეგნებულად გაითავისა სპორტული კოსტიუმები. ეს იყო ახალი ცხოვრების ფერხულში ჩაბმის მკაფიო მავალითი. მისი ინიციატორი გასლდათ ქალთა პედსასწავლებლის მაშინდელი დირექტორი, საქართველოს სსრ დამსახურებული მასწავლებელი და საზოგადო მოღვაწე. ქალბატონი ოლია ჩხიკვიშვილი.

სპორტული სანახაობის ამ დიდი ზეიმიდან გაგაცნობთ ერთ პატარა ეპიზოდს:

ზღვის ფონზე მიმდინარეობდა გამაჯანსაღებელი ვარჯიში, ცეკვით კი ჩაის ფოთლისა და ციტრუსოვანთა ნაყოფის კრეფის იმპროვიზაცია და აი გაისმის ცეკვა „ხორუმის“ რიტმები. დემონსტრაციის მონაწილენი ორად გაიყო—ცენტრში აღვიმართე ციტრუსებით სავსე დაწნილი კალათებითა და ცეკვა „ხორუმის“ მაღალი გასმით გავემართე მთავრობის ტრიბუნისაკენ, ეს კალათები გადავეცი რესპუბლიკის მაშინდელ ხელმძღვანელებს კ. ჩარკვიანს და ვ. ბაქრაძეს. „ხორუმის“ რიტმები გაძლიერდა, მოცეკვავეები წრეში შემომიერთდნენ და ცეკვამ პარადის მონაწილეთა რითმებში გადაინაცვლა.

აჭარის სპორტული დელეგაციის გამოსვლამ, როგორც 1940, ისე 1941 წელს მაღალი შეფასება დამსახურა, ბევრი ტალანტი გამოვლინდა, ხოლო მონაწილეთა შორის სიყვარული და მეგობრობა დამკვიდრდა. ეს წარმატებები, რა თქმა უნდა, შემთხვევით არ იყო, რომელსაც აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველი ღრეებიდანვე მიეცა დასაბამი.

1940 და 1941 წლების ფიზკულტურელთა დემონსტრაციის ორივე სცენარი და დადგმა ეკუთვნოდა სპორტული

ტანეაჩიშის უბადლო ოსტატს დ. ჯაერეშვილის მოსწავლეს, მისი საქმის ღირსეულ გამგრძელებელს, შ. რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის ლექტორს, გრიგოლ ლეჟავას, მუსიკალური ნაწილის ხელმძღვანელი გახლდათ საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, კომპოზიტორი ალექსი ფარცხალაძე, ორკესტრის კაპელმეისტერი გიორგი ვარძიელი, ქორეოგრაფი ამ სტრუქტურების ავტორი.

ცეკვაში მონაწილეობდნენ ამჟამად საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი გ. გოგიბერიძე, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტები თ. მიქელაძე, და ნ. გოგიტიძე, აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი ს. ახალაძე, (შემდგომში აჭარის კულტურის დამსახურებული მუშაკი), მოცეკვაეები: გ. ჩიხლაძე, ე. რეხელიანი. ე. ჭოლაძე. შუტუ და გივი გოგოტიშვილები, ა. უჯმაჯურიძე, ს. ქაჯია და სხვები.

დღესაც კმაყოფილებით ვიგონებ აჭარის ფოლკლორულ-ლთა დელეგაციის ჩასვლას ჩვენი რესპუბლიკის დედაქალაქ თბილისში, მისი სილამაზეს, სიკეთეს.

დიდი სამამულო ომის დაწყების გამო შეწყდა საკავშირო დემონსტრაციისათვის მზადება, მაგრამ არ შეწყვეტილა ფოლკლორულ-ლთა გმირული სული, სიმამაცე და ვაჟკაცობა, ვერაფერზე — ფაშისტური გერმანიის ურდოებზე გამარჯვების რწმენა, ბევრი მათგანი გმირულად დაეცა ბრძოლის ველზე, ბევრი გამარჯვების შემდეგ კვლავ ჩადგა ხალხის სამსახურში.

აჭარის ფოლკლორულ-ლთა დემონსტრაციის ორი მონაწილე, პოეტი შ. იოსელიანი და მფრინავი ი. ჭინჭარაძე გმირულად იცავდნენ სამშობლოს. პოეტმა შ. იოსელიანმა ასე გამოხატა სამშობლოს სიყვარული.

და მეც მოვდივარ, მტერო ტიპო,
მოვიდივარ რისხვით, ვით ქარიშხალი,
რომ შენს გულმკერდში დავატრიალო
სააკაძის და ერეკლეს ხმალი.

ი. ჭინჭარაძემ სახელოვანი საბრძოლო გზა განვლო და საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება მიენიჭა.

მამული არ ივიწყებს და არ დაივიწყებს იმ ადამიანებს, გმირულად რომ დაიღუპნენ სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში.

აჭარის ხელოვნების მუშაკები დიდი სამამულო ომის მრისხანე დღეებში

1941 წლის 22 ივნისს 10 საათზე ქალთა პედსასწავლებლის სააქტო დარბაზში (ამჟამად მოსწავლე ახალგაზრდობის) დანიშნული იყო მეორე რესპუბლიკური ოლიმპიადის მონაწილე აჭარის სკოლების მოსწავლეთა გაერთიანებული სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის საოლიმპიადო პროგრამის გასინჯვა, პროგრამაში იყო პოეტ ნესტორ მალაზონიას მიერ შედგენილი ლიტერატურულ-მუსიკალური კომპოზიცია, „მშვიდობა უნდათ პატარებს“, რომელიც მოიცავდა ხელოვნების ცალკეულ დარგებს. კომპოზიცია დადგა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ რეჟისორმა შალვა ინასარიძემ, გუნდის ხელმძღვანელი იყო საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი მირიან ჩხიკვიშვილი, კონსულტანტო საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, კომპოზიტორი ალექსი ფარცხალაძე, ქორეოგრაფი ამ სტრიქონების ავტორი, წამყვანი—მოსწავლე ნანა ლლონტი (ამჟამად აჭარის ასსრ დამსახურებული მასწავლებელი).

სწორედ ამ დროს, როცა ბავშვები ოცნებობდნენ ზღინი რესპუბლიკის დედაქალაქ თბილისში თანატოლებთან შეხვედრასა და თავიანთი ხელოვნების წარმოჩენაზე, ცნობილი გახდა, რომ დაიწყო დიდი სამამულო ომი. საოლიმპიადო კომპოზიციის განხილვას ნაცვლად სასწავლებელში მოეწყო სახელმწიფო მიტინგი. ბავშვებმა უფროსების წინაშე ფიცით დასდეს შრომით, სწავლით, მხედრული სამსახურით ესაბუღებინათ საყვარელი სამშობლო და, მართლაც, ოლიმპიადის თითოეულმა მონაწილემ დაიცვა ეს ფიცი.

დიდი სამამულო ომის მრისხანე დღეებში. ფრონტზე თუ ზურგში, მოწოდების სიმაღლეზე იდგნენ აჭარის ხელოვნების მუშაკები, საბავშვო და ფიზკულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებები, მაგრამ მათგან მაინც გამოიყოფოდა პროფესიული თეატრი და საფრონტო ანსამბლი.

ბათუმის ი. ჰავაგაძის სახელობის სახელმწიფო თეატრის არსებობა არ შეწყვეტილა, პატრიოტული სპექტაკლებით გამარჯვების რწმენას განუძტოებდა მაყურებელს. მის რეპერტუარში იყო ფინისა და ტურის „ბერლინის გასაღები“, ა. შერვაშიძის „გენერალი ბაგრატიონი“, სუმბათაშვილ-ოუენის „ღალატი“, ლ. გოთუას „მეფე ერეკლე“, რაცისა და რაევსკის „ოლეკო ღუნდიჩი“, ვ. დარასელის „კიკვიძე“ და სხვ. ამ დადგმებში ორგანულად შერწყმული იყო სიმღერები და ცეკვებიც. თეატრში შეიქმნა აგრეთვე ორი აგიტმხატვრული ბრიგადა — ერთს საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ზ. ლლონტი ხელმძღვანელობდა, მეორეს, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი გ. დოლონაძე.

ომის დაწყებიდან რამდენიმე თვის შემდეგ, 1941 წლის სექტემბრის დამდეგს, აჭარის ხელოვნების სამმართველოსთან (სამმართველოს უფროსი და საშუალო კომისიის თავმჯდომარე მუხამედ ვანილიში) შეიქმნა საფრონტო ანსამბლი, იგი დაკომპლექტდა პროფესიონალური მომღერლებითა და მოცეკვავეებით, ანსამბლის მხატვრული ხელმძღვანელობა მე დამეცალა.

ანსამბლში გაერთიანდნენ პროფესიონალი მომღერლები და მოცეკვავეები: ენვერ ხაბაძე, თემელ მიქელაძე, ნიზ გოგიტიძე, ნინო სანადირაძე, ლუდმილა ლუკაშჩუკი, ალექსანდრე შალაძე, რიმა კუკაშვილი, გიორგი ჩიხლაძე, ჟანი რეზელიანი, აკაკი დოლიძე, გალინა ბელეცკაია, პიანისტი ანტონინა გოლდინა, ლია მაკალათია, შოთა მითაიშვილი, მუსიკოსები: აკაკი ქუთათელაძე, ბილალ ბაგიროვი, ტიგრან სტეპანიანი, კარაპეტ ქემენჯიანი.

ანსამბლის რეპერტუარში იყო პატრიოტული სიმღერები და ცეკვები, იუმორისტული ფელეტონები, ცოტა მოგვიანებით დავდგით უ. აჭიბეკოვის ოპერეტა „არშინ მალალან“ (რეჟისორი იუსუფ კობალაძე), გულჩორას როლს ასრულებდა ა. სერებრიაკოვა, ასკერი იყო ა. შალაძე, სულეიმანი — ა. ჭიჭეიშვილი, სულთანბეგი — ე. ხაბაძე, ვალი — თ. მიქელაძე, გ. ჩიხლაძე, თელი — ნ. სანადირაძე, ასია — ა. ბოლქვაძე, ხანუმი — ნ. დოლიძე, ნ. მაკალათია. მასობრივ სცენებში მონაწილეობდნენ ჟ. რეზელიანი, რ. კუკაშვილი, ლ. ლუკაშჩუკი, გ. ბელეცკაია, შ. მითაიშვილი, მუსიკალურ ნა-

წილს წარმოადგენდნენ: ტ. სტეპანიანი, კ. ქემენჯიანი, ბ. ბაგო-
როვი და სხვები.

ანსამბლმა თავისი შემოქმედება გააცნო საქართველოს,
აზერბაიჯანის. სომხეთის, დაღესტანის მშრომელებს და ტე-
რიტორიაზე მყოფ საზღვრეთო თუ საზღვაო ჯარის შენაერ-
თებს, პოსპიტალში მოთავსებულ დაჭრილებს, ბათუმის, ფო-
თის საზღვაო ნავსადგურებში მდგომი კრეისერების ნაღ-
მოსნებისა და კატარლების მეზღვაურებს.

დიდ სამამულო ომის იმ ქარცეცხლიან დღეთა მოსაგო-
ნებლად გაგაცნობთ ანსამბლის საქმიანობის რამდენიმე ეპი-
ზოდს, თვალით ნახულსა და გულით განცდილს.

1942 წლის დამდეგს ბათუმის სასტუმრო „ინტურისტი-
პოსპიტლად გადაკეთდა. მაშინ ამ სასტუმროს გვერდით გა-
დიოდა რკინიგზის ხაზი და შემადგენლობაც ზედ „ინტურის-
ტის“ კარიბჭესთან ჩერდებოდა, ბარათაშვილის ქუჩიდან
რუსთაველის ქუჩის გავლით პოსპიტალს მოაწყდნენ ბათუ-
მელები. ყველა თავიდან ეძებდა, ზოგმა ნახა კიდეც, ზოგ-
მა ვერა, მაგრამ ყველა მათგანმა თავისიანად მიიღო დაჭრი-
ლი მეზღვაურები. მათთვის თამბაქო, ხილი, ნამცხვარი, კერ-
ძი მოჰქონდათ. თავს ევლებოდნენ, ამხნევებდნენ, ესიყვარ-
ულებოდნენ დაჭრილებს განურჩევლად ეროვნებისა, ასაკი-
სა, წოდებისა.

დაჭრილებით აივსო სასტუმრო „ინტურისტი“. კლუბად
ვიყენებდით რესტორნის დარბაზს, რომელიც მოცულობით
დიდია და სინათლიანი. მახსოვს, პირველ კონცერტზე დარ-
ბაზში ტევა არ იყო. ნოსიარულე ავადმყოფების გარდა მედ-
ლების დახმარებით ყავარჯნებიანი დაჭრილებიც დაგვესწრო.
კონცერტს დიდი წარმატება ხვდა. მეზღვაურთა აღფრთოვა-
ნებას საზღვარი არ ჰქონდა, ვისაც როგორ შეეძლო, კოვზებ-
ით, ტაშით, ყავარჯნებით გვეხმარებოდნენ, კმაყოფილებას
გამოთქვამდნენ.

კონცერტის დამთავრების შემდეგ პოსპიტლის კომისარ-
მა მთხოვა, სარეცელზე მიჯაჭვულ დაჭრილებსაც მოვასმენი-
ნოთ სიმღერა და მუსიკაო. აბა უარს როგორ ვეტყოდით,
თხოვნა შეეუხსრულებო. ვერ წარმოიდგენთ რა სიამოვნებით
უსმენდნენ თითოეულ სიმღერას თუ ხალხური საკრავების
ჰანგებს, დროებით მაინც ვუამებდით ტკივილებს.

რამდენიმე დღის შემდეგ კვლავ შეეხვდით ნაცობ მეზობლებს, კარგად გამოიყურებოდნენ, ღიმილით ამბობდნენ, თქვენმა მუსიკამ და სიმღერამ შეგვიმსუბუქა ტკივილებიო. შემდგომ ასევე ვატარებდით დაკრილბთან შეხვედრას, ძველ ჰოსპიტალში ნინოშვილის ქუჩაზე, სასტუმრო ინტურისტის ახალ შენობაში, მწვანე კონცხზე, აგრეთვე ფოთში, სოხუმში, ცხაკაიაში, გორში, აბასთუმანში და ყველგან, სადაც ჯარის ნაწილები და ჰოსპიტალები იყო. დღისით ჰოსპიტალებსა და სამხედრო ნაწილებს ვემსახურებოდით, საღამოთი მოახსლეობას, მაშინ ხომ ანსამბლი სამეურნეო ანგარიშზე იყო, შემოსავალი განსაზღვრავდა მსახიობთა ხელფასს.

წითელი არმიისა და ფლოტის შექმნის სადღესასწაულო საზეიმო ღონისძიებებში მეზობლებისათვის დღეში სამი, ოთხი კონცერტის ჩატარება გვიხდებოდა. ისინი კმაყოფილებიო გამოსატავდნენ მაღლობას საშეფო კონცერტის მრავალფეროვნად და მაღალ დონეზე ჩატარებისათვის.

1943 წლის თებერვალში კრეისერ „პარიესკე კომუნას“ საქართველოს დელეგაცია ესტუმრა. დელეგაციამ მეზღვაურებს საჩუქრად თბილი წინდები, საცვლები, ხელთათმანები, სერსათი და ხილი ჩამოუტანეს. დელეგაციას მასპინძლობდა კრეისერის კაპიტნის პირველი თანამემწე, ჩვენი თანამემამულე, პირველი რანგის კაპიტანი, შემდგომში კონტრადმირალი მ. ჯინჟარაძე. ამ საზეიმო შეხვედრაში ჩვენთან ერთად მონაწილეობდნენ კრეისერების „კრასნიკავკაზის“, „ვოროშალოვის“, „ხარკოვის“ თვითმოქმედი კოლექტივები, კონცერტს ესწრებოდნენ აჭარის პარტიული, საბჭოთა ორგანოების ხელმძღვანელები, ლიტერატურისა და ხელოვნების წარმომადგენლები. იგი მიეძღვნა წითელი არმიისა და ფლოტის შექმნის 25 წლისთავს და საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ოცდამეორე წლისთავს. იმავე დღეს ნაღმოსნებისა და კატარლების შენაერთის მეზღვაურებისათვის იყო დაგეგმილი კონცერტი, მიუხედავად დაღლილობისა, შენაერთის ხელმძღვანელობას უარი ვერ ვუთხარიო. კონცერტი სასიამოვნო ვითარებაში ჩატარდა. გვიანი იყო და შეგვიპირდნენ, პიანინოს მეორე დღეს გადმოგვიტანდნენ ადგილზე, მაგრამ იმ ღამეს შენაერთს ბრძანება მიუღია და ბათუმში დაუტოვებიათ. როცა ათი

დღის შემდეგ დაბრუნდნენ, პიანინო გადმოგვიტანეს, მაგრამ საგრძნობლად შელახული იყო, მაშინ ვერ მოვიფიქრეთ, რომ იგი კი არ უნდა ჩამოგვეწერა, არამედ შეგვენახა იმ ქარცეცხლიან დღეთა მოსაგონებლად, შერედა, როგორ დაამშვენებდა დიდების მუზეუმს.

იმავე წელს გაზაფხულზე საგანგებო დავალება მივიღეთ — საშეფო კონცერტები გაგვემართა შავი ზღვის საქართველოს ლუზის ავიაშენაერთის მე-6 გვარდიული ნაწილების მებრძოლებისათვის. გამოგვიყვეს დახურული სატვირთო ავტომანქანა. მივიღეთ სურსათი. მეგზურად მოგვამაგრეს ოფიცერი ვ. ვართანიანი და გაუუდექათ გზას ტუაფსეს მიმართულებით. გზად სოხუმის გარნიზონის მებრძოლებს მოვემსახურეთ, კონცერტი გაიმართა აფხაზეთის სახელმწიფო ფილარმონიის საზაფხულო თეატრში და დიდი წარმატება ხვდა. გვოხოვეს, დაბრუნებისას კიდევ გაგვემართა კონცერტი თხოვნა შევასრულეთ. მაღლობით აგვავსო იმჯერად აფხაზეთის ხელოვნების სამმართველოს უფროსმა და სამხედრო-საშეფო კომისიის თავმჯდომარემ, დიმიტრი გულიას უფროსმა ვაჟიშვილმა გიორგი გულიამ. სალამოს ფილარმონიის თეატრში მშრომელებისათვის გავმართეთ კონცერტი. დარბაზი მსურველებს ვერ იტევდა, კვლავ თხოვნა. მიუხედავად დაღლილობისა, მეორე დღეს იმავე შენობაში კვლავ მაღალ დონეზე წარიმართა ჩვენი კონცერტი.

შემუშავებული ციკვა

როცა პიტლერთა ხროვა ტუაფსეს მიმართულებით უტევდა, ჩვენ ღია ცისქვეშ კონცერტს ვმართავდით მე-6 გვარდიული შენაერთის მფრინავებისათვის. სცენაზე „ხორუმის“ ცეკვისას ნაწილში განვაში გამოცხადდა, მოედანი დაცარიელდა, მოცეკვავეები ფრესკას დაემსგავსნენ, პორიზონტზე სვასტიკიანი თვითმფრინავები გამოჩნდა. ცაში აფრინდნენ საბჭოთა შევარდნები:

ჩვენი მფრინავები ნაწილში უკლებლივ დაბრუნდნენ, ისინი თავიანთ მეთაურს, ორგზის გმირს ევგრაფი რიუოვს ულოცავდნენ მტრის თვითმფრინავის მეთორმეტედ „ტარანით“ ჩამოგდებას. კონცერტი განახლდა, ჩვენ ვიცოდით,

რომ აღმირალმა ოქტიბრსკიმ რიგოვს მამაცობისათვის შავი ზღვის არწივი შეარქვა, მასზე სიმღერაც შეიქმნა, რომელიც ჩვენი ანსამბლის სოლისტებმა ნ. სანადირაძემ და ალ. შალაძემ შეასრულეს მის პატივსაცემად. ჩვენს გოგონებს სამახსოვრო ცხვირსახოცები ქონდათ ავტოგრაფებით. რომელიც გადასცეს ე. რიგოვს კონცერტის მსვლელობის დროს. კონცერტმა თავიდან ბოლომდე აღმავლობით ჩაიარა.

მეორე დღეს განვაგრძეთ საშეფო კონცერტის გამართვა. არანაკლებ პასუხსაგები დავალება მოგვცა საშეფო კომისიამ — მცირელი შესვენების შემდეგ კონცერტები გაგვემართა სასაზღვრო ზონის მშრომელებისა და მესახლვრეებისთვის. ავტომანქანით, ცხენით თუ ფეხით განვვლეთ აჭარის მაღალმთიანი რაიონები სარფიდან ხიჭაურის გავლით გოდერძის უღელტეხილამდე, ვიყავით აღიგენის, ახალციხისა და ახალქალაქის სასაზღვრო ზონებშიც. დღისით მესაზღვრეებს ვუმართავდით კონცერტებს, საღამოთი კი მოსახლეობას.

როგორც ეთქვით, აჭარაში არცერთი კუთხე არ დაგვიტოვებია კონცერტებით მომსახურების გარეშე, ამიტომ ერთი გარემოების გამო უნდა მოვეუბნო მკითხველს.

ზულოს რაიონის ხელმძღვანელობამ სოფელ გოგაძეებში ახალი კლუბის გახსნასთან დაკავშირებით მიგვიწვია კონცერტის გასამართავად. ეს იყო 1943 წლის ნოემბრის თვე. შუახვევში რომ ჩავედით, თოვდა, სოფლის თავკაცს მ. თურმანიძეს ცხენები გამოეგზავნა, ცხენებს გარდერობი აკვიდეთ, ჩვენ ფეხით გავუყევით გზას.

ჩვენ განვცვიფრდით, როცა შესანიშნავი კლუბი ვიხილეთ, რომელიც 500-მდე მაყურებელს იტევდა, კლუბის გახსნის ცერემონიალის შემდეგ გავმართეთ კონცერტი, რომლის პროგრამა მოიცავდა ქართულ-რუსულ-აზერბაიჯანულ, სომხურ სიმღერებსა და ცეკვებს.

როდესაც გაიგეს, რომ ჩვენს რეპერტუარში გვქონდა პ. აჯიბეკოვის ოპერეტა „არშინ მალალან“ გეტხოვეს დარჩენა, თხოვნა დავაკმაყოფილეთ, კონცერტმა და ოპერეტამ წარუწლეოლი შთაბეჭდილება დატოვა მაყურებელზე.

კონცერტს და ოპერეტას ესწრებოდა მეზობელი სოფლის, ტბეთის, თავკაცი, დიდად საპატიო პიროვნება მ. წულუ-

კიძე, რომელმაც გვთხოვა სოფლის მშრომელებისათვის გვეჩვენებინა კონცერტიც, ოპერეტაც, აბა როგორ შეიძლებოდა უარის თქმა, ჩვენც დაეთანხმდით.

ანსამბლის მსახიობები დიდ კმაყოფილებას გამოთქვამდნენ, როგორც გოგაძეებში, ასევე ტბეთში დაბინავებით, კვებით, ყურადღებით, მაყურებელთა აღფრთოვანებით.

შემდგომი ორგანოების დავალების პირნათლად შესრულებისათვის ანსამბლის თითქმის ყველა წევრი დაჯილდოვდა სსრ კავშირის კულტურის სამინისტროს, კულტურის მუშაკთა პროფკავშირის ცენტრალური კომიტეტისა და საშეფოკომისიის საპატიო სიგელებით, მედლებით — დიდ სამამულო ომში შრომითი მამაცობისათვის, „კავკასიის დაცვისათვის“, ბევრი საუწყებო და სამხედრო შენაერთის მადლობით, სიგელებით, დიპლომებით. ამის თაობაზე ბათუმის დიდების მუზეუმში და სახელმწიფო მუზეუმში უხვადაა პრესის მასალები და ფოტოსურათები.

სახელმწიფო თეატრის და საფრონტო ანსამბლის გარდა ჩვენს ქალაქში იყო მოსკოვის ევეაკუირებული მოძრავი მუსიკალური დრამატიული თეატრი, საგასტროლოდ ჩამოდიოდნენ ფოთში ევაკუირებული სევასტოპოლის თეატრი, შავი ზღვის ფლოტის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი და სხვა მხატვრული კოლექტივები თბილისიდან, ისინი ემსახურებოდნენ ბათუმს და მის შემოგარენს. მათ შორის იყო ქართულა ჯაზი ვლადიმერ კანდელაკის ხელმძღვანელობით და მონაწილეობით. ჯაზში მღეროდნენ ეკატერინე სოხაძე, ნადეჟდა ხარაძე, პეტრე ამირანაშვილი. ცეკვავდნენ ნინო რამიშვილი, ილიკო სუხიშვილი და სხვები. ყველა ისინი და ჩვენი ხელოვნების მუშაკები ვსუნთქავდით და ვცხოვრობდით სამშობლოს სიყვარულით, მტერზე გამარჯვების ღრმა რწმენით.

1945 წელი ფაშიზმისაგან კაცობრიობის ხსნის დაუეიწყარი თარიღია, სწორედ 9 მაისს დაეცა ბერლინი, ვიზეიმეთ დიდი ხნის ნანატრი გამარჯვება. სხვებთან ერთად მხედრული ვალი მოიხადა საქართველოს მამაცმა შვილებმა, რომლებიც საღ კლდესავით იდგნენ მოსკოვთან, სტალინგრადთან, ლენინგრადთან, კიევთან, კავკასიონთან...

დიდი სამამულო ომის დამთავრების პირველივე დღეები-

დანვე დაიწყო ქვეყნის მშვიდობიანი ცხოვრება, აღორძინდა სახალხო მეურნეობა, კულტურა, ხელოვნება. ფართო გააპოვა ხალხურმა შემოქმედებამ. სისტემატურად ეწყობოდა საკავშირო და რესპუბლიკური ფესტივალები, კონკერტები, ოლიმპიადები, დათვალიერებები, ამას მოჰყვა ზოგადსაგანმანათლებლო რესპუბლიკური ოლიმპიადები, დაე, სიმღერა, ცეკვა და ხალხთა მეგობრობა იყოს მსოფლიოს ხალხთა ცხოვრების თანამგზავრი.

აშშ-ს აკადემიის ხალხების მუსიკის

დ ე კ ა დ ა

ამერიკაგვასიის, აზერბაიჯანის, საქართველოს და სომხეთის მუსიკის დეკადა გაიმართა ზ. ღალიაშველის სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში 1944 წელს.

დეკადა გახსნა სსრ კავშირის სახკომსაბჭოსთან არსებული ხელოვნების საქმეთა კომიტეტის წევრმა, მუსიკალურ დაწესებულებათა მთავარი სამმართველოს უფროსმა ფ. ზორინმა. მან ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ ძმური კავკასიის რესპუბლიკების საბჭოთა მუსიკის დეკადა ეწყობა იმ დროს, როცა გმირმა საბჭოთა არმიამ მთლიანად გაანთავისუფლა საბჭოთა კავშირის მიწა-წყალი გერმანელ ფაშისტთა დამპყრობთაგან და საომარი მოქმედება მტრის ტერიტორიაზე გადაიტანა... შემდეგ მან თქვა, რომ საბჭოთა ინტელიგენციამ, მათ შორის ხელოვნების მუშაკებმა, კერძოდ კომპოზიტორებმა, მოცეკვავეებმა, მომღერლებმა, მსახიობებმა დიდი როლი შეასრულეს საზიზღარ მტერზე გამარჯვების მოპოვებაში და გულითადი მადლობა გადაუხადა მათ.

ამ დიდ ფორუმში რომელიც მაღალი დონით გამოირჩეოდა, აჭარის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ღირსებას იცავდა აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის მოცეკვავეთა ჯგუფი, რომელთა შესახებ გაზეთი „კომუნისტი“ (1944 წლის 24 დეკემბერი) წერდა: „საუკეთესო შთაბეჭდილება დატოვეს მოცეკვავეებმა. ქართულ ხალხურ ცეკვებთან ერთად წარმოდგენილი იყო აჭარული ცეკვებიც, მაღალი ოსტატობა გვიჩვენეს საქარ-

ველოს სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის მოცეკვავეთა ჯგუფმა ჯ. ბაგრატიონის ხელმძღვანელობით და აჭარელმა მოცეკვავეებმა ე. საბაძის ხელმძღვანელობით, აგრეთვე სენაკის სიმღერის და ცეკვის ანსამბლმა რ. ქელებიას ხელმძღვანელობით, ქორეოგრაფი ამ სტრუქტურების ავტორია.

აჭარის ასსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა თბილისში

1957 წლის 10-20 იანვარს თბილისში გაიმართა აჭარის ასსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა. მასში მონაწილეობდა სამასამდე შემსრულებელი. დეკადისათვის მთელი აჭარა ემზადებოდა. დედაქალაქის მეტად მომთხოვნ მაყურებლისათვის უნდა გვეჩვენებინა, რას მივალწიეთ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების დღიდან და ღირსეულად წარმოგვეჩინა ამ კუთხის მდიდარი სულიერა კულტურა. ადვილი როდი იყო ეს და დიდი მოსამზადებელი მუშაობა გახდა საჭირო. დეკადის სამხატვრო ხელმძღვანელად დაინიშნა აჭარის თეატრალური ხელოვნების დიდი მოამაგე, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, რეჟისორი არჩილ ჩხარტიშვილი, მუსიკალურ ხელმძღვანელად საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი კომპოზიტორი შოთა მილორავე, მთავარ მხატვრად ფარნაოზ ლაბიაშვილი.

დიდი იყო ენთუზიაზმი, მონდომება. ეს იყო პირველი დეკადა და ყველა, ვისაც მონაწილეობა უნდა მიეღო ამ დიდ ფორუმში, სურდა სრულყოფილად წარმოეჩინა საკუთარი ნიჭი და უნარი. გამოვევლინებინა თავისი შესაძლებლობა. მათ შორის იყვნენ რეჟისორები, მსახიობები, დირიჟორები, ქორეოგრაფები, პოეტები, მწერლები, მხატვრები თვითმოქმედების ენთუზიასტები.

და აი აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის მონაწილენი თბილისში ჩავიდნენ, დედაქალაქის მშრომელები გულთბილად შეხვდნენ მზიური აჭარის წარგზავნილებს. თადია, ტელევიზია, პრესა, ფართოდ აშუქებდა დეკადის მონაწილეთა გამოსვლებს. დიდი მოწონება ხვდა წილად ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრის სპექტაკლებს სოფოკლეს „ოიდიპოს მეფეს“, შექსპირის

„ჰამლეტს“, დარასელის „კიკვიძეს“, კანდელაკის „მანია წყნეთელს“. მსახიობების: ი. კობალაძის, მ. ხინიკაძის, ზ. მეგრელიძის, ა. მგელაძის, ნ. თეთრაძის, ნ. საკანდელიძის, ი. ცანავას, გ. გოგიბერიძის, მ. შერვაშიძის და სხვათა მაღალმა ოსტატობამ, რეჟისორების: ა. ჩხარტიშვილის, ვ. ტაბლიაშვილის, შ. ინასარიძის, გ. ლალიძის, გ. მრავლაძის მხატვრულმა გემოვნებამ და დადგმის კულტურამ განაპირობა ეს დიდ წარმატება. ცხოველი ინტერესი გამოიწვია აქარის მხატვართა ნამუშევრების გამოფენამ, შეხვედრებმა მწერლებთან, პოეტებთან, ხელოვნების მუშაეებთან.

თბილისის საზოგადოებრიობის მოწონება დაიმსახურა მ. კუხიანიძის სახელობის აქარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებული ანსამბლის გამოსვლამ. კ. მარჯანიშვილის სახელობის აკადემიური თეატრის (ანსამბლის სამხატვრო ხელმძღვანელი იყო საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი მირიან ჩხიკვიშვილი, დირიჟორი ინსტრუმენტული ჯგუფის ხელმძღვანელი, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, მიხეილ კილაძე, მთავარი ქორეოგრაფი, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ენვერ ხაბაძე, ქორეოგრაფები საქართველოს დამსახურებული არტისტები გ. ოდიკაძე და ალექსანდრე ჭიჭეიშვილი.

რეპერტუარის მრავალფეროვნებამ, მსახიობთა მაღალმა საშემსრულებლო ოსტატობამ დიდად შეუწყო ხელი ანსამბლის წარმატებას. ასევე აღმავლობით წარიმართა ანსამბლის დასკვნითი კონცერტი. ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის სკენაზე. ამ კონცერტის მეორე განყოფილება მთლიანად დაეთმო მუსიკალურ-ქორეოგრაფიულ კომპოზიციას „ზეიმი მთაში“ (შუამთობა). ეს იყო დაუვიწყარი სანახაობა, რომელშიც მონაწილეობდნენ ხალხური მთქმელები, ფოლკლორული სიმღერის, ცეკვისა და ხალხურ საკრავებზე შემსრულებლები. რა თქმა უნდა, ძირითადად წამყვან ძალას სახელმწიფო ანსამბლის შემოქმედებითი კოლექტივი წარმოადგენდა. ასე რომ, დეკადის დღეებში თვალნათლივ წარმოჩნდა აქარის მშრომელთა დიდი ხელოვნება, დღეს რომ ასე მაღლდება, ლამაზდება და მშვენიერდება.

22 იანვარს პარტიისა და მთავრობის ხელმძღვანელობამ მიღება მოუწყო და ბანკეტი გაუმართა აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის მოხაზილებს, მიღება გუგუთბილ ვითარებაში წარიმართა.

დეკადის ყველა მონაწილე დაჯილდოვდა თითო თვის ხელფასით, საპატიო სიგელებით; ოც მსახიობებს მიენიჭათ საქართველოს სსრ და აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტების საპატიო წოდებანი.

ქართული სასიმღერო და ქორეოგრაფიული ხელოვნებას განვითარებისათვის აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი დაჯილდოვდა საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით.

აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის მონაწილენი კმაყოფილი და აღფრთოვანებულნი დაბრუნდნენ ბათუმში 1957 წლის 23 იანვარს.

აი რას წერდა ამის თაობაზე გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“:

„ხალხმრავლობა იყო გუშინწინ ბათუმის რკინიგზის სადგურში, მშრომელები აქ მოვიდნენ აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის მონაწილეთა შესახებდრად. აქ არიან ჭალაქის საწარმო-დაწესებულებების მუშა-მოსამსახურებო, მოსწავლეები, ინტელიგენციის წარმომადგენლები, ხელმძღვანელი პარტიული და საბჭოთა მუშაკები. წუთით არ წყდება საზეიმო ვითარება“.

იმავე დღეს დეკადის მონაწილეთა პატივსაცემად საპატიო „ინტურისტის“ რესტორანში გაიმართა ბანკეტი.

პრემიის გაემთხაზრება აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებული ანსამბლის. კონცერტების შესახებ დეკადის დღეებში

ნინო რამიშვილი,

საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი,
სახელმწიფო და რუსთაველის პრემიების ლაურეატი.

სიმღერის მსგავსად, რომელსაც თვითონ ხალხი ქმნის,

ცეკვებსაც ხალხი შობს და ხვეწს, იგი გამოხატავს ხალხის ფიქრსა და სასოებას. სცენის კანონი ხალხური ცეკვის დამდგმელისაგან მოითხოვს ოსტატურად შეუხმატებილოს ერთმანეთს ფოლკლორული მასალა და რეჟისორული, გონივრული თეატრალიზაცია. სწორედ ეს აუცილებელი თვისებები ჩანს ანსამბლის, ქორეოგრაფების, აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტების ე. ხაბაძის, ა. ჯიჯეშვილის, გ. ოდიკაძის მიერ დადგმულ ცეკვებში.

საჭიროა ითქვას ისიც, რომ ხალხური ცეკვა მაშინაც კი, როცა ჩვეულ ტრადიციულ ფარგლებს არ სცილდება, რცლება თვით ხალხის ცხოვრებისა და იმ ეპოქის შეცვლასთან ერთად. რომელშიც იგი წარმოიშვა. ნიჭიერმა ბალეტ-მეისტერებმა შეძლეს დაენახათ ახალი ტრადიციულში და ფრთხილად მიეტანათ ეს ახალი მაყურებლებამდე, აი რატომ, რომ ანსამბლის მიერ ნაჩვენები ცეკვები, გარეგნულად ტრადიციების ჩარჩოებში რომ რჩება, გამსჭვალულია ახლის, თავისუფლების, მეგობრობისა და ძმობის სულისკვეთებით.

აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი ნიჭიერი კოლექტივია. არტისტებმა თავი გამოაჩინეს მომწიფებულ პროფესიულ ოსტატებად, რომელთაც ძალუძს განიმსჭვალონ შესასრულებელი ცეკვის სულისკვეთებით, იგრძნონ მისი დამახასიათებელი სტილური თავისებურება.

მხედრული ცეკვა „ხორუმი“ ერთბაშად, გრიგალისებური მოძრაობით იწყება, მას ასრულებენ ვირტუოზული ბრწყინვალეებით. მოცეკვავეთა სახეზე გამოსჭვივის ენერგია, რწმენა, გამბედაობა და სიმამაცე. ყოველ წამს მატულობს ტემპი, დინამიკა, ყველა გატაცებულია ერთი აზრით — განდევნონ შემოჭრილი მტერი მშობლიური მიწა-წყლიდან. აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი თ. მიქელაძე წამყვან როლს ასრულებს, მაგრამ დანარჩენი მონაწილენი, ცეკვის საერთო შთანაფიქრით გამსჭვალულნი, მასთან სრული შეთანხმებით სხვადასხვანაირად „თამაშობენ“.

სასიხარულოა აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტის ენეერ ხაბაძის მისწრაფება, ჩვენი ყოველდღიური სინამდვილიდან აიღოს თემები თავისი ცეკვებისათვის, სად, თუ არა თანამედროვე ცხოვრების სწრაფობაში. შეუძლიათ მთელი

სისრულითა და სიცხადით თავი იჩინონ ქეშმარიტმა პოეზი-
ამ, თემატიკის სიმდიდრემ და მრავალფეროვნებამ. ამიტომ
გასაგებია ქორეოგრაფიული პოემის „აყვავებული აქარის“
მიმზიდველი ძალა.

ცეკვები სრულდება გუნდის თანხლებით, მუსიკა დაწე-
რა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოლ-
ვაწემ და აქარის ასსრ დამსახურებულმა არტისტმა კომპო-
ზიტორმა ა. ფარცხალაძემ, ნ. მაღაზონიას ტექსტზე. სოლი-
სტები არიან აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი გ. გაბ-
ისონია და არტისტი ტ. დავითულიანი.

ცეკვები კარგ შთაბეჭდილებას ახდენს ჩინებული წყობ-
ით, ლამაზი მოძრაობით, მსუბუქი შესრულებით, პოემაში ჩა-
რთულია ცეკვა „განდაგანას“ ორივე ვარიანტი. მათში გა-
მოსუვეის გრძნობების საღი სილამაზე, ცხოვრების დამამ-
კვიდრებელი ოპტიმიზმი, რაღაც მშვენიერია ორი აქარელი
ქალიშვილის პორტრეტები—ლირიკული, ფაქიზად დახატუ-
ლი სანკართველოს სსრ დამსახურებული არტისტის ფ. კობა-
ლაძის მიერ და ეშმაკური, თვალმოციმციმე, აგრე მარჯვედ
განსახიერებული ახალგაზრდა მოცეკვავის მ. ლონგურაშვი-
ლის მიერ. ძლიერ კარგი არიან სხვა შემსრულებლებიც —
აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტი თ. მიქელაძე, ახალ-
გაზრდა მოცეკვავენი ი. ხალვაში, ი. ცინცაძე, თ. ჯახუტაშვი-
ლი, ვ. ინგოროყვა, ს. ხომასურიძე და სხვები.

აქარული ცეკვების ჯგუფს ეკუთვნის სასიმღერო-საცე-
კვაო ეტიუდიც, საკოლმეურნეო თემებზე „ქალო • ნარინჯი-
ანო“. იგი შექმნა ქორეოგრაფმა ა. ჯიჯიშვილმა ნ. ცინცაძის
მუსიკისა და პოეტ ი. გრიშაშვილის ტექსტზე. მასში შექე-
ბულია ციტრუსოვანთა პლანტაციების მშრომელთა სასიხარ-
ულო შრომა. მათი ზეიმი უხვი მოსავლის აღების გამო.
ეტიუდი სრულდება ჩინებული ანსამბლით, რომელშიც გან-
საკუთრებით გამოირჩევიან უფროსი თაობის არტისტები:
ფ. კობალაძე, ლ. ლუკაშვილი, თ. მიქელაძე, ა. ანთიძე, ი.
ტრაპაიძე, მ. ბიქაძე და ნიჭიერი ახალგაზრდა მოცეკვავე
ჯ. ჩიჩუა.

ლამაზ მელოდის, გაზაფხულის დადგომას რომ უმღე-
რის, გადაეცავართ საბჭოთა სომხეთში. ეს არის ხალხური
სომხური სიმღერა, რომელიც კომპოზიტორ ნ. მიკირტიჩიანს

დაუმუშავებია (ტექსტი გ. სალუქვაძის). ამ სიმღერით ცეკვის პირველ ნაწილში პანტომიმური საშუალებებით პოეტურად გამოსახულია ქალ-ვაჟის სიყვარული, მეორე ნაწილში სრულდება მწყემსების ტემპერამენტიანი ცეკვა.

საინტერესო ცეკვები დადგა ქორეოგრაფმა გ. ოდიკაძემ. ყველა ეს ცეკვა ჰარმონიულად ერწყმის გუნდის სიმღერას. „რუსული ახალგაზრდული ცეკვა“ გვიზიდავს გაბედული კომპოზიციებით, საცეკვაო ეპიზოდების წკრალა რიტმით.

ცეკვას აქვს სიუჟეტიანი ფაბულა. კორღზე თავი მოუყრიათ ახალგაზრდებს, შემორბის რამდენადმე დაბნეული, პაემანზე დაგვიანებული ქალიშვილი, შემდეგ გამოჩნდება ვაჟი, ისინი სიყვარულს უმხელენ ერთმანეთს. მოთვალთვალე ახალგაზრდებმა გადაწყვიტეს დასცინონ შეყვარებულებს. ისინი უწყინარი დაცინვით კენწლავენ მათ. აქ ძლიერ კარგად გამოიჩინეს თავი, არაერთი გზის ნახსენები თ. მიქელაძის გარდა, ახალგაზრდა არტისტმა ქალებმა რ. ანდრეევამ და პ. ფილიპენკომ.

მაყურებელთა ცხოველი რეაგირება გამოიწვია „უკრაინულმა“ ცეკვამ. იგი მოცემულია სიმღერის ფონზე, რომელსაც გუნდი უკრაინულ ენაზე ასრულებს. ბაიანის აკომპანიმენტი. მასში შედის ორი ცეკვა „გოპაკი“, რომელიც დიდად განვითარებულ ტექნიკას მოითხოვს და „ვესნიანკა“.

აი სრულიად მოულოდნელად, სადღაც შორიდან მოისმის რუმინული ხალხური სიმღერის „დონას“ კლარნეტზე შესრულებული მელოდიები, ამომავალი მზის სხივებით განათებული ქალ-ვაჟები იწყებენ წყვილ მასობრივ ცეკვას „კოლობრიას“, შემდეგ ორი ხალხური ცეკვაა — „მუშაბაუა“ და „სირბა“. მათ ცეკვავენ რამდენიმე შენელებული ტემპით, ეს ცეკვები პოეტურია, გრაციოზული მოძრაობით აღსავსე.

ჩინებული შთაბეჭდილება მოახდინა მთელმა გუნდმა დირიჟორების აჟარის ასსრ დამსახურებული არტისტის მ. ჩხაკვიშვილისა და მ. კილაძის ხელმძღვანელობით. მომღერლებს აქვთ ცინცხალი, ლამაზი ხმა, რაც საშუალებას აძლევს შეასრულონ სოლო ნომრები. ასეთები არიან მაგალითად: გ. გაბისონია, ტ. დავითულიანი, ა. შალაძე, რ. ბერიძე, ნ. ჩარეჟიშვილი, ზ. ტუსკია, ი. კალანდაძე, გუნდი მღერის სუფ-

თად, ჩინებელი დიქციით და მუსიკისა და სიტყვის სრული შეხმატებილებით. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სასიმღერო მასალა ისევე მრავალფეროვანია, როგორც საცეკვაო. აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის კონცერტს აქარის ასსრ დამსახურებული არტისტის მირიან ჩხიკვაშვილის მხატვრული ხელმძღვანელობით დიდი წარმატება ჰქონდა. ამ ნიჭიერი კოლექტივის სახით თბილისის საზოგადოებრიობა მიესალმა ახალ წინ გადადგმულ ნაბიჯს ქართული საბჭოთა კულტურის შემდგომი განვითარების გზაზე. („მოლოდინი სტალინეც“, 1957 17/1).

ნამდვილი ხალხური ხელოვნება

ილიკო სუზიშვილი.

საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი,
სახელმწიფო და რუსთაველის პრემი-
ის ლაურეატი.

აქარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის მეორე დღე მიეძღვნა აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის გამოსვლას, ეს ანსამბლი 35 წლის წინათ შეიქმნა, ამ დროის მანძილზე მან დაძაბული შრომით, ნაყოფიერი მუშაობით აღსაყვამ დიდი შემოქმედებითი გზა განვლო. ახლა ჩვენს წინაშეა მხატვრულად მომწიფებული კოლექტივი, რომელსაც სავსებით ჩამოყალიბებული შემოქმედებითი სახე აქვს. ანსამბლის ხელოვნება გამოირჩევა იდეური მიზანდასახულობით, ეროვნული თვითმყოფადობით, სიღრმით, პროფესიული ოსტატობით.

პროგრამის პირველსავე სამ ნომერში „სიმღერა თბილისზე“ (მუსიკა შ. მილორაფასი, ტექსტი გ. სალუქვაძისა). „სიმღერა საქართველოზე“ (კომპოზიტორი რ. ლალიძე, ტექსტი პ. გრუზინსკის) და სიმღერა „აჭარაზე“ (მუსიკა შ. მილორაფასი, ტექსტი ფ. ხალვაშისა) ვიგრძენით გუნდის ჟღერის სინარჩარე და სილამაზე ყველა რეგისტრში, რაც ერწყმის მკაფიო დიქციასა და ინტონაციების სიწმინდეს.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მომღერლები გატაცებით

და შესასრულებელი სიმღერის ღრმა გაგებით მღერიან. ეს ძვირფასი თვისებები შეიძლება ყველაზე მკაფიოდ გამოჩნდა რუსულ ხალხურ სიმღერაში „ეი უხნემ“. გუნდი თავისუფლად ართმევს თავს ვოლგელი ბურლაკების ძნელად შესასრულებელ სიმღერას, რომელიც აგებულია ტემპების მონაცვლეობაზე, მზარდ დინამიკასა და ტემბრული ჯგუფების განსხვავებულ ჟღერადობაზე.

ზეიმურად, დიდი აღტაცებით იმღერა გუნდმა კომპოზიტორ რ. ლალიძის „სიმღერა პარტიაზე“ (ტექსტი პ. გრუზინ-სკასა).

გუნდის შემოქმედებით წარმატებებს უნდა მიეკუთვნოს აგრეთვე ნ. სულხანიშვილის სიმღერა რ. ერისთავის ლექსზე „სამშობლო ხევსურისა“, „შვიდკაცა“ და „ვახტანგური“. ეს უკანასკნელი სიმღერა შესრულებული იქნა ეროვნული კოლორიტით, რაც დიდ ვოკალურ ოსტატობას მოითხოვს. ყველა ეს საგუნდო ნაწარმოები ჩინებულად შესრულდა დირიჟორ მ. კილაძის ოსტატური ხელმძღვანელობის წყალობით. კარგად გამოიჩინეს თავი ლამაზი ხმის სოლისტებმა ი. კილაძემ, ა. ბალაძემ, გ. გაბისონიამ, ნ. ჩარეჭიშვილმა, ტ. ლავითელაძემ, ზ. ტუსკიამ და ი. ბერიძემ, რომლებმაც იმღერეს ცანგალას კუპლეტები ზ. ფალიაშვილის ოპერა „დაისიდან“.

ანსამბლის ცეკვები ისევე ნაირ-ნაირია, როგორც საგუნდო სიმღერები, მაყურებელთა თვალწინ ერთმანეთს ცვლის ქართული ეროვნული ცეკვები, მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკებისა და დემოკრატიული ქვეყნების ხალხთა ცეკვები.

ქორეოგრაფები ე. ხაბაძე, გ. ოდიკაძე და ა. ჭიჭეიშვილი საუფძელად იღებენ ხალხურ ცეკვას, ამდიდრებენ მას შემოქმედებითი ფანტაზიით, უქმნიან მხატვრულ ჩარჩოს, სცენის განონების შესაბამისად. ამის წყალობით ცეკვების უმრავლესობა ანსამბლის შესრულებით იძენს ახალ ელფერს, მაგრამ არ კარგავს დამახასიათებელ სინატიფესა და სისადავეს.

უნდა ითქვას, რომ ხალხური ცეკვა არასოდეს „არ ჰკნება“, რადგან დამდგემლს და ყოველ მოცეკვავეს, არ სცილდება რა ტრადიციული ნახაზის ფარგლებს, უსათუოდ შეაქვს მასში რაღაც ახალი, თავისი ინდივიდუალური. აქ უწინარეს ყოვლისა უნდა ითქვას „ხორუმზე“.

ამ ცეკვის დადგმა დიდი ქების ღირსია თავისი ნამდვილი

ხალხურობისა და ორიგინალური განსახიერების გამო. ეს მხედრული აქარული ცეკვა მკვეთრად გამოირჩევა შემსრულებელთა თითოეული მოძრაობის უაღრესად მკაფიო დახვეწილობით, მოძრაობისა, რომელიც სინქრონულად ემთხვევა საკრავების ხმას. „ხორუმი“ გვიტაცებს რთული რიტმით, სულ უფრო გაძლიერებული დინამიკით და მამაკაცური გრაციით, რომელიც ისე მკაფიოდ იგრძნობა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის თ. მიქელაძისა და ყველა შემსრულებლის ცეკვაში.

ბრწყინვალე შემოქმედებითს წარმატებებს უნდა მიეკუთვნოს კონცერტის ფინალში დადგმული ქორეოგრაფიული პოემა „აყვავებული აჭარა“, რომელიც გუნდური სიმღერის ფონზე სრულდება. იგი მშვენიერია, დიდი ფანტაზიით დაუდგამს ქორეოგრაფს, აჭარის ასსრ დამსახურებულ არტისტს ე. ხაბაძეს. პოემის მუსიკა დაწერა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ და აჭარის ასსრ დამსახურებულმა არტისტმა ა. ფარცხალაძემ, ნ. მაღალზონიას ტექსტზე.

პოემა იწყება მასობრივი სიმღერით. რომელშიც ლამაზად გამოირჩევა სოლისტების — აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის გ. გაბისონიასა და არტისტ ტ. დავითულიანის ხმები.

პოემა ქებას ასხამს საბჭოთა აჭარას, ქმნის მისი ხალხის განზოგადოებულ სახეს, ხალხისა, რომელიც შემოქმედებით შრომას ეწევა. ცეკვები აფერადებულია ცისარტყელას ფერებით, თითქოს მზის სხივები ანათებდეს მას. პოემის სიუჟეტურ ქარგაში ჩართულია ცეკვა „განდაგანას“ განწყობილებით განსხვავებული ორი ვარიანტი.

აჭარელი ქალიშვილის ორ სხვადასხვა სახეს სატავენი აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი ფ. კობალაძე და მ. ლონგურაშვილი, პირველი მათგანი ლირიკულია, მეორე მეზნებარე. დასამახსოვრებელია მოცეკვავე ი. ხალვაში, რომელსაც ახასიათებს კარგი გარეგნული მონაცემები, განვითარებული პლასტიკა და ვაჟკაცობა. თავისებურია ი. ცინცაძე პატარა სოლო ცეკვაში. ცეკვის მაღალი ტექნიკა და გამომეტყველება გვიჩვენებს თ. მიქელაძემ, თ. ჯახუტაშვილმა, ა. ან-

თიძემ, ვ. ინგოროყვამ, ს. ზომასურიძემ, ვ. შალიკაშვილმა, ნ. დავლაძემ და ნ. დევაძემ.

ქორეოგრაფ ე. ხაბაძის დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს „დავლურისა“ და „ქართულის“ ცეკვის საინტერესო ჩანაფიქრი, მგრამ ამასთან გვინდა ქალთა ჯგუფს ვუსურვოთ იმუშაოს ხელების პლასტიკის მეტ გამომეტყველებათზე.

კარგადაა დადგმული სასიმღერო-საცეკვაო ეტიუდი საკოლმეურნეო თემაზე „ქალო ნარინჯიანო“, რომელშიც განსაკუთრებით გამოირჩევიან ლამაზი ცეკვით საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ფ. კობალაძე, აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი ლ. ლუკაშვილი და ახალგაზრდა, მოცეკვავე ჯ. ჩიჩუა.

თითქმის ყოველ ცეკვაში არის რიგი პატარა სცენიკანი ნოველა თუ მასობრივი მოქმედება, ე. ხაბაძე ახერხებს იზოვოს ის მშვენიერ, ინდივიდუალური. რაც ერთ ხალხს მეორისაგან განასხვავებს. საზაგალითოდ შეიძლება დავასახელოთ ინსცენირება სომხური ხალხური სიმღერისა „გაზაფხული“, რომელიც თბილი დღეების დადგომას უმღერის (მუსიკა ნ. მიკირტიჩიანის, ტექსტი გ. სალუქვაძის), ცეკვის თანხლებით სიმღერის ოქმად ორი ახალგაზრდის პირველი სიყვარული. მსუბუქად, მოხდენილად ასრულებენ ამ ქორეოგრაფიულ ეტიუდს აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი თ. მიქელაძე, არტისტები გ. მიკირტიჩიანი, ი. ხალვაში, ი. ტრაპაიძე და ვაჟთა ჯგუფი, რომელიც ტემპერამენტოდ ასრულებს მწყობრს მხიარულ ხალხურ ცეკვას.

აზერბაიჯანული ცეკვა შექმნილია ქალთა ჯგუფისათვის, იგი სრულდება ქალთა გუნდის აკომპანიმენტით. ამ ნომრის შემდეგ შერეული გუნდის სიმღერით მიდის მებადურთა ლაზური ცეკვა. იგი გამოხატავს თევზჭერის პროცესს. ვფიქრობთ, ზედმეტია ცეკვის პირველი ნაწილი (ბადით ცეკვა).

საინტერესო ქორეოგრაფად გამოაჩინა თავი გ. ოდიკაძემ, გამოიყენა რა რუსული ცეკვების სიმღერე, რუსი ადამიანის დამახასიათებელი ნიშნება. მან შექმნა წარმტაცი რუსული, ახალგაზრდული ცეკვა. ეს სახუმარო ცეკვა აგებულია „კადრილსა“ და პერეალიასზე“. სრულდება იგი სწრაფი ტემპით, მხიარულად, მკვირცხლად. მასში ცეკვის სტილის მახვილი გრძნობა გამოაჩინეს აჭარის ასსრ დამსახურებულმა

არტისტმა თ. მიქელაძემ, ახალგაზრდა მოცეკვავე ქალებმა პ. ფილიპენკომ და რ. ანდრეევამ. ეროვნული თავისებურებითაა გამსჭვალული „უკრაინული ცეკვაც“.

ასევე მარჯვედაა მიგნებული რუმინული ხალხური ცეკვების ეროვნული კოლორიტი, ამ ქორეოგრაფიულ სუიტაში ბევრი პოეზია, ლირიკაა, საცეკვაო სახეების წრეში შეეყავართ კლარნეტს, რომელიც ასრულებს ხალხურ სიმღერა „დონას“, მოქმედება ხდება ტყეში განთიადისას. ხალხური ჩვეულების თანახმად, დღის დადგომის მისასალმებლად შეკრებილი გლეხები ცეკვავენ „კოლობრიას“, „მუშა-შაუმას“ და „სირბას“. ეს ცეკვა, როგორც დამდგმელის, ისე შემსრულებელთა შემოქმედებით გამარჯვებად უნდა ჩაითვალოს, კლარნეტის პაქტია ჩინებულად შეასრულა რ. ჯიბლაძემ (ახლა რ. ჯიბლაძე თბილისის კონსერვატორიის პროფესორია ა. ჯ.).

აჭარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის კონცერტი მოწმობს, რომ მას დიდად უყვარს თავისი ხელოვნება. ერცელი, მრავალფეროვანი პროგრამა ამტკიცებს, რომ ნიჭიერი კოლექტივი აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის მთავარი დირიჟორის მ. ჩხიკვიშვილის მხატვრული ხელმძღვანელობით არ კმაყოფილდება მიღწეულით, დაუცხრომლად აფართოებს რეპერტუარს ახალი ნომრებით. ამიტომ გასაგებია ის უდიდესი წარმატება, რაც თან ახლდა ნიჭიერი კოლექტივის გამოსვლას საქართველოს დედაქალაქში.

(„ზარია ვოსტოკა“, 1957 წ. 16/1).

აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის შესახებ

მ. ჩიჩინაშვილი,

საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე.

მ. შუბაშიაშვილი,

საქართველოს დამსახურებული არტისტი.

დედაქალაქის ასობით მაყურებელი ინტერესით უსმენ-

და აჭარის ასსრ ხელოვნების საუკეთესო წარმომადგენლებს, რომლებმაც ქართული სიტყვის ბარაქა, ქართული მუსიკის სიტკბო და სინაზე ჩამოიტანეს მზიური აჭარიდან.

საბჭოთა აჭარის ხელოვნების მოღვაწეთა ყოველი ჩამოსვლა დედაქალაქში ჩვენი მაყურებლის ცხოველ ინტერესს იწვევდა. ამიტომ გასაკვირი არ არის ის აღტაცება და სიხარული, რაც მაყურებელს მიანიჭა აჭარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის პირველმა კონცერტმა, რომელიც გაიმართა 1957 წლის 13 იანვარს მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო თეატრის შენობაში.

გემოვნებით შერჩეული რეპერტუარი—ქართული, მოძველებული რესპუბლიკებისა და დემოკრატიული ქვეყნების ხალხთა კლასიკური და ხალხური სიმღერები და ცეკვები, მოხდენილი კოსტიუმები ხელს უწყობენ კონცერტის წარმატებას.

ამაღლელებელი იყო სიმღერის ფონზე შესრულებული მხატვრული კითხვა (პროგრამის წამყვანი აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი პ. ინწკირველი). ანსამბლმა დიდი შთაგონებით შეასრულა კომპოზიტორ რ. ლალიძის „სიმღერა პარტიასზე“. დარბაზში გაისმის ძლიერი და სიხარულის მომგვრელი „სიმღერა მშვიდობაზე“ (კომპოზიტორი ბ. კვერნაძე, ტექსტი გ. სალუქვაძისა).

მკუხარე ხანგრძლივი ოვაციებით აჯილდოებს მაყურებელს ხალხურ სიმღერებს „შვიდკაცას“ და „ვანტანგურს“, რომლებიც ვირტუოზულად შეასრულა მომღერალთა ჯგუფმა ა. ანანიძის ხელმძღვანელობით.

მაყურებელთა ერთსულოვანი მოწონება დაიმსახურეს სოლისტებმა ე. დოლიძემ და ლ. ვერულაშვილმა, გ. ცაბაძის ლირიკული დუეტის „ნეტავ ვისთვის გაიღიმე“—შესრულებით.

დარბაზში გაისმის ზ. ფალიაშვილის უკუდაუ პანგები. გუნდი და სოლისტი ასრულებენ ცანგალას კუბლეტებს ოპერა „დაისიდან“.

საბჭოთა ხალხის უმაგალითო თავდადებულ შრომას უგალობს გრ. კოკელაძის სიმღერა „სამგორზე“, გუნდის მიერ ოსტატურად შესრულებულმა ამ სიმღერამ (სოლისტები ნ. ჩარეჭიშვილი და ალ. შალაძე) მაყურებლის ერთსულოვანი მოწონება დაიმსახურა.

მელოდია, მელოდიას ცვლის, ცეკვას სიმღერები ენაცვლება, დარბაზში ჟღერს „ინტერნაციონალის“ საზეიმო ჰანგები — კანტატა ოქტომბრის რევოლუციაზე, ასე ეწოდება ნაწარმოებს, რომლის მუსიკა ეკუთვნის ზ. ფალიაშვილს, ტექსტი ს. შანშიაშვილს.

რამდენი უშუალოდ, კოლორიტი, სილამე იგრძნობოდა ა. ლომთათიძის მიერ შესრულებულ (კომპოზიტორი ზანკოვსკი) უკრაინულ სამღერაში „ჰანძია“, რა მომნიშვნელოდ ჟღერდა კომპოზიტორ ვაშაკისის ჩეხური სიმღერა „პოლკა“, ეს სიმღერებზე ერთხელ კიდევ ცხადყოფენ, თუ რა დიდია ქართული ხალხის სიყვარული მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკებისა და დემოკრატიული ქვეყნების ხალხთა ხელოვნებისადმი.

დარბაზში კვლავ მშობლიური ჰანგები გაისმის. გუნდი ასრულებს კომპოზიტორ შ. მილორაევას „სიმღერა აჭარისწყალზე“ (ტექსტი ფ. ხალვაშისა, სოლისტები: ლ. ვერულაშვილი, ტ. დავითულიანი), გუნდი მღერის აჭარელთა ბედნიერ ცხოვრებაზე, მის ნათელ დღევანდელ დღესა და ბრწყინვალე მომავალზე.

მათალი ვოკალური ტექნიკა გამოავლინა გუნდმა ნ. სულხანიშვილის ნაწარმოების „სამშობლო ხევსურისა“ შესრულებით (სოლისტი ნ. ჩარეჭიშვილი).

ქარგი შთაბეჭდილება დატოვა კომპოზიტორ ალ. ფარცხალაძის და პოეტ ნ. მალაზონიას მიერ შექმნილმა ნაწარმოებმა „აყვავებული აჭარა“, ანსამბლის წარმატებას ხელს უწყობდა ინსტრუმენტული ჯგუფი, სუფთა და მწყობრი შესრულებით (ხელმძღვანელი მ. კილაძე).

შედარებით სუსტად იყო შესრულებული რუსული ხალხური სიმღერა „ეი უხნემ“ დამუშავებული სეფშნიკოვის მიერ.

მართალია, პროგრამა მრავალფეროვანი და საინტერესო იყო, მაგრამ უნდა აღინაშნოს, რომ სიმღერების სიმცირემ ერთგვარი უარყოფითი დალი დაასვა კონცერტს.

ანსამბლისათვის რეპერტუარის შერჩევას ძირითადი მნიშვნელობა აქვს, სწორედ ეს გაუთვალისწინებია და სწორი გზა აურჩევია აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის ქორეოგრაფიულ ჯგუფს, რომლის რეპერტუარში ფართოდ არის ნაჩვენები როგორც მშობლიური ხალხური.

ისე მოძმე რესპუბლიკებისა და დემოკრატიული ქვეყნების ხალხთა ცეკვები.

კონცერტზე პირველ ნომრად შესრულებული იქნა ცეკვა „დავლური“, „ქართული“ და „ხორუმი“, უძველესი მხედრული ცეკვა, რომელშიც ასახულია ბრძოლის ელემენტები. ქორეოგრაფ ე. ხაბაძეს ამ ცეკვისათვის შინაარსი არ დაუკაოგავს და ხალხური ელემენტების საფუძველზე შეუქმნია ღრმაშინაარსიანი ცეკვა, მისთვის დამახასიათებელი ილეთებით „მოსინჯვა“, „დაზვერვა“, „იერიში“, „ჩაქოლეა“ და სხვა. ამ ცეკვის სრულყოფილად წარმოდგენას ხელს უწყობს აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის თ. მიქელაძის ოსტატური შესრულება.

საბჭოთა სინამდვილე მეტად მდიდარი და მრავალფეროვანია. იგი საუკეთესო მასალას გვაძლევს თემატური ცეკვების შესაქმნელად. თანამედროვე ქართულ ქორეოგრაფიაში ერთ-ერთი წამყვან თემად გვევლინება საბჭოთა ადამიანის სიყვარული შრომისადმი, სწორედ ამ შინაარსიდან გამომდინარეობს აჭარის დამსახურებული არტისტის ალ. ჭიჭიშვილის დადგმული ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“, რომელიც სიმღერის თანხლებით სრულდება. სცენაზე გამოდის გოგონა, რომელიც ეალერსება ნარინჯებს, იგი ცეკვით ასახავს უხვი მოსავლის ზეიმს, ამ ზეიმს უერთდებიან დანარჩენი კოლმეურნეები; ცეკვაში კარგად არის ნაჩვენები შრომის პროცესები. ცეკვის ტემპი თანდათან იზრდება და გადადის საერთო ზეიმში. აქ მოხდენილად არის გამოყენებული მთიულური ცეკვის ელემენტები.

აჭარის სახელმწიფო ანსამბლის ქორეოგრაფიულმა ჯგუფმა, გარდა ქართული ხალხური ცეკვებისა, მაყურებელს უჩვენა რუსული, სომხური, აზერბაიჯანული, უკრაინული, რუმინული ცეკვები (ქორეოგრაფი გ. ოდიკაძე). აღნიშნულმა ცეკვებმა მაყურებელზე კარგი შთაბეჭდილება დატოვა, ამ ცეკვებიდან განსაკუთრებით კარგად ჩაფიქრებული და დადგმულია რუმინული ცეკვა.

წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა „მებადურის სიმღერამ“ ცეკვით. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ცეკვის პირველი ნაწილი, რომელსაც ოსტატურად ასრულებენ ე. მექვა-

ბიშვილი და ლ. შალიკაშვილი. რაც შეეხება ცეკვის მეორე ნაწილს (რომელშიაც მარტო ვაჟთა ჯგუფი იღებს მონაწილეობას) სრულიად არ შეეფერება პირველი ნაწილის ღრმა შინაარსს. სასურველი იქნებოდა მუსიკის ავტორს და ცეკვის დამდგმელს მეორე ნაწილიც იმავე ხასიათში განეფიქრებინათ, როგორც პირველი.

კონცერტის დასასრულს შესრულებული იყო სიმღერა „აყვავებული აპარა“. ამ სიმღერაში მოცემულა „განდაგანას“ ახალი ვარიანტი. ამ ცეკვას შესანიშნავად ასრულებენ ჩვენი დედაქალაქისათვის უკვე ცნობილი მოცეკვავეები. საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ფ. კობალაძე და ი. ხალვაში. ცეკვის რიტმი თანდათან იზრდება და გადადის სწრაფ ტემპში, მათ უერთდება მოცეკვავეთა ჯგუფი, ისინი აკეთებენ ნახევარ წრეს, წრის შიგნით იმართება შეჯიბრება ცეკვაში (მოცეკვავეები მ. ლომგულაშვილი, თ. მიქელაძე, ი. ხალვაში, ლ. დავლაძე, დევაძე, თ. ჯახლტაშვილი და ი. ცინცაძე). ცეკვის ტექნიკით მათ განცვიფრებაში მოყავთ მაყურებელი, თითოეულმა შემსრულებელმა ცეკვაში ახალი თავისებური ვარიანტები შემოგვთავაზა. ეს ცეკვები ზომ გამოხატავდა აყვავებული აპარის ლალ და სიცოცხლით სავსე ბუნებას.

როგორც ცნობილია ცეკვა „დავლური“ უძველესი ქართული ცეკვაა, იგი გამოირჩევა სხვა ცეკვებისაგან თავისი სიღარბისლით და სიფაქიზით, მასში უნდა მოჩანდეს ქართველი ქალის თავდაპერილობა და გრაცია, ამ ცეკვის დადგმისადმი ინტერესი კვლავ უფრო იზრდება, იმიტომ, რომ მასში ჩართულია ცეკვა „ქართული“. ამ კოლექტივმა „დავლური“ და „ქართული“, ეს მომხიბლავი და ღრმა შინაარსის ცეკვა, მკრთალად წარმოადგინა. სასურველია, მომავალში გაითვალისწინონ ამ ცეკვის სრულყოფილად დადგმა და შეუნარჩუნონ მას თავისი შინაარსი.

ანსამბლის ხელმძღვანელებს, აპარის ასსრ დამსახურებულ არტისტებს, მ. ჩხიკვიშვილს, ე. ხაბაძეს, დეკადის სამხატვრო ხელმძღვანელს, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს ა. ჩხარტიშვილს, კომპოზიტორ მ. მილორავეს, მხატვარს ი. სუმბათაშვილს არ დაუზოგავია ძალა და ენერგია რათა აპარის სახელმწიფო ანსამბლი ღირ-

უეულად წარმოედგინა დედამაქის მაცურებელთა წინაშე. ...ისევ გაისმის მისასალმებელი სიმღერის ტკბილი მილოდია და მქუხარე ტანით ასმაურებულ დარბაზში ნელა ეშვება ფარდა.

„კომუნისტი“, 1957 წ. 16/1.

დასკვნითი კონცერტი

20 იანვარს ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრში გაიმართა აჭარის ხელოვნებისა და ლიტერატურის დეკადის მონაწილეთა დასკვნითი კონცერტი, კონცერტში მონაწილეობა მიიღეს აჭარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლმა, ცვიომოქმედი კოლექტივების საუკეთესო წარმომადგენლებმა, ინდივიდუალურმა შემსრულებლებმა. საშუალო სკოლების; ბთუმის ზ. ფალიაშვილის სახელობის სამუსიკო სასწავლებლის მოსწავლეებმა ასწიეს ლამაზი ფარდა, რომელზეც გამოხატულია სახალხო დღესასწაულის სურათი, მეორე განყოფილება მიეძღვნა ლიტერატურულ მუსიკალურ მონტაჟს „ზეიმი მთაში“ (შუამთობა), მონტაჟში პროფესიულ მსახიობებთან ერთად მონაწილეობა მიიღეს პოპულარულმა თვითმოქმედმა შემსრულებლებმა ხ. ირემაძემ, ს. აბაშიძემ, ი. ირემაძემ, სახალხო მოქმელმა თ. ქათამაძემ, მეჩონგურეებმა ა. ბერიძემ, ი. ვერულიძემ, ჭიბონის დამკვრელებმა ი. ირემაძემ, მ. გორგაძემ და სხვ. დიდი წარმატება ჰქონდა მაყურებლებში სახუმარო ჯგუფურ ცეკვას „პოინანას“, წამყვანი ე. ხალვაში. მონტაჟი „ზეიმი მთაში“ იყო აჭარის ხელოვნების მუშაკთა მაღალი ოსტატობის, ხალხური შემოქმედების აყვავების ნამდვილი დემონსტრაცია.

მაცურებელი გულთბილად შეხვდა აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადის საბოლოო დასკვნითი კონცერტის მონაწილეებს (საკდესი).

ახალგაზრდობისა და სტუდენტთა მეექვსე ფესტივალის გახსნის ცერემონიალი, რომელიც მიეძღვნა მშვიდობის აღორძინებას მსოფლიო გზებზე, დიდ თეატრალურ სანახაობად დაგვირგვინდა ე. ი. ლენინის სახელობის სტადიონზე, ლუწნიკებში.

ამ დიდ ღეიმში მონაწილეობდნენ ჩვენი რესპუბლიკის წარმომადგენლები ვოკალური ანსამბლი „შვიდკაცა“ (ხელმძღვანელი ამჟამად საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი ჯანსუღ კახიძე) და თბილისის კომკავშირის სახელობის ცეკვის ახალგაზრდული ანსამბლი (ხელმძღვანელი საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ბუხუტი დარახველიძე).

აღსანიშნავია, რომ ამ მხატვრულ კოლექტივს — „ვოკალურ ჯგუფს, „შვიდკაცას“ და ცეკვის ახალგაზრდულ ანსამბლს ფესტივალის ლაურეატის წოდება მიენიჭათ. მოცეკვავეთა შორის იყვნენ ჩვენი თანაქალაქელები: ე. მეგრელიძე, ბ. სვანიძე, რ. კანიშვილი, ს. ჯანტურიშვილი. ყველას ფესტივალის ლაურეატის წოდება მიენიჭა, უნდა გამოვყოთ ვოკალური ანსამბლის „შვიდკაცას“ სოლისტი, გამყივანი, ამ უჩვეულო ხმის დიდი ოსტატი, გურიის წარმომადგენელი მ. შავეიშვილი, ამჟამად საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, რომელმაც ვოკალური ჯგუფის „შვიდკაცას“ თანაზიარად ფესტივალის ლაურეატის წოდება დაიმსახურა.

ფოლკლორულ ანსამბლებს შორის მოწოდების სიმალეზე იდგა მოსკოვის ახალგაზრდობისა და სტუდენტთა მეექვსე მსოფლიო ფესტივალის მონაწილე აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო დამსახურებული ანსამბლი, გაერთიანებული მახარაძის სარაიონო კულტურის სახლთან არსებულ მომღერალთა გუნდთან, რომლის შემადგენლობაში 120 მომღერალი და მოცეკვავე ითვლებოდა).

ანსამბლის ხელმძღვანელები იყვნენ მ. ჩხიკვიშვილი (საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი), ე. ერქომაიშვილი (საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე), მ. კილაძე, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, მთავარი კოორეოგრაფი ე. ხაბაძე (საქართველოს

სახალხო არტისტი), ამ სტრიქონების ავტორს ევალეზოდა ყველა ორგანიზაციული საკითხის მოგვარება. მასარაძელთა მხრიდან მოცეკვავეთა ჯგუფს წარმოადგენდა გ. სალუქვაძის ოჯახი.

ამ მხატვრულმა კოლექტივებმა წარმოადგინეს თეატრალიზებული დადგმა — „აქარული ქორწილი“, რომელიც გაიმართა მოსკოვის ცენტრალურ კულტურისა და დასვენების პარკში.

დედოფალი იყო სოფიკო იაშვილი, მეფე ჭემალ კიკნაველიძე, მე-6 ფესტივალის ლაურეატები (დედოფალს ემოსა თამარ მეფის მსგავსად. მეფეს ამშვენებდა ქართულ მეფეთა კოლორიტული სამოსი და კაზმულობა).

ფერი ფერს და მაღლი ღმერთსაო, გაისმოდა მექორწილეთა შორის, ემზად იფრქვეოდა თამადის სადღეგრძელოები, ნეფე-დედოფლის პატივსაცემად დარბაზს ეფინებოდა „შეიდკაცას“- მიერ შესრულებული „მრავალუამიერი“, სიმღერას ცეკვები ცვლიდა, სადღეგრძელოებს სადღეგრძელოები.

მოულოდნელად გაიღო საქორწილო დარბაზის მთავარი შესასვლელი, ფოლკლორული ანსამბლის წევრებმა დაწნული კალათებით შემოიტანეს ჩაის, ციტრუსის, ხილის, ჩურჩხელების სიუხვე, რამაც კიდევ უფრო განაცვიფრა ქართული საქორწილო სუფრაზე მოწვეული მოძმე რესპუბლიკების წარმომადგენლები და საზღვარგარეთელი სტუმრები.

ნეფე-დედოფალს ქართული სასმისით (ყანწით) მიესალმა 80 წელს გადაცილებული ღვაწლმოსილი პედაგოგი, ეროვნულ სამოსში გამოწყობილი ნატანბელი გერასიმე ბოლქვაძე და ცეკვა „ქართულით“ დაამშვენა საქორწილო სუფრა, რომელიც საღმინო ცეკვა „განდაგანაში“ გადაიზარდა. აჭარელი მოცეკვავეების ულამაზესი შესრულების შემდეგ ბატონმა გერასიმემ საცეკვაოდ გამოიწვია ნეფე-დედოფალი, რომლებმაც ბრწყინვალედ შეასრულეს ცეკვა „ქართული“ და ტაშის გრილში თავიანთი ადგილები დაიკავეს.

დამსწრეთა შორის იყვნენ ამერიკის, ინგლისის, საფრანგეთის, რუმინეთის, პოლონეთის, ჩეხოსლოვაკიის, გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის და, რა თქმა უნდა, ჩვენი

თვალწედნელი სამშობლოს ლიტერატურის, ზელოვნების და სპორტის წარმომადგენლები. ყველას გვიხაროდა, რომ ისინი გახდნენ ქართული საქორწილო რიტუალის მომსწრენი, რომელიც მოიცავდა თავაზიან სიტყვა-კაზმულობას, მრავალფეროვან სუფრულ სიმღერებს, ხალხური ცეკვებებსა და სანახაობათა მრავალსახეობას, სტუმრებს ცეკვით ნამდვილი ხელოვნება უჩვენა კინოს აღიარებულმა მსახიობმა ლ. აბაშიძემ, რომელმაც ყველანი განაცვიფრა „ბაღდადურის“ ვირტუოზული შესრულებით. ბოლოს სტუმრები და მასპინძლები ჩაებნენ ფერსულში, რომელსაც ქორეოგრაფი გ. სალუქვაძე უძღვებოდა (შემდგომ საქართველოს სახალხო არტისტი).

ქართული ზანგები ნილოსის ნაპირებზე

აქარის სიმღერის და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლმა 1960 წელს პირველად იმოგზაურა საზღვარგარეთ არაბთა გაერთიანებულ არესპუბლიკაში, სუდანში, კაიროში, პორტსაიდში. დამასკოში, სირიაში, ეგვიპტეში და სხვა ქალაქებში.

ამ ქალაქების საზოგადოებრიობა აღფრთოვანებით ეხმიანებოდა საუკეთესოდ შესრულებულ სიმღერებსა და ცეკვებს, თითოეულ სიმღერას თუ ცეკვას მჭიდრო ტანით ეხმიანებოდნენ.

მსახიობთა ოსტატობას სისტემატურად აშუქებდა პრესა. რადიო, ტელევიზია.

სირიაში მცხოვრებმა ლევან გაწერელიამ ანსამბლის თითოეული მსახიობი ოქროს საათით დააჯილდოვა და დიდი ბანკეტი გაუმართა. მას დიდი კავშირი ჰქონდა საქართველოსთან, ამან განაპირობა თბილისში ქართულ მიწაზე ლ. გაწერელიას დასაფლავება, რა თქმა უნდა, მისივე სურვილით.

გოლომეა

როგორც ხედავთ, თავმომწონე და თავმოყვარე ქართველებს ოდითგანვე ზოდგამთ ხალხური ცეკვის ხელოვნება. ამ

მხრივ საამისოდ ნიჭიც აქვთ და გემოვნებაც. იგი არის მისი სიცოცხლის თანამგზავრი შრომაში, ბრძოლაში, ქირში თუ ლხინში და მის გარეშე სიცოცხლე ვერ წარმოუდგენია, ამას კიდევ მეტი ელვარება ენიჭება. როცა იგი მაღალი კულტურით არის დამშვენებული.

პოეტ იოსებ ნონეშვილის თქმით:

ქართული სული ვაჟკაცის
ცეკვებში ამღვრებული.
ხან დინჯი, როგორც ლილეო
ხან ფიცხი, გახელებული,
მკლავებში გამომწვევდელი
ოცნება-უსაზღვროება,
ქალ-ვაჟის ტრფობის უკვდავი
და უნაზესი პოემა.
რაც კი უხსოვარ დროიდან
ჩვენ გულში ცეცხლი ანთია,
ქართულ ხალხს ქართულ ცეკვებში
მაუქსოვ-ჩაუხატია,

პოეტ ჯემალ ქათამაძის თქმით:

ცეკვა არის წინაპართა
ოშში მართვედ წამოფრენა,
ჩვენი სულის, ჩვენი ქირის,
ჩვენი ლხინის აღმაფრენა.
ჩვენი ერის ისტორია,
ჩვენი ხალხის დაძახება.

საქმე

გ ი ლ ო ც ა ვ

ბატონო ალექსანდრე!...

უბრალოდ საშა!

მეგრულო ნაპერწკალო ქარების ფრთაში,
თქვენს ცერის წვერებს ვაშა და ვაშა,
თქვენს ჭიქურ სხლტომას ტაში და ტაში.

წუთისოფლის გზაზე საღად და ლაღად,
რომ ფეხის წვერებით იაროს კაცმა,
არის ხელოვნება!..

პირველი ტალღა,

პირველი სიხარული, ჭვარი და ჭვარცმა.

მე თქვენი სიყმაწვილის ბალანი მეწვის,
მე თქვენი სიყმაწვილის ფილტვებით ვსუნთქავ,
მთუთქავს თქვენებული ქართულის ცეცხლი,
თქვენებული გულის მხურვალემა მთუთქავს.

გართობა არ არის ქართული ცეკვა,
უბრალო მოსრატა მშობლიურ მიწის,
მასში საქართველოს დიდება რეკავს,
შეხლა და შერკინება, სისხლი და ფიცი.

გართობა არ არის ქართული როკვა.
მასში ოცნებაა ხალხური ხვალის,
ჩვენ ყველა მოძალადეს ცეკვებით მოვკლავთ,
ხელშიც რომ არ გვეჭიროს ნატეხი ხმალის.

ბატონო ალექსანდრე!
უბრალოდ საშა,
თქვენს დაღლას ვემთხვევი, თქვენს ქართულ სამოსს,
სამოცი სიხარული მხრებს უკან დაგრჩა,
აქედან მოგილოცავ მომავალ სამოცს...

ზ. გორგილაძე 4/10—1975 წ,

სამოცი წლის საშა ჯიჯეიშვილს

ვხედავ წლებმა, ჩემო საშა,
ვერ დაგჩაგრეს, პირიქით,
კვლავ საჩოხე წელი დაგრჩა,
არა ბებრის ქვირითი,

რაც შენ ცეკვით გაგივლია,
ერთმანეთს რომ ემატოს,
ასჯერ მაინც გაივლიდი
ჩვენი მიწის ეკვატორს,

რაც შენ ტაში მიგილია,
რომ ეუმატოთ ერთმანეთს,
დარჩებოდათ პირი ღია
ყველა მომხვეჭ შექრთამეს,

არ გქონია ბაღჩა-ყანა,
დიდოსტატო ძამია.
ეს ცხოვრება, ეს ქვეყანა
ტკბილად მოგიჭამია.

ვინც არ არის ნასიცხარი.
კარგად იცის ვინცა ხარ.
და მეც ყველა არ გითხარი,—
ასი წლისთვის გინახავ!

სიკვდილს მოკლავს ფიქრი ზენზე,
აქეთ ფიცრებს, იქით ქვებს,

და შენს ტიტველ საქოჩრეზე
კვლავ ქოჩორი იფეთქებს!
ბათუმის პიონერთა პარკის
მწვანე თეატრი. 22/10—1975 წ.

ნ. მაღაზონია

ჩემს ძვირფას საშას

მოგივლია ფეხის წვერით
საქართველოს მთა და ბარი,
ყველა კუთხეს ემსახურე
ყველა კუთხის მეგობარი.

1. გააცოცხლე "მთიულური",
ქართული და „განდაგანა“,
გაზაფხულის მე ვარ ია
ნარინჯებში ტკბილი ნანა“.

როცა ომი იყო მძიმე,
როცა სიკვდილს თესდა ომი,
შუა ცეცხლში ტრიალებდი
მებრძოლი და მსახიობი...

ქობულეთი, ფოთი, ქედა,
სოხუმი და ხულოს მთები,
დოლ-გარმონით დააფეთე
და შეკარი, როგორც ძმები

ცეკვით, ნიჭით, გულით, ცოდნით
გაიტანე შორეთ ლელო,
ყველგან, სადაც შენ იყავი,
ასახელე საქართველო.

გაგიზრდია არწივები —
ბევრი ცირა, ბევრი ვაჟა,
სუხიშვილის ბოკეერი ხარ,
და აჭარის შვილი საშა!

არა გვჯერა მესამოცე
გაზაფხულის სვამდე ნათელს,

შენი სახე და ღიმილი
ათას სცენას გაანათებს.

ჭ. ქათამაძე 4/12—1975 წ.

• • •

გული იხსენებს შენს დადგმებს
სხვა წარმატებებს, სხვა გულებს
„ძაბრას“, „მთიულურს“, „აფხაზურს“,
„დავლურს“, „ქართულს“ და „სვანურებს“!

შენ ცეცხლო კაცო, მშვენებავ,
გულში ჩაგიკრა თბილისმა!
ღმერთმა დალოცოს ნამუსი
ჩიჭეიშვილის სისხლისა.

ფილარმონიას ეტრფოდი,
კვლავ ეტრფი, მუდამ გიქია,
გიგზანის ათას მოკითხვას
შენი ღორიან კიტიო.

ქ. კასრაძე

უბერებელი პროფესიონალი

რომ იტყვიან, უბერებელი კაცია ბატონი ალექსანდრე
ჩიჭეიშვილი, დიახ, სანგვინიკური ნატურა კოლხეთის მადლი-
ანი მიწიდან მოსდგამს მას, მერე ისიც ხომ ვიცი, რანაირი
ზრდილნი არიან ჭეშმარიტი მეგრელები, თუნდაც გურულის
გვარიოთა...

ალექსანდრე მექსიკურად ალექსანდროდ ჟღერს, საშად
კი ქართულად და ვერ გამიგია რატომ.

თავად ხშირად წარმომიდგენია მესტანგზე ამხედრებუ-
ლი, თავდამშვენებული ოქროსფერი სომბრეროთი. გიტარ-
ით, სულისშემძვრელი „ბესამე მუჩოს“ მოძახილებით...

ხომ მოხდენილად გვესახება თვით ალექსანდრო? ასე

ვთქვათ ხოიკინი მურიეტას ამპლუაში, მაგრამ მე მასსოვს იგი ჩასირმულ ჩოხა-ახალუხში რომ გამოეწყობოდა, თეთრ ყაბალახს გადაიფენდა ბეჭებზე და მესტებს შემოიტმასნიდა ლარივით სწორ ფეხებზე, ნამდვილ მურიცხად გვეცხადებოდა და თვალს ველარ ვაშორებდით მოწყვანტილ ალუხანდროს.

ეს ხომ უდავო ისტორიაა, მაგრამ, ცეკვას რომ დაწყებდა, ჩქინი საშა, ქორეოგრაფიული გრაციანი აპოგეას აღწევდა. აი, სხვა შესრულებით ნამდვილად არ მინახავს ამნარი „ქართული“, „მთიულური“, „მონევეური“, „სორენი“, „არირა“, „ჯან სულო“ თუ მისთანანი. და აქვე იძულებული ვარ ჩაეარუსულო:

- „ონ ქე დეისტვიტელნი აპოლონ ტანცა!“.

ისე მიჩვენია, ამგვარი რამ ესპანელს ეთქვა, იმას — „ფანდინგოს“ ან „ხაბანერას“ რომ ცეკვავს.

იმ სანახაობითი კერების ჩამოთვლა, სადაც ალექსანდრეს ტემპერამენტისა და ცეცხლის ნაპერწკლები დაუნთხია სცენაზე, ისევე შეუძლებელია, როგორც ზღვის სანაპიროზე ქვიშის დათვლა. ალბათ, აქ საკმარისი არ იქნება ვახსენოთ ქალაქები, თბილისი, მოსკოვი, ლენინგრადი, კიევი. ცაქია, ფოთი (ანუ ფუთი) და ბათუმში კონსტრუქციის ნაღმა დღანახა.

დიდი სურვილის მიუხედავად, ვერც იმას ჩამოვთვლი, რამდენი ბავშვი აწიარა ფოლკლორს, რაც მოაგარია სიკეთე, ჩაუნერგა და ასწავლა ის, როგორც ვაჟკაცურად უნდა დადიოდეს ქართველი ახალგაზრდა, ქალიშვილი კი — დაგოვამსებდეს.

სიტყვას იტყვის და სულმნათი პოეტისა არ იყოს „ცამ ქუხილი დაიწყოს“, მოგვესალმება და თითქოს მშობლიური ბუნების კალთა ნაირფერი ყვავილებით გვეგებება. მოწყენილს დაგვინახავს და, შეუძლებელია, იმედიანი სიტყვა არ მოგვანველოს, დავრდომილს დაინახავს და, არ იქნება გვერდი აუაროს.

აი, ასეთია ჩვენი ალუხანდრო—ალექსანდრე—საშა—მაჩარია. მერე სწორუბოიარი თამადაც რომ არის! ბედნიერია ყველა ის ახალშეუღლებული წყვილი, რომელიც მას, გულშიან მამულიშვილს, დაულოცნია.

მე მთხოვეს სიტყვებით ამესახა ბატონ ალექსანდრეს

ბორტრეტი. ქაღალდზეც ყოველგვარი შელამაზების გარეშე .ის გადვიტანე, რაც გულმა მიკარნახა. იმას კი, რა სახსენებელია და მისი წოდების — საქართველოს დამსახურებულო არტისტის მიღმა წლები და თარიღები ჰქვია.

ჰოდა, ვერც იმას გაგანდობთ, რამდენი წლისაა უბერებელი პროფესიონალი მსახიობი ალექსანდრო, ჩვენი სიმპათია და იმათიც, ამ ქალაროსანში ქეშმარიტ რაინდს რომ ცნობს. მართალია, მას ძალიან მოუხდებოდა ოქროსფერი სომბრერო, მაგრამ სვანური ქუდის გარეშე მაინც ვერ წარმომიდგენია ქეშმარიტი კოლხი, შეხვედრებისას ომახიანად რომ შემოგძახებს:

— გუმორძგუა, ჯიმა, გუმორძგუა!!!

ამას წინათ ამასვე უმეორებდა ბატონი ალექსანდრე და მეკრდში იკრავდა მის ყოფილ მოსწავლეს, ახლა კი ისრაელის მოქალაქეს, დავით ხუბელაშვილს, ქორეოგრაფსა და თეატრალურ მოღვაწეს. შეხვედრის მონაწილენა აღაფრთოვანა ამ დუეტის უხადო ოსტატობამ, ემოციური „სვანურისა“ და „ხანჯლურის“ ურთულესი ილეთების დემონსტრირებამ.

ნომრის დამთავრების შემდეგ რომ ვკითხე, ნუთუ არ დაიღალეთ-მეთქი, მითხრა:

— აბა, მუქო. ბოშო, მაგრამ დიდი ხნის მონატრებული მეგობრის ხილვა ენერგიას მიათქეცებს. მას ენაცვალოს ჩემი თავი!..

ამ სიტყვების შემდეგ გამახსენდა, როგორი სიყვარულით მოიკითხა დავით ხუბელაშვილმა თავისი მასწავლებელი შორეული ისრაელიდან, როდესაც საქართველოს ტელევიზია ქართველი ებრაელების სიტყვებს გადმოსცემდა.

ვლადიმერ დარჩია

შემოქმედის ასპარეზი

ახლა საქართველოში ბევრი ანსამბლია, ღვთის წყალობით მოცეკვავეც ბევრი გვყავს. მაგრამ არიან ადამიანები, რომლებიც განსაკუთრებით გამოირჩევიან ცეკვის მანერით,

შესრულების ოსტატობით, გარეგნული მიმზიდველობით, ექსკლავანებითა და სიხსარტით. ის, ვინც ბუნებით შემოქმედია, განუმეორებელ, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ სახეს ქმნის. თავისი შტრიხი შეაქვს ეროვნულ ქორეოგრაფიაში. და პროფესიონალიზმით ატკბობს მაყურებელს.

ასეთ შემოქმედთა რიცხვს ეკუთვნის საქართველოს დამსახურებული არტისტი ალექსანდრე ჯაჭიშვილი, იგი ფოტოში დაიბ. და 1915 წელს.

საქართველო უმდიდრესი ქვეყანაა, რომლის ყველა კუთხეში გასმის ბრძნული ხალხური სიმღერები. ქართველები დასაბამიდან მღეროდნენ მთაში თუ ბარში, შინ თუ გარეთ და სიმღერა მათთვის იყო სულიერი სიმტკიცის, გაუტეხლობისა და აღმაფრანის საშუალება. იქნებ იმ მელოდიების სიტკბომ უბიძგა ალექსანდრეს. გამსდარიყო შემოქმედი. ოცნებობდა ლოტბარობაზე, მაგრამ ცხოვრებაში სხვაგვარად წარიმართა მისი ბედი. იმხანად ფოტოში ილიკო სუხიშვილმა დააარსა ხალხური ცეკვების სტუდია. ალექსანდრემ პირველი დღიდანვე მიიპყრო სტუდიის ხელმძღვანელთა ყურადღება, სწრაფი, დაუდევარი ყმაწვილი ისე ადვილად ითვისებდა ქორეოგრაფიულ ილეთებს, თითქოს დიდი ხნის ნავარჯიშევი იყო. მოწონებას წარმატება მოჰყვა. ჩქარა ინდივიდუალურ შემსრულებელთა საქალაქო კონკერტებში პირველი ჯილდო მედალი დაიმსახურა მოცეკვავის გამოსახულებით. 17 წლისა ფოტის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლში სოლისტად მიიწვიეს. ასე დაიწყო აღმა სვლა. იგი არა მარტო ასრულებდა, ხვეწავდა და კორექტივები შეჰქონდა ცალკეულ ცეკვებში. გავიდა ორიოდ წელი და ამიერკავკასიის ხალხთა ოლიმპიადის პრიზიორი გახდა. ამ წარმატებამ გადამწყვიტა მისი მონაწილეობა საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადაში. რომელიც მოსკოვში გაიმართა 1937 წელს.

ასე გაითქვა მოცეკვავემ სახელი. მალე იგი ბათუმში მიიწვიეს. ახალ გარემოსაც იოლად შეეთვისა. განსაკუთრებით დიდი საქველმოქმედო მუშაობა გასწია სამამულო ომის წლებში. კონცერტს მართავდა სამხედრო ნაწილებში, საბრძოლო გემებზე, ჰოსპიტლებში. იმ მძიმე დღეებში არა მარტო მეომრებთან, ყველგან, ქალაქად თუ სოფლად, სადაც

კონცერტებს მართავდნენ, მხნეობა, სიცოცხლის სიყვარული შეჰქონდათ ადამიანებში მას და მის კოლექტივს.

აქარაში ნახევარი საუკუნე ემსახურა ეროვნული ქორეოგრაფიის აღმავლობის საქმეს. რამდენი ხელოვანი აღზარდა, ვინ მოთვლის. ბევრს დიდ ასპარეზზე გაუქაფა გზა, ზოგიერთმა მათგანმა საქართველოს სახალხო არტისტის მაღალი წოდებაც დაიმსახურა.

ალექსანდრე ოდნავადაც არ გრძნობს წლების სიმძიმეს — ღმერთმა ერთი დღეც ნუ მაცოცხლოს ქორეოგრაფიისა და საერთოდ ხელოვნების გარეშე, მე არ დავიღლები ჩემი ხალხის სამსახურშიო. მხნეობით აღსავსე აქბობს და თვალადაც ეტყობა, რომ ეს ასეც არის. ის კვლავ აგრძელებს პედაგოგიურ მუშაობას, ზოგჯერ სცენაზეც გაიღვლებს, და ვრწმუნდებით რომ, არც მუხლი ღალატობს, არც გული, თვალები ცეცხლით ევსება. თითქოს ფრთები შეესხაო, მსუბუქად დაჰქრის სცენაზე, და გვიბრუნებს იმ აღმაფრენას, რასაც თავიდან შეგვაჩვია.

მისი ღვაწლით იგი დიახაც იმსახურებს სახალხო არტისტის წოდება ატაროს, რაზედაც წარდგენილია ამჟამად.

მხეილ გორგილაძე

ცეკვის ტრფიალი

ამ ოციოდე წლის წინ თბილისში მოსწავლეთა თვით-მოქმედების რესპუბლიკური ოლიმპიადა ტარდებოდა. პირველად მაშინ გამახვილდა ყურადღება საბავშვო თემატურ რეპერტუარზე, მაგრამ რამდენიმე დღე ვუყურებდით რესპუბლიკის ქალაქებისა და სოფლების გამოსვლებს და ამ მხრივ სასიხარულოს ვერაფერს ვხედავდით. დადგა აქარის დღე. ბათუმის ერთ-ერთი ქორეოგრაფიული სკოლის წრემ წარმოადგინა მშვენიერი საბავშვო ცეკვა. პატარები გამოვიდნენ ურიკებით, თოჯინებით, ფერად-ფერადი ქოლგებით და სცენაზე თითქოს მზის სხივები დაიღვარაო, იფეთქა სიხარულმა. ლალ, მხიარულ ბავშვურ ცეკვას მოჰყვა მაყურებლის ენერგიული ტაში, მოწონების შეძახილები. ყიურობ

სკოლა ერთხმად დააჯილდოვა ოქროს მედლით. მაშინ გაცი-
ცანით ამ მშვენიერი საბავშვო ცეკვის ავტორი და დამდგმე-
ლი საქართველოს დამსახურებული არტისტი ალექსანდრე
ჭიჭეიშვილი.

მას შემდეგ საშუალება გექონდა თვალი გვედევნებინა
მისი საქმიანობისათვის და ყოველთვის მოხიბლული ვიყავ-
ით მისი მოუსვენარი, დაუდგრომელი ხასიათით, ცეცხლოვა-
ნი ტიშპერამენტით.

რაც პერიოდი, როდესაც ვშეფობდით მოსკოვში მომუშა-
ვე ქართული ცეკვის ცნობილ საბავშვო ანსამბლებს „ივე-
რიას“ და „კოლხიდას“, რომელთაც ცეკვის დიდი მოყვარ-
ული რევაზ ჯანიაშვილი ხელმძღვანელობს. მან შემოგვითვა-
ლა, იქნებ როგორმე დამეხმაროთო. კარგი ქორეოგრაფი
მჭირდებაო: მოსკოვში ამ საბავშვო ანსამბლებს ისეთი მშვე-
ნიერი სასტუდიო შენობები აუშენეს, რომ ბევრ სახელმწი-
ფო ანსამბლს შეშურდება. ერთ-ერთი, ვისაც შევთავაზეთ
გამგზავრება და რამდენიმე ცეკვს დადგმა მოსკოველ ბავ-
შეებთან, ალექსანდრე ჭიჭეიშვილი გახლდათ. იგი დათანხმ-
და ამ წინადადებას, გაემგზავრა და ყოველგვარი ანაზღაურ-
ების გარეშე, მრავალი დღე ოფლს იწურავდა ვარჯიშსა და
თავაულებელ შრომაში რუს ბავშვებთან, რათა მათ ქართუ-
ლი ცეკვის მაღლი ეგრძნოთ. ზოგი მათგანი შემდეგ გვიამო-
ბდა — „ქართული ცეკვის ცეცხლი საშა მასწავლებელმა გვი-
ჩვენაო“. მას შემდეგ „საშა მასწავლებლის“ დახმარებით
„კოლხიდა“ და „ივერია“ ბევრჯერ ესტუმრა ზღვისპირეთს,
ზაფხულობით ბათუმსა და ქობულეთში დაიღო ბინა დასას-
ვენებლად და სავარჯიშოდ.

აჭარაში ვერ მონახავთ სკოლას, სადაც ალექსანდრე
ჭიჭეიშვილს საკუთარი ხელით რაღაც არ გაეკეთებინოს. ფო-
თისა და ბათუმის ცეკვისა და სიმღერის სახელმწიფო ანსამ-
ბლებს კარგად ახსოვთ მისი ცეკვაც და ქორეოგრაფობაც.
ბევრი იგონებს ალექსანდრეს „ქართულს“. ისეთი მომხიბლ-
ავი და რაინდული იყო, ისეთი თავისებური და განუმეორე-
ბელი, რომ იქნებ თავისი დიდი მასწავლებლის ილიკო სუხი-
შვილის ნიჭი აქ განხორციელდაო. თავის დროზე ხომ ილი-
კო სუხიშვილის „ქართულიც“ ყველას სალაპარაკო და სასე-
ნსაციო გახლდათ.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა, პატარა ფოთელი მოცეკვავე აჭარის ხელოვნებას სათავეში ჩაუდგა, როგორც მუსიკალური და ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თავმჯდომარე და აი, ახლა სხვა „ამპლუაში“ — იუბილარის, შემოქმედებით სიმწიფის პერიოდში აღმოჩნდა. სამოცი წელი ისე მოადგა კარს, რომ 45 წლის განმავლობაში ნაცეკო, დადგმული, განახლებული, აღდგენილი, აღმოჩენილი, მოგონილი ცეკვები ერთ დიდ შემოქმედებად, ღვაწლად, სამშობლოს სადღეებელ სადღეგაძელოდ წარმოგვიდგება.

ჭ. მუჭირი

საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე

თემა: ხალხური ქორეოგრაფია

მეთხე წელია საქართველოს და აჭარის დამსახურებული არტისტი, საზოგადოება „ცოდნის“ აჭარის რესპუბლიკური ორგანიზაციის გამგეობის ლექტორი ალექსანდრე ჯაჭეიშვილი კითხულობს ლექციებს თემაზე „ქართული ხალხური ცეკვები და მისი მესვეურები აჭარაში“.

ჩვენი ავტონომიური რესპუბლიკას მშრომელებმა მწიგნულოვნად გაამდიდრეს ქართული ხალხური საცეკვაო ხელოვნებას საგანძური. „ხორუმი“, „განდაცანა“, „ხერტლის ნადი“, ლაზი მეთევზეების ცეკვა ეროვნული საცეკვაო რეპერტუარის ორგანული შეიადგენელი ნაწილი გახდა და ჩვენი რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთაც ფართო აღიარება მოიპოვა. ამ ცეკვებს ამუშავებდნენ და პოპულარიზაციას უწყევდნენ გამოჩენილი ოსტატები სსრ კავშირის სახალხო არტისტები ნინო რამიშვილი და ილიკო სუხიშვილი, საქართველოს სახალხო არტისტები დავით ჯავრაშვილი, ჯანო ბაგრატიონი და სხვები. მათ მიერ დანერგილი ტრადიციები შესანიშნავად განავითარა საქართველოს სახალხო არტისტმა ენგერ ხაბაძემ.

ლექციაში ორგანულად არის ჩართული ქართველი პო-

ენტების ლექსები ქართული ცეკვის არსზე, სილამაზესა და მომხიბვლელობაზე.

ქართული ხალხური საცეკვაო მელოდიები, სლაიდები და კინოფრაგმენტები კიდევ უფრო შთამბეჭდავსა და მიმზადებელს ხდის ალექსანდრე ჭიჭეიშვილის გამოსვლას.

და ერთი დამახასიათებელი დეტალიც: მსახიობი აუდიტორიის წინაშე ეროვნული სამოსით გამოდის, ესეც გარკვეულ კოლორიტს ქმნის.

ალექსანდრე ჭიჭეიშვილმა ბავშვობიდანვე შეისისხლხორცა ქართული ხალხური ცეკვები. იგი მონაწილეა საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების პირველი დეკადის: მოსკოვში 1937 წელს, აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადისა თბილისში 1957 წელს. დიდი სამამულო ომის წლებში მან შექმნა საფრონტო ანსამბლი, რომელმაც პოსპიტლებში, სასაზღვრო ზონის, საზღვაო ფლოტისა და სახმელეთო ჯარების მებრძოლებისათვის მრავალი კონცერტი გამართა.

წლების მანძილზე ალექსანდრე ჭიჭეიშვილი მუშაობდა ქორეოგრაფად, იყო აჭარის ხალხური შემოქმედების საოლქო სახლის დირექტორი, აჭარის მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თავმჯდომარე.

ალ. ჭიჭეიშვილმა ლექციები წაიკითხა საქართველოს მუსიკალურ საზოგადოებასთან არსებულ სახალხო უნივერსიტეტში, აჭარის კულტურის სამინისტროს სამეცნიერო-მეთოდოლოგიური ცენტრის, მასწავლებელთა დახელოვნების, ინსტიტუტის, ბათუმის საბიბლიოთეკო სისტემის მუშაკთა სემინარებზე, აჭარის მუსიკალურ საზოგადოებაში, ავტონომიური რესპუბლიკის რაიონულ ცენტრებში, ჯანმრთელობის კერებში, სკოლებსა და სასწავლებლებში.

მიხეილ მშვიდლობაძე

გატონო საშაი

ქართული ცეკვის ღვაწლმოსილო მებაირახტრეც, ჩვენო
ამაგდარო და საამაყო ამქარო, ამ საიუბილეო საღამოზე

მოვსულვართ შენი შეგირდები, რათა ერთხელ კიდევ ნათელი სხივი მოვფინოთ შენს ღვაწლს ქართული ხალხური ქოროგრაფიის განვითარების საქმეში, ჩვენი აღზრდა-ჩამოყალიბების საქმეში.

გილოცავთ დღესასწაულს, გისურვებთ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ფოლადისებრ მტკიცე ჯანმრთელობას, წარმატებებს ჯარად ცხოვრებასა და შემოქმედებაში, იდლებრძელე, მრავალუცამიერ.

თ. გაბაიძე, თ. შიქელაძე, ნ. გოგიტიძე, თ. ბეჟანიძე,

თ. პელაძე, გ. მიქაძე, ა. ანთაძე, ე. მეგრელიძე,

ნ. დეჟაძე, გ. ბაკურიძე და სხვები.

საშა ჯიჯეიშვილი — ცეკვის ბრძნალი

ვისაც ერთხელ მაინც უნახავს თეთრი ჩოხა-ახალუხითა და მუხლამდე შეფყელიანი საძირებიანი სცენაზე გამოსული-ლამანსახიანი კაბუკი საშა ჯიჯეიშვილი, რომელიც იშვიათი ოსტატობითა და რაინდული სიჩაუქით ცეკვავდა „ქართულს“, მას მუდამ ემახსოვრება იგი, ჩვენი საშა, მოცეკვვე შევარდენი, ტკბილსამზერი ვაჟკაცი, ცეკვისათვის შობილი — ასეთი ეპითეტებით ამკობდა საშა ჯიჯეიშვილს მისი ცეკვით მოჯადოებული საზოგადოება, პოლოდისმენტები, მოწონების შეძახილები, ყვავილები ყოველთვის ახლდა მის გამოსვლებს.

ალექსანდრე (საშა) ჯიჯეიშვილი ჩვენს ქალაქში აღზრდილ ამაგდარ ხელოვანთა პლეადის ღირსეული წევრია, ფართო მანსტაბის შემოქმედი-ქოროგრაფია. ამის დასტურია მისი თიანჭმის ნახევარსაუკუნოვანი მოღვაწეობა.

საშა სიმღერისა და ცეკვის მადლს ოჯახში ეზიარა. მაიამისი ქრისტეფორე გურული სიმღერების კარგი მცოდნე იყო, კრიმანჭულიც საუცხოოდ იცოდა და კარგად ცეკვავდა. შვილებსაც აყვარებდა ცეკვა-სიმღერას. განსაკუთრებით კი საშას მიმართ იჩენდა ყურადღებას. ტანმორჩილი, ცქვიტი, მსიარული ბიჭუნა დაჰყავდა ნინოშვილის უბნის კლუბთან არსებულ მომღერალ-მოცეკვავეთა წრეში, სწორედ აქ მიი-

ლო საშამ შინაურული გაწვრთნა, ხოლო 1925 წელს ათი წლისამ პირველად ნახა ნამდვილი პროფესიული ცეკვები, რომელიც იმხანად ფოთის ლენინის სახელობის ცენტრალური კლუბის (ახლანდელი პოლიტგანათლების კაბინეტის შენობა) ქორეოგრაფიულმა სტუდიამ წარმოადგინა დიდოსტატი ქორეოგრაფის ილიკო სუხიშვილის ხელმძღვანელობით.

სტუდიამ ათეულობით ახალგაზრდას შეაყვარა ცეკვა და მისცა ცხოვრების საგზური. მათ შორის ერთ-ერთი პირველი ალ. ჭიჭეიშვილი იყო, რომელმაც ინდივიდუალურ კონკურსში წარმატება ჰპოვა.

შემდეგ სტუდიადამთავრებული საშა ქალაქის სახელმწიფო ეთნოგრაფიული გუნდის სოლისტი და ქორეოგრაფიული ჯგუფის ხელმძღვანელია. იგი მხარს უმშვენებს გამოცდილ ლოტბარებს; რემა შელევას, მიხეილ ხავთას, საშა მარგალიტაძეს.

1934-37 წლებში საშა არაერთი ოლიმპიადისა და დეკადის მონაწილეა. მათ შორის მოსკოვში გამართული ლიტერატურისა და ხელოვნების 1-ლი დეკადისა, ხოლო 1938 წელს თბილისში ჩატარებულ მე-5 რესპუბლიკურ ოლიმპიადაზე მას ინდივიდუალურ შემსრულებელთა შორის პირველი ადგილი მიეკუთვნა. მაშინ ქალაქის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლიც გამარჯვებულად აღიარეს.

ამ პერიოდში იგი ნაყოფიერ შემოქმედებით მუშაობას ეწევა. აღადგენს და პროფესიული ოსტატობით დგამს მასობრივ ცეკვებს „დავლურს“, „სიმღის“, „ძაბრას“, „მთიულურს“, „აფხაზურს“, „სვანურს“, „ცერულს“ და სხვა.

1939 წლიდან ალ. ჭიჭეიშვილი მოღვაწეობას აგრძელებს აჭარაში. მონაწილეობს საოლქო აკადემიურ და სახელმწიფო ეთნოგრაფიულ გუნდებში, როგორც ცეკვის დამდგმელი, აგრეთვე ცალკეულ ორგანიზაციებთან და სასწავლებლებთან არსებულ ანსამბლებში, ამასთანავე მოწვევით ემსახურება ფოთის, აგრეთვე მახლობელი რაიონების ანსამბლებს.

მან რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთაც ჰპოვა აღიარება. საშა ქართული ცეკვების შესწავლაში დახმარებას უწევს მოსკოვის ხელოვნების მუშაკთა ცენტრალურ სახლს, უკრაინის ამიერკარპატის ანსამბლს, მოსკოვის სახალხო ანსამბლ „კოლხიდას“.

კვლავ ახალი ნიშნულებით ივსება მისი ქორეოგრაფიული რეპერტუარი. კომპოზიტორებთან კოსტაქტოთ იგი ქმნის სა-
ნახაობით ცეკვა-კომპოზიციებს „ყვავილებში დამეყარვე“,
„მე ია ვარ“, „თოჯინების გასაუბრება“, ცეკვების „განდაგა-
ნას“, „სორუმის“, „მეჩაიე ქალთა ცეკვს“ თავისებურ ვარი-
აციებს, დიდი სახელი შესძინა ცეკვს „ქალო ნარინჯიანო“,
რომელიც მან შექმნა სახალხო მეოცნს ი. გრიშაშვილის ლექ-
სზე და კომპოზიტორ ს. ცინცაძის მუსიკანზე.

„საკოლქეურნე“, თემაზე სიმღერის თანხლებით გაკეთებ-
ული ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“, სადაც კოლმეურნენი უმ-
ღერაან შრომასა და ლხინს, მისი შესრულება ანსამბლში მი-
დის ფრიადზე, რომელიც მაყურებელმა მიიღო აღფრთოვანე-
ბით და იგი განმეორებულ იქნა. — წერენ სახალხო არტის-
ტები, სახელმწიფო და რუსთაველის პრემიების ლაურეატე-
ბი ნ. რამიშვილი და ი. სუხიშვილი.

ს. ჯიჯიშვილმა თეატრსაც გარკვეული ამაგი დასდო.
15-მდე სპექტაკლში დადგმული აქვს ცეკვები, ქორეოგრაფი-
ულად გააფორმა ფარცხალაძის საბავშვო ოპერა „აქოკო-
ხა“.

იგი ათ წელზე მეტია ხელმძღვანელობს აქარის მუსიკა-
ლურ-ქორეოგრაფიულ საზოგადოებას, არის არა ე. ი. ლო-
ნისძიების აქტიური მონაწილე და საორგანიზაციო კომი-
სიის წევრი. მას მინიჭებული აქვს საქართველოს და აქარის
დამსახურებული არტისტის წოდებები, ექვსჯერ გადმოცა რე-
სპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო საგე-
ლები, დაჯილდოებულია მედლებით.

საკმაოდ მდიდარია მისი პირადი არქივი, სადაც თავმო-
ყრილია ჟურნალ-გაზეთების ნომრები, ადრეულები, მუსიკე-
ბი, ფოტოსურათები, სარეკლამო ბუკლეტები.

—ეს ჩემთვის ყველაზე ძვირფასი რელიქვიაა, — ნიკო-
ძალებით ამბობს ღვაწლმოსილი ქორეოგრაფი ალ. ჯიჯიშვი-
ლი, — მათი დიდი ნაწილი დაბადებას 60 და ქორეოგრაფიულ-
პედაგოგიური მოღვაწეობის 45 წელს თავის იუბილეიდან და-
კავშირებით მეზობა, სასოებით შენახული ეს ფონდი კვლავ-
აც მაგრძნობინებს სამშობლოსა და ხალხის მხრივ დიდ და-
ფასებას, მაძლევს სტიმულს იმისა, რომ კვლავაც ვიდგე ხე-
ლოვნებისა და კულტურის სამსახურში.

ჩვენც ეს გვწადია მისთვის; დაე, კეთილ მეგობრად თან გააქვეყნოს ხანგრძლივი ჯანმრთელობა, სულიერი მხნეობა და ქორეოგრაფიული ოსტატობის ჩაუქრობელი ცეცხლი.

ბ. კომახიძე.

ასაკი — ღარბაისლური, მხნეობა — ახალგაზრდული

საშა ჯიქიშვილი ფოთში დაიბადა 1915 წელს. მაშინ- დელმა აწეწილ-დაწეწილმა ცხოვრებამ უთუოდ იქონია გავ- ლენა მის ჩამოყალიბებაზე. „—მამაჩემი, ქრისტეფორე ჯიქიშ- ვილი საცხენოსნო სპორტით იყო გატაცებული და საკმაო წა- რმატებებიც ჰქონდაო, — იგონებს ბატონი საშა, — ცხენო- სნობასთან ერთად განსაკუთრებით უყვარდა სიმღერა, დედა დიასახლისი იყო, შესანიშნავი ხმა ჰქონდა, ახლაც ყურში ჩამესმის მათი სიმღერა, ზამთრის გრძელ ღამეში, ვახშმის შე- ზღვევ რამ შემოსძახებდნენ. ექვსი და-ძმა შემოვუსხდებოდ- დით დიდ ღუბელს და ვუსმენდით ქართულ ხალხურ მელო- დიებს“.

1932 წელს, როცა საშა სიმღერისა და ცეკვის სახელმ- ლი ფოთის ანსამბლში მოცეკვავე სოლისტად მიიწვიეს, მის სისა- რულს საზღვარი არ ჰქონდა. 17 წლის ყმაწვილისათვის ეს დიდი ნაღობა და ნიჭის ერთგვარი აღიარებაც იყო. სულ რა- დაც ორ წელიწადში ამიერკავკასიის ხალხთა ოლიმპიადის პრიზიორი გახდა. სწორედ ამ ფაქტმა განაპირობა მისი მო- ნაწილეობა საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადამა, რომელიც 1937 წელს გაიმართა მოსკოვში.

ახლა ბატონ საშას ბედნიერ მოგონებად მოჰყვება დე- კადის დღეები, გამოსვლები დიდ თეატრში, კავშირების სა- სახლის სვეტებიან დარბაზში, კრემლის გეორგიევსკის დარ- ბაზში,

პატონი საშა დაჯილდოებულა მუდლით კავკასიის დაცვისათვის. ქართული ქოროგრაფიული ხელოვნების განვითარებაში დიდი დამსახურებისათვის მინიჭებული აქვს საქართველოს სსრ და აზერის ასსრ დასახურებული არტისტის საპატიო წოდებები.

ზაზა სანთუჩიშვილი

1

შ ი ნ ა ა რ ს ი

თეიმურაზ კომახიძე — ალექსანდრე (საშა) ჭიჭეიშვილი	3
წინათქმა	19
ცეკვა „ხორუმი“	21
ცეკვა „განდაგან“ ანუ სატრფიალო პოემა	27
ცეკვა „ყოლსამა“	29
ცეკვა „ჭაყდანანა“	32
ცეკვა „ფაღიკო“	
ცეკვა „ოპონანო“	35
წიგნის მაღიდებული ცეკვები	
ღაზ მეთლხეთა ცეკვა ანუ „ლაზური“	42
ჩეთამბ ქეთა ცეკვა „თუთუნის კრეფა“	45
ცეკვა „ქალო ნარინჯიანო“	46
აპარული სალხუზი სიმღერები	48
ქორეოგრაფია და მუსიკალური თანხლება	50
ცეკვა „ქართული“	51
ეროვნული სამოსი და კაზმულობა	53
აპარში შემოქმედებითი საწყისების განვითარება	55
ცეკვის შემსწავლელი წრეები და სტუდიები (1930-1939)	59
აპარის სპორტული რეგლაცია თბილისში	61
აპარის ხელოვნების მუშეები დიდი სამამულო	
ომის მრისხანე დღეებში	64
შეწყვეტილი ცეკვა	63
ამიერკავკასიის ხალხების მუსიკის დეკადა	71
აპარის ასსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა თბილისში	72
პრესის გამოხმაურება აპარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო	

დამსახურებული ანსამბლის კონცერტის შესახებ დეკაღის დღეებში 71	
ახალგაზრდობისა და სტუდენტთა მოსკოვის შეხვედრა	
მსოფლიო ფესტივალი	83
ქართული ჰანგები ნილსონის ნაპირებზე	
ბოლოქმა	90
მილოცვები	92

რელაქტორი ზურაბ ფიჩხაძეაშვილი

მატერული რელაქტორი გუბაშ გუჭაბიძე

ტექრელაქტორი კეოგვან ხალვაში

კონტროლიორ კორექტორი ნანუღი წაღოხანი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24.III.95, ქალაქის ზომა ' 84X1061 /ვუ,
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 5,88, სააღრიცხვო-საგამომცემლო ' თაბახი
5,77, პირობითი საღებავგატარება 6,09, შეკვ. № 1215, ტირაჟი 3000

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „იქარა“, ბათუმი, გოგებაშვილის, 24
ქ. ბათუმის № 1 სტამბა, იბერიის 91